

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM
DALI

ÇOCUK KİTAPLARINDA ZORBALIK ÜZERİNE BİR
İNCELEME

TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLEK ERGİRDİ ATAY

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan KÜÇÜKAVŞAR

BOLU, MAYIS 2025

KABUL VE ONAY SAYFASI

Dilek ERGİRDİ ATAY tarafından hazırlanan “**ÇOCUK KİTAPLARINDA ZORBALIK ÜZERİNE BİR İNCELEME**” adlı tez çalışması jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Ana Bilim Dalı Türkçe Eğitimi Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle kabul edilmiştir.
10/04/2025

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan KÜÇÜKAVŞAR
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim
Fakültesi

.....

Üye
Prof. Dr. B. Ümit BOZKURT
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim
Fakültesi

.....

Üye
Prof. Dr. Esra LÜLE
İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu ve Şablonuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

DİLEK ERGİRDİ ATAY

ÖZET

ÇOCUK KİTAPLARINDA ZORBALIK ÜZERİNE BİR İNCELEME
YÜKSEK LİSANS TEZİ
DİLEK ERGİRDİ ATAY
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANA BİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
TEZ DANIŞMANI: DR. ÖĞR. ÜYESİ ASLIHAN KÜÇÜKAVŞAR
BOLU, MART – 2025
VIII + 78 Sayfa

Çocukların çevresiyle etkileşime girdiği toplumun bir üyesi olarak kendine yer bulmaya çalıştığı dönemde zorbalıkla karşılaştıkları görülmektedir. Son yıllarda özellikle okul ortamlarında zorbalık farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Kitaplar, çocukların zorbalığa ilişkin bilgilenmesini, farkındalık oluşturmalarını sağlayabilecek araçlardır. Çocuğun karakterlere öykünmesi, kurgusal olarak etkilenmesi sonucunda zorbalığa karşı tavır ve tutum geliştirmesi mümkündür. Bu bağlamda, izlediği zorbalık olan çocuk kitapları incelenmiştir. Bu çalışmada, farklı yaş gruplarına yönelik çocuk kitapları seçilerek zorbalığı ele alış biçimleri ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Kitaplardaki zorbalık türlerinin hangi sıklıkta geçtiği belirlenerek zorbalığa karşı tutum ve davranışlarla çözüm önerilerine ilişkin temalar, kavramlar ve anlatım biçimleri belirlenerek içerik analizi yapılmıştır. İncelenen 14 kitapta en çok sözel zorbalık türüne, en az sanal ve cinsel zorbalık türüne yer verildiği belirlenmiştir. Zorbalığa karşı gösterilen tepkilere bakıldığında, zorbalığa uğradığını saklamak, başka birine zorbalık yapıp kendini rahatlatmaya çalışmak ve zorbalığa iyilikle yanıt vermek en çok görülen tepkilerdir. Zorbalığa ve çatışma durumlarına yönelik olarak en çok önlem alınması gerekliliği üzerinde durulurken dört kitapta hiçbir çözüm önerisine rastlanmamıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Çocuk edebiyatı, Zorbalık, Çocuk kitapları

ABSTRACT

AN ANALYSIS ON BULLYING IN CHILDREN'S BOOKS
MASTER'S THESIS
DİLEK ERGİRDİ ATAY
BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY
GRADUATE EDUCATION INSTITUTE DEPARTMENT OF TURKISH
AND SOCIAL SCIENCES EDUCATION TURKISH EDUCATION
MASTER'S PROGRAM
THESIS ADVISOR: ASST. PROF. ASLIHAN KÜÇÜKAVŞAR BOLU,
MARCH – 2025
VIII + 78 Pages

It is seen that children encounter bullying when they interact with their environment and try to find a place for themselves as a member of society. In recent years, bullying has appeared in different forms, especially in school environments. Books are tools that can inform children about bullying and raise awareness. It is possible for the child to develop attitudes and attitudes against bullying as a result of imitating the characters and being influenced by fiction. In this context, children's books whose theme is bullying were examined. In this study, children's books for different age groups were selected and the ways of handling bullying and solution suggestions were discussed. Content analysis was carried out by determining the frequency of the types of bullying in the books, determining the attitudes and behaviors against bullying and the themes, concepts and forms of expression related to solution suggestions. In the 14 books examined, it was determined that the most types of verbal bullying and the least types of virtual and sexual bullying were included. When looking at reactions to bullying, hiding that you are being bullied, bullying someone else and trying to comfort yourself, and responding to bullying with kindness are the most common reactions. While the necessity of taking the most precautions against bullying and conflict situations is emphasized, no solution is found in the four books.

KEYWORDS: Children's literature, Bullying, Children's books

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecimin başından sonuna kadar bana rehberlik eden, küçük bir çocuğa anlatır gibi sabır ve hoşgörüsüyle bana bilgi ve deneyimlerini aktaran, güçlü motivasyon konuşmalarıyla atalete düşmeme izin vermeyen, ilgisi ve desteğiyle güç ve güven veren kıymetli hocam, değerli danışmanın Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan KÜÇÜKAVŞAR'a tüm kalbimle teşekkür ediyorum.

"Kendine vakit ayır." dayatmalarına rağmen onlarla kendimi bulduğum, çalışırken bilgisayarın tuşlarına rastgele basacak kadar alanımda olan, gözlerindeki ışıktan ilham aldığım, kalbimin çiçekleri, göz nurum Ayşe ve Kerem'e, ilk öğretmenim büyüme yolculuğumun en güzel eşlikçileri , en zorlu süreçleri bile varlığıyla özel kılan canım, ciğerim annem ve babama, umutsuzluğa düştüğümde "Sen yaparsın." diyerek beni yüreklendiren, omzuma dokunup "Ben yanıdayım." diyerek yoluma yoldaş, hayatıma arkadaş olan, sevgili eşime minnettarlığımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi.....	2
1.1.1. Zorbalık Kavramı	2
1.1.2. Zorbalık Türleri	5
1.1.3. Zorbalığın Nedenleri	13
1.1.4. Zorbalığın Sonuçları.....	16
1.1.5. Zorbalığı Önlemeye ve Azaltmaya Yönelik Tedbirler	18
1.1.6. Çocuk Edebiyatı Kavramı	19
1.1.7. Çocuk Edebiyatının İşlevi	21
1.1.8. Çocuk Edebiyatının Çocuğa Etkisi.....	23
1.1.9. Çocuk Edebiyatında Zorbalık Kavramı.....	27
1.2. Zorbalık Konusu Alanında Yapılan Araştırmalar	31
1.3. Amaç ve Araştırma Soruları.....	32
1.4. Araştırmanın Önemi	33
1.5. Sınırlılıklar.....	34
1.6. Tanımlar	34
2. MATERYALVE YÖNTEM.....	36
2.1. Araştırma Deseni	36
2.2. Veri Toplama Araçları.....	36
2.4. Verilerin Analizi.....	38
3. BULGULAR.....	40
3.1. Kitapta Yer Alan Zorbalık Türlerine İlişkin Bulgular	40
3.2. Zorbalığa Uğrayanların Zorbalık Karşısındaki Tavrı ve Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	56
3.3. Çocuk Kitaplarında Zorbalığa ve Çatışmaları Ortadan Kaldırmaya Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular	61
4. TARTIŞMA	65
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	68
KAYNAKÇA	72

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1. Zorbalık Türleri.....	8
Tablo 1.2. Zorbalık Etkileri	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Tablo 2.1. İncelenen kitaplar ve yazarları ile ilgili bilgiler	37
Tablo 3.1. Kitaplarda yer alan zorbalık türleri	40
Tablo 3.2. Kitaplarda Geçen Sözel Zorbalığa İlişkin İfadeler	42
Tablo 3.3. Kitaplarda duygusal zorbalıkla ilgili geçen cümleler.....	45
Tablo 3.4. Kitaplarda dolaylı zorbalıkla ilgili geçen cümleler.....	48
Tablo 3.5. Kitaplarda fiziksel zorbalıkla ilgili geçen cümleler	52
Tablo 3.6. Kitaplarda davranışsal zorbalıkla ilgili geçen cümleler	53
Tablo 3.7. Kitaplarda sanal.zorbalıkla ilgili geçen cümleler.....	55
Tablo 3.8. Kitaplarda cinsel zorbalıkla ilgili geçen cümleler.....	55
Tablo 3.9. Zorbalığa Uğrayanların Zorbalık Karsısındaki Tavır ve Tutumları....	56
Tablo 3.10. Zorbalığa Uğrayanların Zorbalık Karsısındaki Tavır ve Tutumlarına İlişkin Veriler.....	60
Tablo 3.11. Zorbalığın Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri İfadeleri.....	61
Tablo 3.12. Zorbalığa İlişkin Çözümler	63

1. GİRİŞ

Çocuğun bilişsel, duygusal, toplumsal ve dil gelişimini destekleyen kitaplar, hem eğitici-öğretici hem de eğlendirici işlev üstlenir. Kitaplar, çocukların toplumla ve çevreleriyle kurdukları ilişkilerde karşılaştıkları çeşitli toplumsal sorunları anlamalarına ve bu sorunlara karşı uygun tepkiler geliştirmelerine yardımcı olur. Zorbalık, çocukların gelişim süreçlerinde sıklıkla karşılaştıkları ve toplumsal çevrelerinde ciddi sorunlara yol açabilen bir olgudur. Bu nedenle çocuk kitaplarında zorbalık izleğinin ele alınması, çocuğun gerçek yaşam durumlarına benzer örnekleri görmesi açısından önemlidir.

Zorbalık, güç derecesine bağlı olarak fiziksel, psikolojik veya toplumsal açıdan bir bireyi sürekli olarak hedef alarak zarar verme amacı güden olumsuz bir davranış biçimidir. Çocuklar, okul ortamlarında ve günlük yaşamlarında zorbalıkla karşılaşabilirler. Bu durum, onların özsaygılarını, kendilik algılarını ve toplumsal ilişkilerini derinden etkileyebilir.

Ayrıca, zorbalıkla mücadele eden karakterlerin yaşadığı deneyimler, çocuklara sosyal sorumluluk, cesaret ve dayanışma gibi değerleri de aşılar. Zorbalığın, yalnızca kurban üzerinde değil, zorba üzerinde de olumsuz etkiler yarattığı unutulmamalıdır. Zorbalık yapan çocuklar genellikle düşük özsaygı, sosyal beceri eksiklikleri ve aile içindeki olumsuz ilişkiler gibi çeşitli sorunlarla başa çıkmaya çalışmaktadır. Bu noktada, çocuk kitaplarında zorbalık yapan karakterlerin içsel dünyaları da ele alınarak onları doğru bir şekilde anlamaya yönelik bir yaklaşım geliştirilmelidir. Bu tür bir yaklaşım, çocukların kurbanın yanı sıra zorbanın da ruhsal ve zihinsel durumunu anlayabilmesini sağlar. Çocukların şiddetten uzaklaşmasına, çözüm noktasında iş birliği ve duygudaşlık kurmasına yardımcı olur.

Çocuk kitaplarında zorbalık izleği, farklı yazınsal türlerde işlenebilir. Bazen bir masal, bazen bir öykü çocuğun duygusal çatışmalarını, sorunlarını doğrudan veya dolaylı olarak anlatılır. Anlatıda, kurgu içinde kahramanlarla eğretilmelerle göstergelerle zorbalık ele alınabilir. Çocuk kitaplarının, zorbalık konusunda bilinçlenmeye yardımcı olma işlevi, özellikle okul çağındaki çocuklar için son derece değerlidir. Okul, çocukların toplumsal becerilerini geliştirdiği, arkadaşlıklar kurduğu ve toplumsal kurallarla tanıştığı bir ortamdır. Çocuklar, kimliklerini oluştururken, aynı zamanda grup içi ilişkilerde karşılaştıkları zorluklarla da başa

çıkmayı öğrenirler. Zorbalık, okul ortamında sıkça karşılaşılan bir sorun olup bu olgu, çocukların akademik başarılarını, psikolojik sağlıklarını ve toplumsal ilişkilerini olumsuz şekilde etkileyebilir. Çocuk kitapları, okul ortamındaki zorbalıkla mücadelede kullanılabilecek eğitim araçlarındandır.

Çocuk kitaplarında zorbalığın tüm boyutları ele alınabilir. Başta fiziksel şiddet biçiminde düşünülen zorbalık, dışlama, dedikodu yapma, arkadaşlarının/ çevredekilerin önünde küçük düşürme gibi biçimlerde de görülebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, çocuk kitaplarının çocuklara zorbalığın farklı biçimlerini tanıtmaları ve bu tür davranışlara karşı durmanın gereğini de vurgulaması önem taşımaktadır. Ayrıca, kitaplarda bazen zorbalıkla mücadele etmek için yaratıcı çözümler önerilir ve bu çözümler çocukların akılcı düşünme yetilerini geliştirir. Nitekim çocuk kitaplarında zorbalık izleğinin ele alınması, sadece zorbalıkla ilgili farkındalık yaratmakla kalmaz, aynı zamanda çocuklara toplumsal ilişkiler geliştirme, duygudaşlık kurma, çevresine ve insanlara saygı duyma gibi yaşamsal beceriler kazandırır. Bu bağlamda, çocuk kitaplarında zorbalık izleğinin işlenmesi değer taşımaktadır. Kitaplar, çocukların ruhsal, zihinsel ve toplumsal gelişimlerine katkı sunmada ve zorbalık konusunda bilinçlendirmede rol üstlenmektedir.

1.1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

1.1.1. Zorbalık Kavramı

Zorbalık, bireyler arasında güç dengesizliği ile karakterize edilen ve bir kişinin diğerine zarar verme veya baskı kurma amacı güttüğü bir davranış biçimi olarak tanımlanmaktadır. Alanyazında, zorbalık genellikle fiziksel, sözel, sosyal ve siber zorbalık olmak üzere çeşitli alt ulamlarda incelenmektedir. Bu olgu hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ciddi sonuçlar doğuran bir sosyal sorun olarak kabul edilir. Zorbalık, özellikle okul ortamlarında sıkça gözlemlenen bir durum olmasına rağmen, yetişkinler arasında da farklı şekillerde kendini gösterebilir. Zorbalığın en temel özelliklerinden biri, sürekli bir davranış biçimi olmasıdır. Araştırmalara göre, zorbalık bir defalık bir olaydan daha çok, tekrarlayan ve sistematik bir eylem olarak görülmektedir (Alper, 2008). Bu durum, mağdur üzerinde hem psikolojik hem de fiziksel düzeyde uzun vadeli etkiler yaratabilir. Özellikle çocukluk döneminde maruz kalınan zorbalığın, bireyin özgüvenini zedeleyebileceği ve ilerleyen yaşlarda sosyal kaygı, depresyon ve düşük benlik

saygısına yol açabileceği belirtilmektedir. Fiziksel zorbalık, mağdura yönelik doğrudan saldırılar, fiziksel güç kullanımı veya tehditler yoluyla gerçekleşir. Sözel zorbalık ise hakaret, alay etme ve küçümseme gibi sözlü saldırıları içerir. Sosyal zorbalık, daha dolaylı bir biçimde gerçekleşir ve mağdurun sosyal ilişkilerinin zarar görmesini hedef alır. Örneğin, bir bireyin gruptan dışlanması, hakkında asılsız dedikodular yayılması sosyal zorbalık kapsamında değerlendirilebilir. Siber zorbalık ise dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan bir olgu olarak, bilgisayar (internet) ve sosyal medya platformları aracılığıyla mağdurun rahatsız edilmesini ifade eder (Aktepe, 2013).

Zorbalığın nedenleri üzerinde yapılan araştırmalar, bireysel, ailesel ve çevresel etmenlerin etkili olduğunu göstermektedir. Zorbalık davranışı sergileyen bireylerin genellikle saldırgan eğilimlere sahip olduğu, düşük empati düzeyi sergilediği ve aile içinde şiddete tanık olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda, zorbalığın meydana geldiği ortamlardaki zayıf denetim mekanizmaları ve cezalandırma eksiklikleri de bu davranışların sürmesine olanak tanıyabilir (Aksaray, 2011). Zorbalık sadece mağduru değil, aynı zamanda bu davranışı sergileyen bireyleri ve tanık olan diğer kişileri de olumsuz etkiler. Zorbalık yapan bireyler, ilerleyen dönemlerde suç davranışları sergileme riskiyle karşı karşıya kalabilirken, tanık olanlar da travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik sorunlar yaşayabilir. Bu durum, zorbalık olgusunun bireysel bir problemten öte, toplumsal bir mesele olarak ele alınmasını gerektirmektedir.

Zorbalıkla mücadelede önleyici programlar ve müdahale stratejileri büyük önem taşımaktadır (Alper, 2008). Zorbalık karşıtı çalışmalar okullarda uygulanarak öğrenciler arasında sevgi, saygı, dayanışma ve iş birliğinin gelişmesine katkı sağlanabilir.

Zorbalık karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olup, bireyler ve toplum üzerinde derin etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle, zorbalığın nedenlerini anlamak, risk faktörlerini belirlemek ve etkili çözüm yolları geliştirmek önemlidir. Zorbalığın önlenmesi ve mağdurların desteklenmesi, daha güvenli ve kapsayıcı bir toplumsal yapı oluşturma anahtarı olarak görülmektedir. Bu bağlamda, eğitim kurumları, aileler ve politika yapıcıların ortak çaba göstermesi zorbalıkla mücadelede önemli bir rol oynamaktadır.

Zorbalık, bireylerin bir gruba ya da kişiye ya da bir grubun başka bir birey veya gruba karşı devamlı ve sistematik bir şekilde güç kullanarak zarar verme amacı

güttüğü davranış biçimi olarak tanımlanabilir (Çankaya, 2011). İlk kez 1970’lerde İsveç’te akademik olarak ele alınan bu kavram, 1990’larda İngiltere, Japonya ve Avustralya gibi ülkelerde daha fazla dikkat çekmiş ve kapsamlı çalışmalara konu olmuştur (Bulgurcu, 2011). Zorbalık, mağdur üzerinde fiziksel, duygusal veya sosyal düzeyde sürekli bir etki yaratmayı hedefleyen bir saldırganlık türüdür. Zorbalığın temel niteliklerinden biri, kasıtlı ve devamlı bir davranış olmasıdır. Bu tür bir eylem, mağdura yönelik sözel (isim takma, alay etme), fiziksel (vurma, itme, tokat atma) ve sosyal dışlama (arkadaş gruplarından uzaklaştırma, dedikodu yapma) gibi yollarla gerçekleştirilebilir (Alper, 2008). Siber zorbalık ise son yıllarda teknolojinin hayatımıza girmesiyle ön plana çıkmış, mağdura çevrimiçi ortamlarda zarar vermeyi içeren bir tür saldırganlık biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Zorbalık, bireyin ya da grubun, fiziksel ya da sosyal açıdan kendilerinden daha güçsüz gördükleri kişi veya gruplara yönelik sürekli baskıcı ve zarar verici davranışlarını içerir. Connor (1998) bu tür davranışları, insan gelişiminin her aşamasında görülebilen çatışmalardan ayırır. Zorbalık, bir bireyin veya grubun tekrar eden olumsuz eylemlerle mağdura zarar verdiği, genellikle güç dengesizliğine dayanan bir ilişki biçimidir. Mağdurların, bu tür durumlar karşısında kendilerini savunmada zorlandıkları ve genellikle çekingenlik, öfke ya da utanç duygularıyla baş etmeye çalıştıkları görülürken, zorbalık yapan bireylerin empati yoksunluğu göstermesi yaygın bir durumdur (Kartal ve Bilgin, 2013).

Araştırmalara göre zorbalık olgusunun farklı roller üzerinden şekillendiği görülmektedir. Zorbalık eylemini doğrudan gerçekleştiren kişi veya kişiler “zorba” olarak adlandırılırken, bu eylemlere etkin şekilde katılan ve zorbayı destekleyen bireyler “zorba asistanı” rolünü üstlenir. Ayrıca zorbalık davranışını edilgin şekilde destekleyen ve genellikle izleyerek veya destekleyici davranışlarda bulunan kişiler ise “zorba destekçisi” olarak tanımlanır. Mağdurlar, zorbalığa maruz kalan ve genellikle bu durumu seçme şansına sahip olmayan bireylerdir. Öte yandan, zorbalığa müdahale etmeye çalışan ve mağduru savunmayı amaçlayan kişiler “kurban savunucusu” olarak adlandırılır. Bu rollerin dışında kalanlar ise genellikle edilgin izleyiciler veya olayla ilgisi olmayan kişiler olarak sınıflandırılır (Yıldırım, 2012). Yapılan çalışmalarda, mağdur rolündeki bireylerin genellikle düşük sosyoekonomik düzeyden geldiği ve sosyoekonomik etmenlerin zorbalığa maruz kalma oranını etkilediği belirlenmiştir (Hamurcu, 2020).

Cinsiyet farklılıklarına bakıldığında, zorbalık davranışlarında üstlenilen rollerin dağılımında belirgin farklılıklar olduğu görülmüştür. Erkekler daha çok fiziksel zorbalık rollerinde yer alırken, kadınların genellikle sözel ve sosyal zorbalık türlerine katıldığı ifade edilmektedir (Yıldırım, 2012). Bu bağlamda bakıldığında zorbalık, bireyler arasında güç dengesizliğine dayanan ve sistematik bir şekilde devam eden zarar verici davranışları kapsar. Her ne kadar çatışma, insan ilişkilerinin doğal bir parçası olsa da zorbalık bu türden bir çatışmadan ayrılır ve daha ciddi sonuçlar doğurur. Zorbalıkla mücadele için mağdurların korunması, farkındalık oluşturulması ve sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi önemlidir. Eğitim kurumları, aileler ve politika yapıcılar bu süreçte önemli bir role sahiptir.

1.1.2. Zorbalık Türleri

Olumsuz davranışların türlerine göre zorbalık, araştırmacılar tarafından farklı ulamlara ayrılmıştır. Bu bağlamda, Olweus'un (1994) zorbalığı iki ana başlık altında ele aldığı görülmektedir: doğrudan zorbalık ve dolaylı zorbalık. Doğrudan zorbalık, mağdura yönelik fiziksel ya da sözel saldırılar gibi açıkça görülen eylemleri kapsarken, dolaylı zorbalık, bireyi yalnız bırakma veya bir gruptan dışlama gibi daha örtük davranış biçimlerini içermektedir. Olweus'un sınıflandırmasında, zorbalığın "kasıtlı" bir şekilde gerçekleşmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak, Rigby (2007), zorbalık davranışlarını farklı bir yaklaşımla ele almış ve iki temel kategori belirlemiştir. Rigby'nin ilk ulamı "Kasıtlı/Kötü Niyetli Zorbalık" (Malign Bullying) olarak adlandırılmıştır. Bu tür davranışlar, kişinin bilinçli bir şekilde bir başkasına zarar verme niyetini barındırmaktadır. Rigby, kasıtlı zorbalığın yedi temel özelliğini sıralamıştır:

- 1.Zorbanın mağdura zarar vermek istemesi,
- 2.Bu isteğin fiili davranışa dönüşmesi,
- 3.Mağdurun bu davranışlar sonucunda zarar görmesi ya da incinmesi,
- 4.Zorbalığın daha güçlü bir birey ya da grup tarafından gerçekleştirilmesi,
- 5.Eylemlerin hiçbir makul gerekçeye dayanmaması,
- 6.Zorbalık davranışlarının tekrar eden bir yapıda olması,
- 7.Zorbalık yapan kişinin bu davranışlardan keyif alması.

İkinci ulam ise "Kasıtlı Olmayan Zorbalık" (Non-Malign Bullying) olarak tanımlanmıştır. Bu tür davranışlar, zarar verme amacı taşımadan sergilense bile

mağdur açısından oldukça yıkıcı sonuçlara yol açabilir. Zorba, davranışlarının başkasına zarar verdiğinin farkında olmayabilir; ancak mağdurun üzerindeki etkisi, bu farkındalıktan bağımsız olarak son derece olumsuzdur (Rigby, 2007). Türkiye’de akran zorbalığı üzerine yapılan ilk araştırmalar (Çınkır ve Kepekçi, 2003), zorbalığı farklı türler altında incelemiştir: bedensel, sözel, duygusal ve cinsel zorbalık. Teknolojinin yaygınlaşması ve çocuklar tarafından daha aktif kullanılması ise yeni bir zorbalık türünün ortaya çıkmasına neden olmuştur: siber zorbalık. Bu tür, dijital ortamlar üzerinden gerçekleştirilen zarar verici davranışları içermekte ve giderek daha yaygın hale gelmektedir (Wright, 2018). Nitekim zorbalık türlerinin sınıflandırılması, farklı araştırmacıların yaklaşımlarına göre çeşitlenmektedir. Kimi çalışmalar kasıtlılık ve niyet boyutuna odaklanırken, kimi çalışmalar ise davranışların türüne ve mağdur üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, teknolojinin gelişimiyle birlikte zorbalık, yalnızca fiziksel ve sözel boyutla sınırlı kalmayıp, dijital platformlar aracılığıyla da yeni bir biçim kazanmıştır.

Akran zorbalığı, kişiye zarar vermeyi hedefleyen çeşitli yöntemlerle gerçekleşebilmektedir. Bu konu üzerine yapılan araştırmaların artmasıyla birlikte, farklı zorbalık türleri sınıflandırılmıştır. Son 40 yıldır zorbalık kavramı, yeni türlerin ortaya çıkışıyla birlikte araştırılmaya devam etmektedir. Örneğin, fiziksel ve sözlü zorbalık 1980’li yıllarda ele alınmaya başlanırken, ilişkisel ve dolaylı zorbalık 1990’lı yıllarda araştırma konusu olmuştur (Slonje ve Smith, 2008).

Olweus ve Limber (2010), zorbalık tanımlarında yalnızca fiziksel saldırganlığı ele almış, ancak ilerleyen yıllarda doğrudan ve dolaylı zorbalık arasındaki farkları da incelemişlerdir. Doğrudan zorbalık, zorbanın mağdura açık bir şekilde eziyet edici davranışlarda bulunduğu durumları ifade ederken; dolaylı zorbalık, mağdurun gruptan dışlanması, söylentilere maruz kalması gibi daha örtük davranışları içerir (Yağız, 2024). Zorbalık eylemi, farklı sebeplerden kaynaklanarak çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Özkan ve Çifci (2010), öğrencilerin maruz kaldığı zorbalık türlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırmıştır:

- **Sözel Zorbalık:** Ad takma, alay etme, hakaret, küfür, dedikodu yapma gibi sözlü saldırılar.
- **Fiziksel Zorbalık:** İtme, tokat atma, saç-kulak çekme, bedene kaba şaka yapma gibi fiziksel saldırılar.

- **Duygusal Zorbalık:** Küçük düşürme, gruptan çıkarma, ayrımcılık yapma gibi duygusal zarar verici davranışlar.
- **Cinsel Zorbalık:** Cinsellik içeren sözler söyleme, sarkıntılık yapma gibi cinsel içerikli saldırılar.

Griffin ve Alan (2004), saldırganlık davranışlarını daha detaylı şekilde incelemiş ve aşağıdaki alt kategorileri tanımlamıştır:

- **Reaktif Saldırganlık:** Algılanan bir tehdide karşı ani ve aceleci tepkiler.
- **Proaktif Saldırganlık:** Hedeflere ulaşmada kasıtlı bir yol olarak kullanılan saldırganlık.
- **Açık (Doğrudan) Saldırganlık:** Fiziksel saldırılar veya tehditler gibi açıkça çatışmacı davranışlar.
- **İlişkisel (Dolaylı) Saldırganlık:** Sosyal gruptan dışlama, söylenti yayma gibi doğrudan çatışma içermeyen saldırılar.

Okullarda görülen zorbalık türleri, genellikle daha güçlü veya yaşça büyük öğrencilerin kendilerinden daha küçük veya savunmasız öğrencilere yönelik sürekli rahatsızlık verme davranışlarını içerir. “Şiddet-Kabagüç Anketi” sonuçlarına göre, öğrencilerin yarısından fazlasının fiziksel, sözel, duygusal veya cinsel zorbalık türlerinden birine maruz kaldığı tespit edilmiştir (Hakan, 2011). Öğretmen görüşlerine dayanan bir diğer araştırma, küçük yaş gruplarına eğitim veren öğretmenlerin daha çok fiziksel zorbalık türüyle karşılaştığını, büyük yaş gruplarında ise psikolojik ve sözel zorbalığın daha yaygın olduğunu göstermektedir (Akyol vd. 2018).

Akran zorbalığı üzerine yapılan çalışmalar, bu davranışların farklı türlerini ve etkilerini anlamak için önemli bir altyapı sunmaktadır. Özellikle okul ortamında zorbalık türlerinin anlaşılması ve öğretmenlerin bu konuda bilinçlendirilmesi, etkin müdahale yöntemlerinin geliştirilmesi açısından oldukça önemlidir. Gelecekteki araştırmalar, dijital platformlardaki siber zorbalık gibi yeni türlere daha fazla odaklanabilir.

Tablo 1.1. Zorbalık Türleri

Doğrudan Zorbalık	Dolaylı Zorbalık
Alay ederek sataşmak	Başkasını birine karşı kıskırtmak
Lakap takmak	Başkalarını birine lakap takmak için etkilemek
Haksız bir şekilde eleştirmek	Başkalarını birini haksızca eleştirmek için etkilemek
Vurmak	Birinin dedikodusunu çıkarmak, yaymak
Silah kullanmak veya kullanmakla tehdit etmek	İsimsiz telefon görüşmeleri yapmak
Başkasının eşyasını çalmak veya saklamak	Gruptan dışlamak

(Harris ve Petrie, 2003)

Zorbalık, farklı tür ve şekillerde ortaya çıkan karmaşık bir olgu olarak araştırmacılar tarafından çeşitli biçimlerde sınıflandırılmıştır. Pişkin'e (2002) göre, zorbalık davranışları fiziksel (örneğin, tekme atma, tokat vurma, itme, çekme), sözel (örneğin, lakap takma, alay etme, sataşma, dalga geçme, küçük düşürme), dolaylı (örneğin, dedikodu çıkarma, bir gruptan dışlama, sistemli yalnızlaştırma) ve davranışsal (örneğin, para veya eşyaların zorla alınması, tehdit edilmesi, eşyaların zarar görmesi) olmak üzere dört temel kategoriye ayrılmıştır. Ayas ve Pişkin (2007) ise zorbalık türlerini sözel, izolasyon (yalnızlaştırma), fiziksel, eşyalara zarar verme, dedikodu çıkarma ve cinsel zorbalık olarak ele almıştır. Bu sınıflandırmalar, zorbalığın mağdur üzerinde yarattığı farklı türdeki etkileri ve bu etkilerin oluşma biçimlerini daha net anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Teknolojik gelişmelerle birlikte zorbalık, siber zorbalık adı verilen yeni bir boyut kazanmıştır. Siber zorbalık, elektronik iletişim araçlarıyla gerçekleştirilen kasıtlı ve tekrarlı zarar verme davranışlarını ifade eder (Slee, 2006). Bir başka tanıma göre, siber zorbalık, dijital platformlar üzerinden bir bireye ya da gruba zarar verebilecek mesaj veya görsellerin paylaşılmasıyla gerçekleşir (Corbett, 2006). Patchin ve Hinduja (2006) ise bu tür zorbalığı, dijital ortamda kasıtlı ve sürekli şekilde mağdura zarar vermek için yapılan metinsel eylemler olarak tanımlamıştır.

Siber zorbalık, sosyal medya platformları, mesajlaşma uygulamaları, çevrimiçi oyunlar gibi birçok alanda görülmektedir.

Örneğin:

1. Sosyal medyada bir kişi hakkında dedikodu yaymak, yalan bilgi paylaşmak veya kk düşürücü fotoğraflar yayınlamak,
2. Mesajlaşma uygulamalarından tehdit edici veya kırııcı mesajlar göndermek,
3. Sahte bir kimlikle ya da başkasının kimliğini kullanarak zarar verici mesajlar göndermek.

Siber zorbalık, failin kimliğinin bilinip bilinmemesine göre doğrudan ya da dolaylı zorbalık sınıflamasına dahil edilebilir (Belsey, 2005). Ancak siber zorbalık, etki alanının genişliği ve izlenmesinin zorluğu nedeniyle diğer zorbalık türlerine kıyasla daha zor belirlenebilmektedir. Günümüz çocuklarının bilgisunar(internet) kullanım alışkanlıkları göz önüne alındığında, siber zorbalıkla mücadele önemli bir hale gelmiştir. Bu bağlamda, ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocukları zararlı içeriklerden korumak için bilinçlenmesi ve onların dijital ortamda yaptıklarını denetlemeleri gerekmektedir. Gelişen sosyal medya uygulamaları, çocukların farklı içeriklere kolayca ulaşmasını sağlamakla birlikte, kontrolsüz kullanımı çeşitli riskler barındırmaktadır. Bu nedenle hem çocukların hem de yetişkinlerin bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılması önemlidir.

Zorbalık, sosyal ilişkilerde g dengersizliğinden kaynaklanan ve bir kişinin diğerini sistematik olarak taciz etmesi veya dışlaması olarak tanımlanabilir. Bu tür davranışlar, yalnızca bireysel ilişkilerde değil, özellikle okullarda çocukların ve gençlerin psikolojik, sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde ciddi olumsuz etkiler yaratabilir. Zorbalık, fiziksel, sözel, sosyal ve dijital olmak üzere farklı şekillerde kendini gösterebilir. Okullarda ise bu tür davranışların varlığı, öğrencilerin eğitim hayatlarını doğrudan etkileyerek, eğitimde eşit fırsatlar ilkesine zarar verir. Fiziksel zorbalık, genellikle daha görünür bir zorbalık türüdür ve çocuğun fiziksel olarak diğerine zarar vermesiyle kendini gösterir (Erdur Baker ve Kavşut, 2007). Bu tür zorbalık, itme, tokat atma, tekme atma veya diğer fiziksel saldırılara dayanır. Fiziksel zorbalığa maruz kalan çocuklar, bu durumu fiziksel olarak hissettikleri gibi, psikolojik olarak da travmalar yaşayabilirler. Özellikle ilkokul seviyesindeki çocuklar, bu tür davranışlarla karşılaştıklarında, güven duygusu zedelenebilir ve okula karşı olumsuz bir tutum geliştirebilirler. Zorbalığın bu türü, okul ortamında hem birey hem de okul topluluğu üzerinde kalıcı etkiler bırakabilir. Sözel zorbalık ise, fiziksel zorbalık kadar açık olmasa da daha yaygın ve zararlı olabilir. Bu tür zorbalık, hakaretler, alaylar, kmsemeler ve dışlamalarla kendini gösterir.

Öğrenciler arasında "aptal", "çirkin" veya "yetersiz" gibi etiketlerin kullanılması, sözel zorbalığın örnekleri arasında yer alır. Sözel zorbalık, mağdurun özgüvenini düşürür ve sürekli kaygı duygusu yaratır. Bu tür zorbalığa uğrayan çocuklar, okulda daha yalnız hissedebilir, akademik başarıları olumsuz yönde etkilenebilir ve sosyal ilişkilerde daha içe kapanık bir tutum sergileyebilirler. Sosyal zorbalık, daha karmaşık bir zorbalık türüdür ve genellikle grubun dışlanması, dedikoduların yayılması veya sosyal çevreden dışlanma gibi şekillerde kendini gösterir. Bir çocuğun okul arkadaşları tarafından dışlanması, yalnız kalmasına neden olur ve bu durum, çocuğun yalnızlık duygularını pekiştirir. Sosyal zorbalık, genellikle küçük yaş gruplarında görülür ve bu tür davranışlar, mağdurların güven duygularını zedeleyebilir. Çocuklar, grup içinde kabul edilmek için bazen kendilerini başkalarını dışlamakta bulurlar ve bu da okulda sosyal çatışmalara yol açar. Dijital zorbalık veya siber zorbalık, teknoloji ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte daha fazla dikkat çeker hale gelmiştir. Dijital zorbalık, sosyal medya, mesajlaşma uygulamaları, e-posta veya video platformları aracılığıyla yapılır. Bu tür zorbalık, mağdurun çevrimiçi ortamlarda ifşa edilmesi, hakaretler veya tehditler alması şeklinde kendini gösterir (Alper, 2008).

Dijital zorbalık, zaman ve mekân sınırı olmaksızın, her an ve her yerde yapılabilir. Ayrıca, dijital zorbalıkla uğraşan çocuklar, yüz yüze zorbalığa kıyasla daha fazla izole olabilir ve zorbalık, okuldan bağımsız bir şekilde devam edebilir. Okullarda zorbalık, yalnızca bireysel bir sorun olmanın ötesine geçer ve okul iklimini doğrudan etkiler. Zorbalık, okulda olumsuz bir hava yaratır, öğrenciler arasında güvensizlik ortamı oluşturur ve akademik başarımını düşürür. Zorbalık mağdurları, okulda güvende hissetmediklerinden derslere güdülenmekte zorlanabilir, düşük başarı gösterebilir ve okula gitmekten kaçınabilirler. Öğretmenler ve okul yönetimi, zorbalıkla mücadelede önemli bir rol oynar. Bu konuda farkındalık yaratmak, zorbalıkla mücadele için okulda güvenli bir ortam oluşturmak adına eğitimler ve rehberlik hizmetleri sunulmalıdır (Alper, 2008).

Zorbalık, bireylerin psikolojik ve duygusal gelişimini olumsuz etkileyen bir durumdur. Uzun vadeli etkileri arasında depresyon, kaygı bozuklukları, düşük özsaygı ve psikolojik travmalar yer alır. Ayrıca, zorbalık mağduru olan bireyler, ilerleyen yaşlarında da sosyal ilişkilerde sorunlar yaşayabilirler. Bu nedenle okullarda zorbalıkla ilgili eğitimlerin, öğrencilerin empati ve saygı gibi değerlerle yetiştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Eğitimci ve okul yöneticileri, zorbalıkla

mücadele etmek için hem bireysel hem de toplumsal düzeyde adımlar atmalıdır (Özdinçer Arslan ve Savaşer, 2009).

Okullarda zorbalıkla mücadele, bir toplumun ortak sorumluluğudur. Aileler, öğretmenler ve okul yönetimi, bu konuda iş birliği yaparak, öğrencilerin güvenli bir ortamda eğitim alabilmesini sağlamalıdır. Zorbalıkla mücadelede etkili olan bir diğer önemli faktör ise, okulda uygulanan disiplin politikalarıdır. Zorbalığa karşı sıfır tolerans gösteren okullar, öğrencilerine sağlıklı bir öğrenme ortamı sunabilir. Ayrıca, zorbalık mağdurlarına psikolojik destek verilmesi ve zorbalık yapan öğrencilere de rehabilitasyon hizmetleri sunulması, sorunun çözülmesinde önemli adımlar olacaktır. Bu bağlamda zorbalık, okulda öğrenme ve gelişim süreçlerini olumsuz etkileyen, toplumsal bir sorun olarak ele alınmalıdır. Öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimlerini desteklemek, empati, saygı ve hoşgörü gibi değerlerle donanmış bireylerin yetişmesini sağlamak, okullarda zorbalığı önlemek için atılacak adımların başında gelir. Bu bilgilerden hareketle zorbalık türleri aşağıdaki gibi sınıflandırabilir:

1.1.2.1. Fiziksel Zorbalık

Fiziksel zorbalık, bir bireyin diğerine doğrudan fiziksel zarar verme niyetiyle uyguladığı davranışlardır. Bu, en görünür zorbalık türlerinden biridir ve genellikle okul çağındaki çocuklar arasında yaygındır.

Davranış Örnekleri:

- Yumruk atmak, tekmelemek, itmek, tokat atmak
- Eşyalarını kırmak, saklamak ya da çalmak
- Saç çekme, tükürme
- Yolunu kesmek, zorla bir yere götürmek

Etkileri:

- Fiziksel yaralanmaların yanı sıra mağdurun kendine güveni zedelenir.
- Korku ve güvensizlik duygusu gelişebilir.

1.1.2.2. Sözel Zorbalık

Sözel zorbalık, sözlü ifadeler aracılığıyla yapılan saldırgan davranışlardır. Fiziksel zarar vermese de duygusal açıdan büyük yıkıma neden olabilir.

Davranış Örnekleri:

- Aşağılama, alay etme

- Küfretme, hakaret etme
- Lakap takma, tehdit etme
- Sürekli eleştirme, küçümseme

Etkileri:

- Özsaygı kaybı, anksiyete ve depresyon gibi psikolojik sorunlara yol açabilir.
- Kişinin sosyal ortamlarda kendini ifade etme cesaretini zayıflatır.

1.1.2.3. Sosyal (Duygusal / İlişkisel) Zorbalık

Bireyin sosyal ilişkilerine zarar vermeye yönelik, dolaylı yollarla yapılan zorbalıktır. Genellikle gizli yürütülür ve dışlanma hissi yaratır.

Davranış Örnekleri:

- Gruptan dışlama
- Dedikodu yapma, yanlış bilgi yayma
- İnsanları mağdurla konuşmamaya teşvik etme
- Arkadaşlık ilişkilerini sabote etme

Etkileri:

- Yalnızlık, değersizlik hissi, özgüven kaybı
- Sosyal izolasyon ve okuldan soğuma gibi sonuçlar doğurabilir.

1.1.2.4. Siber Zorbalık (Dijital Zorbalık)

İnternet, sosyal medya, mesajlaşma uygulamaları gibi dijital platformlar üzerinden yapılan zorbalıktır. Gerçek kimlik gizlenebildiği için daha yaygın ve yıkıcı olabilir.

Davranış Örnekleri:

- Kötü niyetli mesajlar atmak
- Mağdurun fotoğraf ya da videolarını izinsiz paylaşmak
- Sahte hesaplar açarak kişiye zarar vermek
- Aşağılayıcı yorumlar yazmak, tehdit etmek

Etkileri:

- Uyku bozuklukları, akademik başarısızlık, depresyon
- Mağdurların dijital ortamlardan uzaklaşması ya da içine kapanması

1.1.2.5. Cinsel Zorbalık

Kişinin rızası olmadan cinsellikle ilgili söz, davranış veya temaslarla taciz edilmesidir. Fiziksel ya da dijital yollarla olabilir.

Davranış Örnekleri:

- Cinsel içerikli şakalar, imalar
- İstenmeyen dokunuşlar
- Cinsel içerikli mesaj, fotoğraf ya da video gönderimi
- Kıyafetiyle veya bedeniyle ilgili aşağılayıcı yorumlar

Etkileri:

- Travma, özgüven kaybı, uzun vadeli psikolojik etkiler
- Özellikle genç bireylerde kendilik algısının bozulması

1.1.2.6. Ekonomik Zorbalık

Kişinin ekonomik kaynaklarına zarar vermek, onu maddi açıdan zayıflatmak ya da tehdit unsuru olarak para kullanmak anlamına gelir.

Davranış Örnekleri:

- Parasını zorla almak
- Eşyalarını izinsiz kullanmak ya da zarar vermek
- Maddi durumu yüzünden alay etmek
- Borç verip sürekli baskı kurmak

Etkileri:

- Güçsüzlük hissi, yoksunluk duygusu
- Sosyal ortamlardan uzaklaşma ya da içe kapanma

1.1.3. Zorbalığın Nedenleri

Son yıllarda, araştırmacılar zorbalığın çocukların yaşamındaki etkilerini ve zihinsel sağlık üzerindeki potansiyel zararlarını incelemeye başlamıştır (Arseneault ve ark., 2010). Zorbalığın etkileri, bazen hemen müdahale edilmesi gereken fiziksel yaralanmalar şeklinde ortaya çıkabilirken, bazen de baş ağrısı, uyku problemleri gibi uzun süreli etkiler gösterebilmektedir (National Academies of Sciences, Engineering and Medicine, 2016).

Zorbalardan mağdur edilen çocuklar, stres ve uyum sorunları gibi belirtiler göstermekte, bu da onların psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Arseneault ve ark., 2010). Okullarda meydana gelen zorbalık, sadece öğrencilerin akademik başarısını düşürmekle kalmaz, aynı zamanda zihinsel sağlık sorunlarına ve fiziksel yaralanmalara da yol açmaktadır. Fiziksel zorbalık, itme, vurma, yaralama gibi eylemleri içerirken; cinsel zorbalık, uygunsuz resimler

gönderme ve cinsel davranışlarda bulunma gibi hareketleri kapsar. Ayrıca, dolaylı zorbalık, dedikodular yaymak, dışlanma ya da gruptan çıkarma gibi davranışları da içerebilir. Siber zorbalık ise, dijital platformlar üzerinden yapılan tehditler ve mağdura ait görsellerin paylaşılması gibi eylemleri ifade eder. Sözel zorbalık, tehdit etmek, hakaret etmek ve lakap takmak gibi davranışları içerirken, duygusal zorbalık, mağduru baskı altına alma, üzücü şakalar yapma gibi eylemleri kapsar (Jan, 2015).

Zorbalık, hemen hemen herkesin yaşamında bir şekilde yer bulmuş bir olgudur ya zorbalığa maruz kalmış ya da zorbalığa tanıklık etmiş ya da bu tür davranışları sergileyen bir birey olmuştur. Zorbalık, mağdurun saygınlığını ihlal eder ve genellikle kaygı, sıkıntı, kafa karışıklığı, öfke, güvensizlik, özgüven kaybı, derin bir dışlanma hissi, güçsüzlük ve çaresizlik gibi duygulara yol açar (Santos Pais, 2016). Okullarda zorbalığa uğrayan öğrencilerin, gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde karşılaştıkları etkiler oldukça olumsuz olabilir. Bu etkiler, akran zorbalığının kısa ve uzun vadede çeşitli olumsuz sonuçlara yol açtığını göstermektedir (Olweus ve Limber, 2010). Mağdurlar, fiziksel ve duygusal açıdan yüksek risk altındadır ve zorbalık, psikolojik, fiziksel ve psikosomatik sorunlara yol açacak şekilde çocukları etkileyebilir (Ward ve Linke, 2011).

Tablo 1.2. Zorbalık Etkileri

Okul → Zorbalığa uğrama → Gençlik → Yetişkinlik			
Sağlık sorunları	Derslerde başarısızlık	Sağlık sorunları	Sosyal sorunlar
Psikolojik sorunlar	İşten atılmalar	Psikiyatrik ve ciddi hatalıklar	Aile bireyleriyle kötü ilişkiler
Kaygı	Finansman durumu	Sigara kullanımı	Çok az arkadaş
Depresyon		Yavaş iyileşme	Sırdaşları olmama
İntihar ve kendine zarar verme		Yüksek CRP düzeyi	
Uyku problemleri			

(Wolke ve Lereya, 2015)

UNESCO'nun 2022 tarihli raporuna göre, dünya çapında öğrencilerin %30'undan fazlası, zorbalık nedeniyle akademik başarı, okuldan ayrılma ve fiziksel ve zihinsel sağlık problemleri yaşamaktadır. Ergenlik dönemi, kimlik oluşumunun önemli bir aşamasıdır ve bu dönemdeki sosyal etkileşimlerin kalitesi, sağlıklı bir gelişim için oldukça öneme sahiptir (Sun ve Cao, 2021). Zorbalık, ergenlerin genel

sağlık durumunun en önemli sosyal belirleyicilerinden biri olarak kabul edilmektedir. Ergenlikte yaşanan zorbalık, içselleştirilme bozukluklarına (kaygı, sosyal geri çekilme, depresyon) ve dışsallaştırma bozukluklarına (hiperaktivite, mala zarar verme, fiziksel ve sözlü saldırganlık) yol açmaktadır (Chrysanthou ve Vasilakis, 2020).

Zorbalığa uğrayan çocukların, zorbalık yaşamayan çocuklara göre depresyona girme olasılığı beş kat daha yüksektir. Ayrıca, çocuklukta zorbalığa uğramak, sınırdaki kişilik bozukluğu belirtilerinin ortaya çıkmasına ve psikotik deneyimlerin tetiklenmesine neden olabilmektedir (Schreier vd., 2009). Zorbalığa uğrayan gençler, yaşlarına göre daha fazla kaygı, depresyon, yalnızlık, mutsuzluk, fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları, düşük benlik saygısı gibi sorunlar yaşamaktadır. Bu durum, arkadaş edinme ve sosyal ilişkilerde zorluklara yol açarak, izole bir yaşam sürmelerine neden olabilir. Bu etkiler, yetişkinlik döneminde de devam edebilir. Zorbalık travması yaşamış kişiler, özellikle anksiyete bozukluğu ve depresyon gibi psikolojik rahatsızlıklarla daha yüksek risk altında olurlar (Takizawa vd., 2014). Yetişkinlikte zorbalık deneyimlerinin psikososyal uyumsuzluk ve duygusal bağ kurma zorluklarına yol açtığı gözlemlenmiştir. Hem zorba hem de mağdur olan bireyler, kaygı, depresyon, psikotik deneyimler ve genel sağlık problemleri açısından mağdurlardan daha yüksek risk taşımaktadır (Copeland vd., 2013). Ayrıca, somatik problemler hem zorba hem de mağdur bireylerde daha yaygın görülmektedir.

Ergenlerde sürekli bir alarm durumu, kaygı düzeylerini olumsuz etkiler ve bu durum uzun vadede kronik strese yol açabilir. Kronik stres ise bağışıklık sistemini zayıflatır ve fiziksel sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilir (Straub ve Cutolo, 2018). Zorbalık yaşayan ergenlerde sıkça karşılaşılan somatik semptomlar arasında uyku problemleri, mide bulantısı, migren ve baş dönmesi yer almaktadır. Ayrıca, zorbalığa uğrayan öğrencilerin, zorbalık yaşamayanlara kıyasla altını ıslatma, yorgunluk ve iştahsızlık gibi sorunlarla daha fazla karşılaştıkları bilinmektedir.

Bruksizm, zorbalığa uğramış çocuklar arasında daha yaygın bir durumdur. Zorbalığa maruz kalan ergenlerde intihar düşünceleri ve intihar girişimleri de daha sık görülmektedir (Kowalski ve Limber, 2013). Ergenlik döneminde zorbalık deneyimi, kendine zarar verme ve intihar düşünceleri açısından yüksek risk taşımaktadır. 9-13 yaş arasındaki gençler arasında yapılan bir araştırma, zorbalığa

uğrayanların yüksek oranda psikolojik sorunlar yaşadığını göstermektedir. Araştırmaya göre, her beş öğrenciden biri kasıtlı olarak kendilerine zarar vermeye çalışmış ve her dokuz gençten biri intihar etmeye teşebbüs ettiğini bildirmiştir (Coggan vd., 2003). Çocukluk ve ergenlik döneminde zorbalık yaşamış bireyler, yetişkinlikte psikotik deneyimler, intihar düşünceleri ve intihar girişimleri ile karşılaşma riskinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır (Takizawa vd., 2014). Zorbalığın eğitim başarısı üzerindeki etkileri incelendiğinde, mağdur öğrencilerin okul notlarında belirgin bir düşüş olduğu ve devamsızlık oranlarının arttığı gözlemlenmektedir. Zorbalığa uğrayan öğrenciler, okula odaklanmakta zorluk çeker ve okulda devam etmekte güçlük yaşarlar. Avustralya'da yapılan bir araştırma, yaklaşık 1400 lise öğrencisi üzerinde yapılan incelemede, zorbalığa uğrayan öğrencilerin üçte birinin, zorbalık ve bununla bağlantılı korkular nedeniyle sınıfta odaklanma sorunları yaşadıklarını bildirmiştir.

Araştırmalar, zorbalığa uğrayan çocukların akademik başarılarının olumsuz yönde etkilendiğini ve okul ödevlerine odaklanmakta zorlandıklarını göstermektedir. Ayrıca, bu öğrencilerin diğerlerine kıyasla daha fazla okula devamsızlık yaptığı da belirlenmiştir. Uzun süreli zorbalık deneyimleri, öğrencilerin okul ortamına karşı olumsuz duygular beslemesine ve okuldan kaçma isteği geliştirmelerine neden olabilir. Bu çocuklar, zorbalığa maruz kalmamak için okuldan ve sosyal etkileşimlerden kaçınmayı tercih ederler. Bazı öğrenciler, zorbalık korkusu nedeniyle okulu terk etme noktasına gelebilirler. Zorbalığın, mağdurların çoğunun okuldan kaçmalarına yol açtığına ilişkin araştırmalar benzer bulgular sunmaktadır (Glew vd., 2008).

1.1.4. Zorbalığın Sonuçları

Zorbaca davranışlar hem zorbalık yapan hem de mağdur olan bireyler üzerinde çeşitli olumsuz etkiler yaratmaktadır. Çinkır (2006) tarafından yapılan bir çalışmada, zorbalık mağduru olan öğrencilerin akademik başarılarının olumsuz yönde etkilendiği ve bu öğrencilerin yüksek seviyelerde stres yaşadıkları belirtilmiştir. Zorbalığa uğrayan öğrenciler, genellikle düşük öz güvene sahip olup, okul başarılarında belirgin bir düşüş yaşarlar. Ayrıca, bu öğrenciler diğerlerine kıyasla daha fazla rahatsızlık ve sosyal ilişkilerde zorluklar gösterirler (Çankaya, 2011).

Zorbalık yaşıyan öğrenciler, okulda güvensizlik ve mutsuzluk hissi, okul fobisi, kaygı, depresyon, uyku problemleri ve gece yatak ısıltmaları gibi klinik sorunlar yaşayabilmektedirler (Cole vd., 2016). Yapılan araştırmalar, zorbalığa uğrayan öğrencilerdeki bazı yaygın özellikleri şu şekilde sıralamaktadır: psikiyatrik rahatsızlıklar, yeme bozuklukları, yalnızlık, düşük özsaygı, güvensizlik, kaygı, düşük popülerlik, toplumsal ayrıştırma, zayıf akademik başarı, aile içi destek eksiklikleri ve intihar düşünceleri. Zorbalık yapan bireylerin ise genellikle depresyon, psikiyatrik rahatsızlıklar, yeme bozuklukları, kavga eğilimleri, suç işleme eğilimleri, zayıf aile desteği, otoriter ebeveynler, düşük okul başarıları, toplumsal uyumsuzluk ve madde kullanımı gibi sorunlarla karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir (Kabil, 2010). Bu öğrenciler, sıklıkla kötü aile ortamlarından gelir ve okulda uyum sağlamada zorluk yaşarlar. Ayrıca, akademik başarıları düşer ve okula yönelik olumsuz tutumlar geliştirirler. Akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin genellikle yalnız olduğu ve sosyal çevreden dışlandığı bilinmektedir. Bu dışlanmışlık durumu, okul fobisine yol açabilir ve mağdurların okuldan kaçma isteği duymalarına neden olabilir. Bu durum, öğrencilerin akademik başarılarını olumsuz bir şekilde etkileyebilir (Çankaya, 2011).

Furniss, zorbalığa uğrayan öğrencilerin okula gitmekte isteksiz olduklarını ve derslere devam etmediklerini belirtmektedir (akt; Çankaya, 2011). Zorbalığa maruz kalan öğrenciler, kendilerini zorbalardan nasıl kurtaracaklarını sürekli olarak düşündüklerinden, okulda başarılı olmakta zorlanırlar. Salı ise, zorbalığa uğrayan öğrencilerin, zamanla akranlarına karşı saldırganlık sergilemeye başlayabileceğini ve dışlanma riskinin arttığını ifade etmektedir. Bu bağlamda, ülkemizdeki okullarda zorbalık türlerinin belirlenmesi ve düşük güdülenme ve akademik başarı için alınabilecek önlemler önemlidir. Okullarda zorbalık davranışlarının haritasının çıkarılması, bu davranışların farklı bölgelerde, şehirlerde ve hatta aynı şehir içindeki yerleşim alanlarında farklılık gösterebileceği için, her okul için özel bir harita oluşturulması, zorbalıkla mücadele konusunda daha etkili önlemlerin alınmasını sağlayacaktır (Çankaya, 2011). Psikolojik açıdan zorbalığa maruz kalan öğrenciler, risk grubunda yer almakta olup, genellikle yüksek düzeyde depresyon ve kaygı yaşadıkları, benlik saygılarının düşük olduğu ve psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları bildirilmiştir (Craig, 1998).

1.1.5. Zorbalığı Önlemeye ve Azaltmaya Yönelik Tedbirler

Zorbalığı azaltmaya yönelik önlemlerin başında hem öğrenciler hem de okul personeli için farkındalık yaratmak gelir. Öğrencilerin, öğretmenlerin ve ailelerin zorbalık konusundaki bilinçlenmesi sağlanmalıdır. Bu, zorbalığı tanıma, zorbalığın etkilerini anlamalarını ve bunun sosyal sonuçları üzerinde düşüncelerini sağlar. Ayrıca empati eğitimi verilerek, öğrencilerin başkalarına karşı daha duyarlı ve saygılı olmaları sağlanabilir. Zorbalıkla mücadele yalnızca öğrencilerin değil, tüm okul topluluğunun bir sorumluluğu olmalıdır. Okulda güvenli bir ortam oluşturulması, zorbalığın önlenmesinde önemli bir adımdır. Öğrenciler kendilerini güvende hissettiklerinde öğrenmeye daha yatkın olurlar. Okul yönetimi, zorbalığa sıfır hoşgörü politikası uygulamalı ve öğrencilerin zorbalıkla ilgili sorunlarını rahatlıkla dile getirebileceği bir ortam sağlamalıdır. Bu, zorbalığı engelleme sürecinde önemli bir adımdır, çünkü öğrenciler güvende olduklarını hissederse, zorbalığa uğramaktan korkmazlar (Brower, 1993).

Zorbalıkla mücadele sürecinde etkili iletişim kanallarının oluşturulması da büyük bir önem taşır. Öğrenciler, zorbalıkla karşılaştıklarında güvendikleri bir yetişkinle konuşabilmelidir. Okullarda, zorbalıkla ilgili şikayetlerin rahatça yapılabileceği, güvenli bir şekilde işlem görecektir şikâyet sistemleri kurularak, öğrencilerin kendilerini ifade etmeleri saklanmalıdır. Bu tür kanalların oluşturulması, zorbalığı önlemede önemli bir adım olarak kabul edilebilir. Zorbalık mağdurlarına psikolojik destek sağlamak, zorbalıkla mücadelede etkili bir yöntemdir. Rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra, zorbalık yapan öğrencilerin davranışlarını değiştirmelerine yardımcı olacak terapiler ve destek grupları da önemlidir. Böylece zorbalık mağdurları yaşadıkları travmayı atlatabilir ve zorbalık yapan öğrenciler de empati geliştirebilir. Zorbalıkla mücadelede bu tür psikolojik destekler, davranış değişikliğine yol açabilir (Hilton vd. 2010).

Zorbalıkla mücadele sürecinde ailenin önemli bir yeri vardır. Ailelerin eğitim süreçlerine dahil olması ve çocuklarıyla bu konuda açıkça konuşmaları sağlanmalıdır. Ailelerin bilinçlendirilmesi, çocuklarının duygusal gelişimini desteklemelerine yardımcı olur. Ayrıca ailelerin de okul etkinliklerine katılımı, okul ve aile iş birliğinin sağlanmasına katkı verir. Bu, öğrencilerin zorbalıkla mücadelede daha güçlü bir destek almalarını sağlar. Zorbalıkla mücadelede eğitim kurumlarının rolü de büyüktür. Okullarda sosyal ve duygusal öğrenme

programlarının uygulanması, öğrencilerin duygusal zekalarını geliştirmelerine yardımcı olur. Bu tür programlar, öğrencilerin empati, çatışma çözme ve kendini tanıma gibi becerileri kazanmalarını sağlar. Bu beceriler, öğrencilerin zorbalığı engellemeleri için oldukça önemlidir (Gültekin, 2010).

Siber zorbalık da günümüzde önemli bir sorun haline gelmiştir. Öğrenciler, çevrimiçi alanlarda da zorbalığa uğrayabilirler. Okullarda dijital okuryazarlık eğitimi verilmesi, öğrencilerin bilgisunarın güvenli kullanımını öğrenmelerine yardımcı olur. Ayrıca siber zorbalıkla mücadele için okullarda çevrimiçi şikâyet sistemleri kurulmalı ve öğrenciler bu konuda bilgilendirilmelidir. Bu, zorbalığın sadece fiziksel değil, dijital ortamda da engellenmesini sağlar. Zorbalığa karşı disiplinli bir yaklaşım benimsemek de önemlidir. Okulda uygulanan davranış kuralları, öğrencilerin zorbalığa karşı net bir tutum sergilemesini sağlar. Ancak sadece ceza amaçlı önlemler değil, onarıcı adalet yaklaşımları da benimsenmelidir. Zorbalık yapan öğrenciler, davranışlarının sonuçlarıyla yüzleştirilmeli ve sorumluluk almaları sağlanmalıdır. Bu, öğrencilerin empati geliştirmelerine ve daha doğru davranışlar sergilemelerine yardımcı olur (Watt, 2014).

Zorbalığın azaltılması için çocukların yakın çevresinde iyi örneklerin olması gerekmektedir. Öğretmenler, okul personeli ve okul yöneticileri, öğrenciler için rol model olmalıdır. Öğrenciler, öğretmenlerini ve diğer okul çalışanlarını örnek alarak, birbirlerine saygı göstermeyi ve olumlu davranışlar sergilemeyi öğrenebilirler. Okullarda akran liderliği programları başlatarak, öğrencilerin liderlik özelliklerini geliştirmeleri ve başkalarına örnek olmaları sağlanabilir. Zorbalıkla mücadele, sürekli izleme ve değerlendirme gerektirir. Okullar, zorbalık oranlarını takip etmek için düzenli anketler yapmalı ve bu sonuçları değerlendirerek gerekli önlemleri almalıdır. Öğrencilerden ve öğretmenlerden alınan geri bildirimlerle, hangi stratejilerin daha etkili olduğu belirlenebilir. Bu tür sürekli izleme ve geri bildirim mekanizmaları, zorbalıkla mücadelede daha başarılı sonuçlar elde edilmesini sağlar (Eşkisü, 2014).

1.1.6. Çocuk Edebiyatı Kavramı

Türk Dil Kurumu, çocukları, bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişim sürecinde yer alan, belirli bir konuda yeterli deneyim ve beceriye sahip olmayan bireyler olarak tanımlamaktadır. Edebiyat ise, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla yazılı veya sözlü biçimde şekillendirilmesi sanatıdır. Bu iki kavramın

birleşimi olan çocuk edebiyatı, “erken çocukluk döneminden başlayarak ergenlik dönemine kadar devam eden bir süreçte, çocukların dil gelişimi ve anlama kapasitelerine uygun bir şekilde, duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal dilsel ve görsel iletilerle zenginleştirerek, onların beğenilerini artıran yapıtların tümüdür” (Sever, 2003). Şirin (2000) ise çocuk edebiyatını, “öncelikle bir edebiyat türü olarak tanımlamakta, her yaştan okuyucunun ilgisini çekebilecek şekilde, edebiyatın en zarif yazım biçimlerinden biri olarak nitelendirmektedir. Bu tür, dil, anlatım ve biçim açısından edebiyat içinde yeni bir alan açmaktadır.” Çocuk edebiyatının temel hedefleri, çocukların farklı yaş dönemlerine uygun ilgi alanlarını dikkate almak, psikolojik ihtiyaçlarını karşılayarak sağlıklı bir kişilik gelişimini desteklemek, dil becerilerini, estetik duygularını, zihinsel gelişimlerini, dinleme yeteneklerini ve yaratıcı hayal güçlerini geliştirmek olarak belirlenmiştir (Şirin, 2000).

Çocuklara, uygun fiziksel, içeriksel ve görsel özelliklere sahip kitapları tanıtarak "iyi kitap" kavramını öğretmek ve kitapların yalnızca eğlence değil, aynı zamanda bilgi kaynağı olduğunu fark ettirmek de bu hedefler arasındadır. Toplumsal ve duygusal gelişimlerini göz önünde bulundurarak, olumlu kişilik gelişimlerine katkı sağlamak, farklı konuları ele alan kitaplar sunmak ve ilk kitap sevgisini aşılama gibi amaçlar da çocuk edebiyatının temel işlevlerindendir.

Karakuş (2014) ise çocuk edebiyatının amacını, “toplum için faydalı, estetik değerlere sahip, dilin inceliklerini öğrenmiş ve güzel kullanabilen, okumayı seven, bunu alışkanlık haline getirmiş bireyler yetiştirmek” olarak tanımlar. Çocuk edebiyatının bu hedeflere uygun olarak yazılmış nitelikli kitaplar, çocuğun kişisel gelişimini desteklemenin yanı sıra, okul başarılarını da olumlu yönde etkileyebilir. Sanders’de, okur-yazarlık dünyasına adım atan bir bireyin, bir daha geri dönmeyeceğini ve bu deneyimin bir çıkış yolu olmadığını vurgulamaktadır. Erken yaşlardan itibaren çocukların nitelikli kitaplarla tanıştırılması, okuma sevgisi edinmelerini sağlamak için önemli bir adımdır. Ayrıca, çocuk edebiyatı; keyif vermek, merak uyandırmak, yeni deneyimler kazandırmak, farklı duyguları tattırmak ve çocuklara başka insanları, yerleri ve zamanı tanıtmak açısından büyük önem taşımaktadır (Kaya, 2014).

Manguel’de, okuma alışkanlığı kazanan çocukların, toplumun ortak belleğine kitaplar aracılığıyla katıldıklarını ve okudukları her kitapla geçmişten yeniden keşfettiklerini ifade etmektedir. Benzer şekilde Descartes, iyi kitaplar

okumanın, geçmişteki büyük insanlarla sohbet etmek gibi olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, nitelikli edebiyat ürünleri, çocuklara dünyayı farklı açılardan görme olanağı sunarak başkalarının yaşamlarıyla kendi yaşamları arasında bağ kurmalarına yardımcı olur (Gönen ve Veziroğlu, 2015). Çocuk, okuduğu kitapların sayfaları arasında, kendi kimliğini keşfederek yapıtlar aracılığıyla kendisini ve çevresini anlamaya yönelik önemli bir adım atmış olur.

1.1.7. Çocuk Edebiyatının İşlevi

Sharma (2015), ailesinin ona en değerli hediye olarak kitaplarda gizli olan bilgileri öğrenme arzusunu kazandırdığını ve bir kitabın sayfalarında hayatın her yönünü yeniden şekillendirebilecek güçlü düşüncelerin bulunduğunu ifade etmektedir. Çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri de çocuklara okuma sevgisi aşılacak ve onları okuma alışkanlığı kazandırmaktır (Sever, 2013). Çocukların okuma kültürünü edinmelerine etki eden etmenlerden biri de doğru zamanlamayla doğru kitaplarla tanıştırılmalarıdır (Kartal ve Bilgin, 2009). Çocuklar kitap okumaktan keyif almayı öğrendiklerinde, bu hem onları teknolojik araçlardan uzaklaştıracak hem de sanatsal bir şekilde büyük bir ustalıkla yaşamla ilgili doğru bilgileri verecektir (Yalçın ve Aytaş, 2016). Çocukların okuma alışkanlığı kazanmaları için önemli dönemlerden biri de 7-9 yaş arasıdır (Turan ve İpek Yükselen, 2015).

Bu dönemde, ilkökul çağındaki çocukların okumaktan zevk alacak bireyler olarak yetişmelerinde, okumayı keyifli ve eğlenceli bir hale getiren kitapların önemi büyüktür (Gönen ve ark., 2011). Edebiyat, çocuğun güzellik ve zevk duygularını geliştirmesinin yanı sıra, onu eğlendirme, oyalama ve eğitime işlevini de üstlenir (Şimşek, 2014). Çocuk, edebiyatla estetik duygusu kazanmaya, hayal gücünü zenginleştirmeye başlar.

Kaya (2014), çocuk edebiyatının eğitime yansımalarına ilişkin olarak kültürel değerlerin aktarılması, farklı kültürlerle tanışma, dil gelişimini destekleme, okuma ve yazma becerilerinin güçlendirilmesi, anlama yeteneğinin artması, sözcük dağarcığının genişlemesi, bilgi odaklı ya da hayal gücüne dayalı anlatım biçimlerini fark etme, yaratıcı düşünme ve eleştirel bakış açısını geliştirme, konuşma ve akıcılığı artırma gibi yararlarından söz etmektedir.

Erken çocukluk döneminde, çocukların ana dillerini çeşitli açılardan destekleyen ve hayal güçlerini geliştirip empati kurmalarını sağlayan nitelikli

yazınsal metinlerle tanıştırılmaları, yalnızca kimlik ve kişilik gelişimleri açısından değil, aynı zamanda toplumun geleceği açısından da büyük bir öneme sahiptir (Çocuk Vakfı, 2018). Bu bağlamda, çocuk edebiyatı eserlerinde kullanılan dil, ele alınan konu ve konuya uygun çizimlerin, çocukların gelişim düzeyine ve anlayış düzeylerine uygun şekilde seçilmesi, iletilerin daha etkili bir biçimde kavranmasına yardımcı olacaktır.

Okuma, çocukların dil becerilerini geliştirirken, düşünme yeteneklerini de pekiştiren bir süreçtir. Çocuk edebiyatı, aynı zamanda çocukların duygusal gelişimlerine de katkıda bulunur. Edebiyat yapıtları, çocukların farklı duyguları tanımalarına, bu duyguları ifade etmelerine ve başkalarının duygularını anlamalarına yardımcı olur. Bu, çocukların hem bireysel olarak hem de toplum içinde daha güçlü bağlar kurmasına zemin hazırlar.

Çocuk edebiyatının bir diğer önemli işlevi ise çocukların kültürel değerlerle tanışmalarını sağlamaktır (Sever, 2013). Çocuklara yönelik yazılmış yapıtlar, onların kendi kültürlerini öğrenmelerini ve bu kültürün parçası olma bilincini kazanmalarını sağlar. Aynı zamanda farklı kültürlerle tanışmalarına olanak tanır, bu sayede çocuklar kültürel çeşitliliği ve hoşgörüyü erken yaşlardan itibaren içselleştirir. Çocuk edebiyatı, kültürel mirası aktaran bir araç olarak, geleneksel ve modern değerlerin bir arada sunulmasına olanak verir. Bir diğer önemli işlev, çocukların dil becerilerinin geliştirilmesidir. Çocuk edebiyatı, çocukların sözcük dağarcığını genişletir, tümce yapılarını öğrenmelerine yardımcı olur ve dilin inceliklerini keşfetmelerini sağlar (Şimşek, 2014).

Okunan kitaplar, çocukların dilin farklı kullanım biçimlerini öğrenmelerine olanak tanırken dil becerilerinin yanı sıra anlam çıkarma ve eleştirel düşünme gibi yüksek düzeyde zihinsel becerilerin gelişimine de katkıda bulunur. Çocuk edebiyatı, çocukların hayal gücünü besler ve yaratıcı düşünme becerilerini artırır. Edebiyat, çocukların sıradan gerçekliklerin ötesinde yeni dünyalar hayal etmelerini sağlar. Bu hayal gücü, onları yaratıcı ve özgür düşünmeye yönlendirir. Kitaplarda karşılaştıkları fantastik öğeler, onların hayal dünyalarını genişletirken, gerçek dünyayı da farklı açılardan görmelerini sağlar (Sever, 2013). Bu süreç, çocukların problem çözme becerilerini geliştirir ve hayatın zorluklarıyla başa çıkabilme yeteneklerini artırır.

Okuma kültürünün gelişimi, çocuk edebiyatı aracılığıyla sağlanan diğer önemli katkılardan biridir. Çocuklar, kitaplarla erken yaşlarda tanıştıklarında,

okumayı bir alışkanlık haline getirebilir. Bu alışkanlık, onları yaşam boyu okuyan bireyler haline getirir. Okuma sürecinde çocukların kültürel birikimleri artarken, bir yandan da bireysel anlamda gelişim sağlanır. Okuma alışkanlığının kazandırılması, çocukların bilgiyi arama, analiz etme ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlar.

Çocuk edebiyatı, toplumsal değerlerin aktarılmasında da önemli bir rol oynar. Kitaplar, çocukların toplumsal kuralları, etik değerleri ve ahlaki kavramları anlamalarına yardımcı olur. Bu sayede çocuklar, toplumdaki rollerini ve sorumluluklarını daha iyi kavrayarak, birey olarak sağlıklı ve sorumlu bir şekilde yetişirler. Ayrıca, kitaplar çocukları doğru ve yanlış arasındaki farkları öğretir, böylece onların ahlaki değerler konusunda sağlam bir temel oluşturmalarına katkı sağlar. Son olarak, çocuk edebiyatı, çocukların hayatın farklı yönlerine ilişkin bilgi edinmelerine yardımcı olur (Sever, 2013).

Kitaplar, çocuklara farklı meslekleri, tarihi olayları, bilimsel keşifleri ve evrensel sorunları tanıtarak, onların genel kültür düzeylerini artırır. Çocuklar, dünyayı ve evreni anlamaya, yaşama ilişkin deneyimler edinmeye kitaplarla başlar. Yaşamları boyunca da kitaplar çocuklara kılavuzluk etmeye devam eder.

1.1.8. Çocuk Edebiyatının Çocuğa Etkisi

Dil, insanların düşüncelerini, duygularını ve bilgi birikimlerini başkalarına iletmesi, ayrıca kendilerini ifade etmeleri için kullandıkları önemli bir araçtır. Çocukların dil gelişiminin desteklenmesi ve bu süreçten en iyi şekilde faydalanmaları için, erken yaşlardan başlayarak nitelikli edebiyat yapıtlarıyla tanıştırılmaları önemlidir. Çocukların dil becerilerinin hızla geliştiği ilk yıllarda, Türkçenin kurallarına tam uymasa da 3-4 kelimeden oluşan basit cümleler kurmaları mümkündür. Ayrıca, çevrenin sunduğu uyarıcılar ve ailenin ilgi göstermesiyle, çocukların kelime dağarcığı 1000'e kadar çıkabilir (Şimşek ve Yakar, 2018).

Çocuk edebiyatı, dilin estetik öğelerini en verimli şekilde kullanarak, çocuklara dilin güzelliklerini tanıtmayı amaçlar. Bu tür yapıtlarda, çocukların sadece “Ne kadar güzel!” gibi ifadelerle metne olan ilgilerini arttırmaları değil, aynı zamanda benzer metinleri yazma isteği uyandırılması da hedeflenir (Şimşek, 2014).

Bu gelişimin en hızlı olduğu dönem, yaşamın ilk üç yılıdır; bu dönemde gelişimin yaklaşık %80'i tamamlanır (Temizyürek, Gürel ve Şahbaz, 2016). Bu

nedenle, okul öncesi dönemde, çocukların zenginleştirilmiş resimli kitaplarla karşılaştırılması büyük bir önem taşır. Çocuk edebiyatının bilişsel gelişime katkısı, yeni kavramların öğrenilmesini hızlandırmak, neden-sonuç ilişkilerini anlamayı kolaylaştırmak, algıların gelişimini desteklemek, bellek kapasitesini artırmak ve yaşam deneyimlerini zenginleştirmek gibi pek çok yararı içerir. Okula başlayan çocuklar, okuma becerisi edinmeye başlarlar ve bu süreçle birlikte okuma-anlama, resimlerle gerçek dünyadaki nesneler arasındaki ilişkiyi kavrama gibi bilişsel beceriler geliştirilir (Alpöge, 2011).

Kitaplar, çocuğun bağımsız olarak sayfaları çevirip renkler ve çizgiler aracılığıyla hayal gücünü harekete geçirirken, zihinsel ve dilsel gelişimine katkı sağlar. Bu süreç, doğal bir öğrenme ortamı yaratarak çocukların bilişsel becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Çocuk edebiyatı yapıtlarında yer alan resimler, yalnızca metni görsel olarak desteklemekle kalmaz, aynı zamanda metnin anlamını genişletir, tamamlar ve bazen de yeni anlamlar ekler (Sever, 2013).

Resimler, metnin anlatımını daha anlaşılır kılmak ve çocukların anlamalarını kolaylaştırmak amacıyla önemli bir işlev görür (Bassa, 2015). Ayrıca, resimler çocuğun hayal gücünü geliştirir ve hikâyenin anlamını kavramalarına yardımcı olur (Şirin, 2000). Görsel öğeler, metindeki sözcüklerin anlatım gücünü pekiştirirken, resimlerdeki ayrıntılar da çocukların hikâyeyi daha derinlemesine anlamasını sağlar. Resimler, çocuğun metindeki iletiyi farklı açılardan sorgulamasına olanak tanır ve çocuklarla yapılan konuşmalar için de önemli fırsatlar yaratır (Gönen ve Arı, 1989). Çocukların görsel okuma becerileri, erken yaşlarda doğru kaynaklarla desteklendiğinde, ilköğretim yıllarında gelişmeye başlar (Sever, 2013).

Resimlerle yapılan bu tür etkinlikler, çocukların çevreleriyle ilgili bilgilerini pekiştirmelerini sağlar (Gönen, 1989). Çocuk edebiyatında kullanılan resimler, çocuğun belleğinde görsel imgeler yaratmanın yanı sıra, duygularını ve düşüncelerini anlamasına da yardımcı olur. Kitaplar, çocuğun çoklu duyu organlarıyla etkileşimde bulunmasını sağlarken, çevreye duyarlılık ve okumaya olan ilgiyi arttırır (Sever, 2013). Resimler, çocukların metinle bağ kurmalarını ve kendi hikâyelerini yaratmalarını destekler (Bassa, 2015). Çocuğun kitapla kurduğu bağın güçlenmesinde resimlemelerin etkisi tartışılmaz.

Erken okuryazarlık, çocukların yaşamlarının ilk yıllarından itibaren dil ve okuma ile ilgili bilgi, beceri ve tutumların kazandığı gelişimsel bir süreçtir. Küçük

yaşlarda kitaplarla tanışan çocuklar, yeni sözcükler öğrenir, dilin inceliklerini keşfeder, hayal gücü gelişir ve dil becerilerinin kazanılması hızlanır. Okul öncesi dönemde çocuk kitapları, renkler ve çizgiler aracılığıyla çocukların estetik algısını da şekillendirir. Bu kitaplar, çocuklara anadillerinin güzelliklerini tanıtarak, yazılı ve görsel olarak sanatçıların bakış açılarını çocuklara sunar. Nitelikli çocuk kitapları, çocukların olayları, durumları ve olguları bir sanatçı gözünden algılamalarına olanak tanır. Ayrıca, kitapların en önemli işlevlerinden biri de çocuklara okuma alışkanlığı kazandırarak, onların edebiyat dünyasına adım atmalarını sağlamaktır (Sever, 2013).

Kişilik, bir bireyin toplumdaki alışkanlıklar ve davranışların toplamıdır. Toplumda iyi, erdemli ve doğru bir kişiliğe sahip olmak, ailelerin ve toplumların, yeni nesillerin kazandırmasını istedikleri bir özelliktir. Sosyologlar kişilik gelişimi üzerine farklı görüşler ortaya koymaktadırlar. Bazı sosyologlar kişiliğin doğuştan geldiğini ve değiştirilemeyeceğini savunur. Bu görüş, çocukların anne ve babalarının davranışlarını taklit etmeleriyle açıklanabilir. Çocuklar, çevrelerinde rol model aldıkları kişilerden etkilenecek kişiliklerini şekillendirirler. Kişiliğin toplumsal bir yapının içinde geliştiği göz önünde bulundurulduğunda, çevrenin kişilik üzerindeki etkisi oldukça büyüktür (Sever, 2003). Çocuklar, nitelikli çocuk edebiyatı eserleriyle tanışarak, kitaplarda karşılaştıkları temalar sayesinde doğruyu ve yanlış ayırt etmeyi öğrenir, kendi düşüncelerini ve doğrularını oluştururlar. Aynı zamanda, kitaplar çocuklara kendilerini sevmeyi, topluma katkı sağlamayı, hayattan zevk almayı ve doğru ile yanlış ayırt etmeyi öğretir. Çocuk kitaplarında, yaşamda karşılaşılan sorunlar ve bunlara yönelik çözüm önerileri sanatçıların bakış açısıyla örneklendirilir. Bu kitaplar, çocukların farklı olayları ve durumları deneyimlemelerine olanak tanır (Aslan, 2006).

Kitaplar, çocukların empati geliştirmelerine, sorun çözme becerilerini artırmalarına ve başkalarının yaşamları hakkında fikir edinmelerine yardımcı olur. Ayrıca, kişilik gelişiminde kitaplar, çocukların doğruyu, iyi davranışları ve topluma duyarlı olmayı öğrenmelerine olanak tanır. Çocuk kitapları, kahramanlarının, konularının ve iletilerinin yanı sıra, fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı bireylerin yetişmesini ilke edinmelidir. Çocuk, kitap okurken kendisinin ve çevresindekilerin değerli olduğunu anlamalı, hayatını çizirken insan haklarına saygıyı temel almalıdır. Çocuk kitaplarında yaşamın gerçekleri olarak dışlanma, şiddet gibi

olgulara da yer verilebilir, ancak bu unsurlar yaş grubu özellikleri dikkate alınarak uygun bir şekilde işlenmelidir (Sever, 2013).

Toplumsallaşma, bireyin kişilik kazanarak bir toplumda yer edinme sürecidir. Çocukluk dönemi, öğrenme süreçlerinin temellerinin atıldığı çok önemli bir evredir. Bu dönemde çocuklara sunulan kitaplar, onlara sadece kendi çevrelerini değil, başka çevreleri de tanıtarak toplumsallaşma süreçlerine katkı sağlar. Çocuk kitapları, yazıldıkları toplumun kültürel ve manevi değerlerini, kahramanların çevreleriyle, toplumla ve doğayla yaşadıkları çatışmalar aracılığıyla yansıtarak, çocuklara bu değerleri sezdirir (Sever, 2013). Ayrıca, çocuk kitapları, çocuklara farklı dünyalar, kültürler ve inançlar hakkında bilgiler sunarak hoşgörölü, duyarlı ve farklılıklara saygılı bireyler yetiştirilmesine katkı sağlar. Bu süreç, çocukların toplumsal sorumluluk duygusu geliştirmelerine ve farklı inançlara, kültürlere saygılı birer birey olarak yetişmelerine olanak tanır.

Dil gelişimi, seslerin, sembollerin ve sözcüklerin zihinde anlam bulması ve dilin kurallarına uygun şekilde kullanılması sürecidir. Bu süreç, çocuğun doğumuyla başlayarak yaşam boyu sürer. Çocuğun dil gelişiminin sağlıklı ilerleyebilmesinde çevreden çeşitli uyaranlar alması gerekmektedir. Bu yönden kitaplarla etkileşimi ön plana çıkmaktadır. Nitelikli çocuk edebiyatı ürünleri, çocukların sözcük dağarcığını, dil bilincini ve duyarlılığını geliştirmede rol oynamaktadır. Çocukların dil gelişimi erken dönemlerde oldukça hızlıdır. Bu dönemde çocuklar, Türkçenin sözdizim kurallarına tam uymasa da üç dört sözcükten oluşan tümceler kurabilir. Okul öncesi dönemdeki uyaranların yoğunluğu, çocukların uygun yazılı ve görsel metinlerle karşılaşması ve aile tutumlarına bağlı olarak, çocuğun sözcük dağarcığı hızla büyüyebilir, bin sözcüğe kadar çıkabilir (Şimşek ve Yakar, 2018).

Bilişsel gelişimle ilgili dört temel kural vardır: 1) Evreler sırasıyla ve değişmez şekilde ortaya çıkar. 2) Evreler arasında hiyerarşik bir sıra bulunur; her evre, bir öncekini içerir. 3) Bireysel farklılıklar mevcuttur, her bireyin gelişim süreci farklıdır. 4) Her evreye ait belirli gelişimsel özellikler vardır (Bacanlı, 2002). Dil gelişimi ve düşünme becerileri birbirini tamamlayıcı bir şekilde ilerler (Sever, 2013). Nitelikli çocuk kitapları, çocukların problem çözme, karşılaştırma, dikkat geliştirme, hayal gücü ve kendini ifade etme becerilerine katkıda bulunur. Çocuk kitaplarında bulunan kahramanların yaşadığı duygular, çocuklara bu duyguların başkalarında da var olduğunu ve bunun doğal bir durum olduğunu gösterir. Ayrıca,

duyguların çeşitli durumlarda nasıl deneyimlendiğini, kötü duygularla nasıl başa çıkılacağını ve olumlu duyguların güzelliğini hissettirir (Aslan, 2019).

Çocuklar, kitapların büyüdü dünyasını keşfederek renkler ve kurgu aracılığıyla düş ve düşünce yolculuklarına çıkar. Bu sayede, çocuğun bilişsel ve dilsel gelişimi için doğal bir ortam sağlanır.

1.1.9. Çocuk Edebiyatında Zorbalık Kavramı

Çocuk edebiyatı, çocukların gelişimsel gereksinimlerini göz önünde bulundurarak şekillenen ve onlara yönelik yazılı eserlerin tümüdür. Çocuk, 0-15 yaş arasındaki gelişimsel süreçteki birey olarak tanımlanırken, çocuk edebiyatı bu dönemin her aşamasına hitap eden, çocuğun dil ve düşünme becerilerine uygun olan eserleri kapsar. Çocuk edebiyatı, erken çocukluktan ergenliğe kadar devam eden bir süreçte, çocukların duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimlerini desteklemek için sanatsal iletiler sunar. Sever (2003) çocuk edebiyatını, çocukların anlama seviyelerine uygun, duygu ve düşünce dünyalarını besleyen, beğeni seviyelerini yükseltmeye yönelik ürünler olarak tanımlar. Bu yönüyle çocuk edebiyatı, çocukların sadece eğlenmesini değil, aynı zamanda düşünsel gelişimlerine katkı sağlamayı da amaçlar.

Çocuğun özellikle dil gelişiminde başat öge olan kitaplarla erken yaşlarda tanışması gerekmektedir. Çocuklar, çocuk edebiyatı yapıtları aracılığıyla yeni sözcükler öğrenir, dilbilgisi kurallarını keşfeder ve dilin farklı kullanımlarını gözlemlerler (Beşer ve Kartal, 2020). Bu süreç, çocukların anlam çıkarma, okuduğunu anlama ve ifade etme becerilerini geliştirmelerine olanak tanır. Kitaplar, çocuğun düş dünyasında yolculuğa çıkmasında, yeni keşifler yapmasında onları besler. Yaşıtlarıyla etkileşimde, duygudaşlık kurmada gelişmelerine olanak tanır.

Kitaplarda karşılaştıkları olaylar ve karakterler aracılığıyla, çocuklar hem kendi duygularını hem de başkalarının duygularını anlama yolunda önemli adımlar atarlar (Beşer, 2019).

Çocuk edebiyatının duygusal yönü, çocuğun duygusal zekasının gelişmesini sağlayarak, onu daha duyarlı ve bilinçli bir birey haline getirir. Çocuk edebiyatı, kültürel değerlerin aktarılmasında da rol oynar. Çocuklara kültürel öğeleri tanıtmak ve bunları içselleştirmelerini sağlamak, kültürel mirasıyla tanıştırmak, gelenekleri, görenekleri anlatmak kitaplarla olanaklıdır.

Ayrıca, farklı kùltùrlere ilişkin bilgiler edinebilir, çok kùltùrlù bir bakış açısı geliştirebilirler. Bùylelikle hoşgùrù, anlayışlı davranmayı òğrenen çocuk, farklılıklara saygı duymaya başlar. Çocuk edebiyatı bu yönùyle kùltùrel bir gelişim aracıdır. Çocuk edebiyatının "çocuğā görelik" ilkesi, bu edebiyatın en önemli özelliklerinden biridir. Bu ilke, çocuğun düşünce yapısını, duygusal seviyesini ve ilgi alanlarını göz önünde bulundurarak yazılmış eserlerin, çocuklara hitap etmesi gerektiğini savunur. Çocuğā uygun bir dil, basitlik, açık ve net anlatım, duygusal ve düşünsel olarak çocuğā besleyen metinler, çocuk edebiyatının temelini oluşturur (Beşer ve Kartal, 2020).

Çocuk edebiyatı eserlerinin içeriğı, çocuğun hayal gücüne hitap etmeli, onu sıkmadan eğlendirmeli ve aynı zamanda düşündürmelidir. Bu tür metinler, çocukların ilgisini çekerken, onların zihinsel ve duygusal gelişimlerine de katkı sağlar. Kitaplar, çocukları okuma eylemiyle tanıştırır ve bu alışkanlığı kazandırırken, onların kitaplara olan ilgilerini artırır. Çocuk edebiyatı eserleri, estetik ve görsel açıdan da dikkat çekici olmalı, böylece çocukların kitaba olan ilgisi daha da güçlendirilmelidir (Beşer, 2019).

Okuma alışkanlığı, çocukların yaşam boyu bilgiye ulaşma becerilerini geliştirmelerini sağlar ve onları kùltùrel anlamda güçlendirir. Kitaplarda yer alan karakterler ve olaylar, çocuklara doğruluğun, adaletin, yardımlaşmanın ve diğerk ahlaki erdemlerin önemini öğretir. Bu sayede çocuklar, sağlıklı bir değerler sistemi geliştirir ve toplum içinde daha sorumlu bireyler haline gelirler. Bununla birlikte çocuk kitapları, çocukları toplumsal sorunlara duyarlı hale getirebilir, onların adalet, eşitlik ve hoşgùrù gibi evrensel değerlerle tanışmalarını sağlar. Ayrıca, çocuk edebiyatı, çocuğun yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerinin gelişmesine katkı sağlar. Çocuk kitapları, çocuklara hayal gücünü kullanma olanağı sunar, onları sıradan düşünme biçimlerinin ötesine geçmeye yönlendirir. Kitaplarda karşılaşılan fantastik öğeler ve kurmaca dünyalar, çocukların yaratıcı zekalarını besler, onları kendi hayal dünyalarını oluşturma konusunda cesaretlendirir. Bu süreç, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine de yardımcı olur (Beşer, 2019).

Çocuğun bulunduğu çevrelerde, medya, aile ortamı, arkadaşlar ve eğitim kurumları gibi çeşitli alanlarda şiddet temalarının yer alması, çocuğun dolaylı bir şekilde şiddetle karşılaşmasına ve bu durumdan edilgin olarak etkilenmesine yol açabilir. Ancak, şiddetin hayatın bir parçası olduğı gerçeğı de göz ardı edilemez.

Çocuğa yönelik edebiyatın “çocuğa görelik” ilkesine uygun olarak şiddetin sınırlı bir biçimde aktarılması, çocukların bu olguyu anlamalarına ve başa çıkmalarına yardımcı olabilir. Edebiyat yapıtlarında şiddet teması, yaşamın bir gerçeği olarak ele alınabilir, fakat bu tür öğeler, çocukların yaş ve gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak yerleştirilmelidir. Bu şekilde, çocuklar şiddet karşısında nasıl davranmaları gerektiği konusunda bilinçlendirilmeli, şiddet ve kaba kuvvetle ilgili sağlıklı bir anlayış geliştirmeleri sağlanmalıdır. Özellikle, çocuklara toplumsal ve bireysel ilişkilerde karşılaşılabilecekleri zorlukların çözümünde en etkili aracın "iletişim" olduğunun da öğretilmesi önemlidir (Sever, 2003).

Çocuk edebiyatında zorbalık, çocukların sosyal gelişimleri ve duygusal olgunlukları üzerinde derin etkiler bırakabilen bir temadır. Zorbalık, genellikle bir çocuğun veya grubun diğerlerine fiziksel, sözlü ya da psikolojik olarak zarar vermesiyle ortaya çıkan bir davranış biçimidir. Bu davranışlar, çocuğun karakter gelişimini, toplumsal ilişkilerini ve özgüvenini olumsuz bir şekilde etkileyebilir. Çocuk edebiyatı ise, bu tür olguları çocukların yaş seviyelerine uygun şekilde ele alarak, onlara zorbalıkla baş etme becerileri kazandırmayı hedefler (Sever, 2003).

Zorbalık temasının çocuk edebiyatında işlenmesi, yalnızca çocukların olguyu tanımalarını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda empati ve sorumluluk gibi değerlerin kazandırılmasına da katkı sunar. Çocuk edebiyatında zorbalık, genellikle hikayelerin karakterleri arasında gelişen çatışmalar aracılığıyla ele alınır. Bu çatışmalar, zorbalık yapan ve buna uğrayan karakterler arasındaki ilişkiler üzerinden şekillenir. Zorbalığın etkileri, bu tür kitaplarda sıklıkla anlatılmakta olup, bu tür yapıtlarda çocuklar, zorbalığa uğrayan karakterlerle empati kurarak, bu tür durumlarla nasıl başa çıkabileceklerini öğrenirler. Ayrıca, zorbalık yapan karakterlerin değişim süreçleri de hikayelerde yer bulur. Bu değişim, zorbalığın yanlış bir davranış olduğunun çocuklara öğretilmesi açısından önemlidir (Can, 2013).

Zorbalık temasının çocuk edebiyatında ele alınmasının bir diğer önemli yönü, sosyal ve psikolojik etkilerini vurgulamak ve bu etkilerin çocukların psikolojik gelişimleri üzerindeki olumsuz sonuçlarını anlamalarına yardımcı olmaktır. Zorbalığa uğrayan çocuklar, genellikle düşük özgüven, depresyon, kaygı bozuklukları ve yalnızlık gibi duygusal zorluklarla karşılaşabilirler. Çocuk edebiyatında bu tür durumların ele alınması, çocukların bu etkilerle nasıl başa çıkabilecekleri konusunda kılavuzluk sağlar. Kitaplar, çocukların bu duygusal

süreçlerle başa çıkmalarına yardımcı olacak stratejiler sunabilir ve duygusal dayanıklılıklarını geliştirmelerine katkıda bulunabilir. Zorbalıkla ilgili kitaplar, çocukların hem kendilerine hem de başkalarına nasıl saygı göstereceklerini öğretmek için de önemli araçlar sunar. Zorbalığın karşıtı olan empati, anlayış ve hoşgörü gibi değerlerin aşılması, çocukların toplumsal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. Bu tür kitaplar, çocukların başkalarının duygularını anlamalarını, doğru ve yanlış arasındaki farkları görmelerini ve daha sağlıklı sosyal ilişkiler kurmalarını sağlar (Sever, 2003).

Zorbalıkla mücadelede etkili bir yaklaşım, çocuklara empati duygusunu kazandırmak ve onlara hoşgörü ile yaklaşmanın önemini öğretmektir. Çocuk edebiyatı, zorbalığı sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal bir problem olarak da ele alır. Toplumda zorbalığa karşı duyarlılığı artırmak ve bu tür davranışların kabul edilemez olduğunu çocuklara anlatmak, çocukların toplumsal sorumluluk bilincini geliştirmelerine yardımcı olur (Can, 2013).

Zorbalıkla mücadelede sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplulukların da rolü olduğu vurgulanır. Bu durum, çocuklara toplumda olumlu değişim yaratmak için kolektif sorumluluk taşımanın önemini öğretir. Zorbalıkla ilgili kitapların etkinliği, yalnızca metnin içeriğiyle sınırlı değildir; aynı zamanda kullanılan dil ve anlatım tarzı ile de doğrudan ilişkilidir. Çocukların anlayabileceği dilde yazılmış eserler, zorbalık temalı kitapların etkisini artırır. Basit, açık ve doğrudan anlatımlar, çocukların zorbalıkla ilgili olguları daha kolay anlamalarını sağlar. Ayrıca, zorbalıkla ilgili kitaplarda kullanılan görseller de önemlidir (Sever, 2003). Görseller, çocukların metni daha iyi kavrayabilmelerini ve zorbalığın etkilerini daha somut bir şekilde anlamalarını sağlayabilir. Zorbalık, çocuk edebiyatında yalnızca bir problem olarak değil, aynı zamanda çözüm önerileri sunan bir tema olarak da işlenebilir. Çocuklara, zorbalığa karşı nasıl durmaları gerektiği, haklarını savunmanın ve doğruyu söylemenin önemi anlatılabilir. Ayrıca, zorbalığı önlemenin yolları, grup dinamikleri, öğretmenlerin ve ailelerin zorbalıkla mücadeledeki rolü gibi konular da kitaplarda ele alınabilir. Bu tür kitaplar, çocuklara zorbalıkla baş etme becerileri kazandırmanın yanı sıra, toplumsal kuralları da şekillendirebilir. Çocuk edebiyatında zorbalık izleğinin işlenmesi, sadece zorbalıkla başa çıkmayı değil, aynı zamanda çocukların daha geniş bir çerçeveden insani değerleri anlamalarını sağlar. Bu tür yapıtlar, çocuklara başkalarının haklarına saygı duymanın, adaletin ve eşitliğin önemini öğretir.

Zorbalıkla mücadele, yalnızca bireysel bir konu olmayıp, tüm toplumun daha sağlıklı ve hoşgörölü bir şekilde yaşaması için önemli bir adımdır. Bu nedenle, çocuk edebiyatında zorbalıkla ilgili hikayeler, toplumsal yarar sağlayan önemli araçlar olabilir (Can, 2013).

1.2. Zorbalık Konusu Alanında Yapılan Araştırmalar

Akran zorbalığı konusundaki ilk bilimsel çalışmalar, 1970'li yıllarda Norveçli araştırmacı Dan Olweus'un katkılarıyla başlamıştır. Olweus, başlangıçta bu fenomeni mobbing olarak adlandırmış ve grup içindeki şiddet olarak tanımlamıştır. Ancak, 1980'lere gelindiğinde bu terimin akran zorbalığının kapsamını tam olarak yansıtmadığını fark eden Olweus, yerine bullying terimini kullanmaya başlamıştır. Bu yeni terim, zorbalık anlamına gelmektedir ve Olweus'un tanımını genişleterek, yalnızca grup bazında değil, bireysel düzeyde de zorbalığı kapsayacak şekilde güncellemiştir (Olweus, 1993). Bu değişiklikte birlikte, akran zorbalığının yalnızca gruplar tarafından gerçekleştirilen bir davranış olmaktan çıkarak bireysel olarak da uygulanabileceği ifade edilmiştir. Olweus'un araştırmalarında, akran zorbalığı, bir ya da birden fazla öğrencinin, diğer öğrencilere yönelik sürekli olumsuz davranışlar sergilemesi olarak tanımlanmıştır. Zorbalıkla ilgili araştırmalar yalnızca Olweus'la sınırlı kalmamış, dünya çapında birçok araştırmacı tarafından farklı ülkelerde de sürdürölmüştür.

Hollanda'da Limper gibi birçok akademisyen, akran zorbalığı üzerinde derinlemesine çalışmalar yapmışlardır. Bu ölkelerde yapılan araştırmalar, akran zorbalığının farklı toplumlarda ve kültürel bağlamlarda benzer dinamikler sergilediğini ortaya koymuştur (akt. Yurdakul, 2023).

Türkiye'de de bu konu üzerine pek çok çalışma gerçekleştirilmiştir. Kapçı (2004), okul ortamında akran zorbalığının en yaygın biçimlerinin fiziksel ve sözel zorbalık olduğunu belirtmiştir. Karaman-Kepenkeçi ve Çinkır (2006) ise, lise öğrencileri arasında zorbalık konusunu incelemiş ve toplamda 692 öğrencinin katıldığı araştırmalarla zorbalığın yaygınlığını analiz etmiştir.

Tıpırdamaz ve Sipahi (2008) tarafından yapılan bir araştırmada, ortaokul öğrencilerinin zorbalıkla ilişkili çeşitli faktörler incelenmiştir. Bu araştırmada, depresyonda olan öğrencilerin, depresyonu olmayanlara kıyasla daha fazla zorbalık davranışı sergilediği, aynı zamanda depresyon yaşayan öğrencilerin mağduriyet yaşama oranlarının da daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Zorbalık durumuna

dahil olmayan öğrencilerin ise depresyon düzeylerinin, diğer gruplara göre daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Güven (2015) tarafından gerçekleştirilen bir diğer çalışmada ise, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla zorbalık yaptığı, empati düzeyinin ise zorba ya da mağdur olma durumunu etkileyen önemli bir faktör olduğu gözlemlenmiştir. Yüksek empatiye sahip öğrencilerin zorbalık ya da mağduriyet yaşamalarının daha az olduğu, buna karşın düşük empati becerisine sahip olan öğrencilerin zorbalık rolüne girme olasılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Aslan (2024) yaptığı çalışmada, akran zorbalığının hayatın birçok alanında var olduğunu ve anne, baba ile öğretmenlerin zorbalık davranışlarının oluşumunda önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Araştırma, siber zorbalık ve şaka zorbalığı gibi zorbalık türlerinin giderek daha belirgin hale geldiğini ortaya koymuş, zorba davranışlarının en çok okul ortamlarında görüldüğünü belirtmiştir. Ayrıca, zorbalık davranışlarının önlenmesinde ebeveynlerin ve öğretmenlerin kritik bir rol oynadığını da ifade etmiştir.

Baydar ve Hasırcı (2024) yaptığı çalışmada, mindfulness temelli bir psikoeğitim programının çocuklardaki akran zorbalığını azaltma ve mindfulness becerilerini geliştirme üzerindeki etkisini incelemiştir. İzmir’de gerçekleştirilen bu çalışmada, düşük mindfulness seviyeleri ve yüksek zorbalık puanlarına sahip 32 beşinci sınıf öğrencisi deney ve kontrol gruplarına ayrılmıştır. Deney grubuna uygulanan altı oturumluk program, akran zorbalığının azaltılması ve mindfulness becerilerinin artırılması konusunda etkili bulunmuştur.

Morkan Şahin (2021) ergenlerin akran zorbalığı algıları ile öğretmenlerin zorbalığa yönelik tutumlarını incelemiştir. Sakarya'daki Mesleki Teknik Anadolu Liseleri'nde öğrenim gören 303 ergen ve 150 öğretmenden veri toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, ergenlerin zorbalık algısı, cinsiyet, aile ilişkileri ve akademik başarı gibi faktörlere bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ayrıca, öğretmenlerin zorbalığa karşı tutumları ile cinsiyet ve hizmet süresi gibi demografik özellikleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur.

1.3. Amaç ve Araştırma Soruları

Bu araştırma, çocuk kitaplarında akran zorbalığının nasıl ele alındığını, zorbalık karşısında takınılan tavır, davranışları ve bu kitapların zorbalıkla ilgili

özüm önerilerini nasıl sunduğunu belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda belirlenen araştırma soruları şunlardır:

1. Çocuk kitaplarında akran zorbalık nasıl (sözel, fiziksel, sosyal dışlama, siber zorbalık vb.) ele alınmaktadır?
2. Zorbalığa uğrayan kahramanların, zorbalık karşısındaki tavır ve tutumları nelerdir?
3. Çocuk kitaplarında zorbalığı ve çatışmaları ortadan kaldırmaya yönelik çözüm önerileri nelerdir?

1.4. Araştırmanın Önemi

Çocuklar, kitaplar aracılığıyla dünyayı ve sosyal ilişkileri öğrenirler; dolayısıyla, kitaplarda yer alan izlekler ve karakterler onların düşünsel ve duygusal dünyalarını şekillendirebilir. Akran zorbalığı, günümüzde okul çağındaki çocuklar arasında yaygın bir sorun olup, çocukların psikolojik sağlığı üzerinde uzun süreli olumsuz etkiler bırakabilmektedir. Bu bağlamda, çocuk kitaplarının akran zorbalığına ilişkin sunduğu temalar, zorbalığın anlaşılması, tanınması ve çözülmesi konusunda etkili olabilir. Bu araştırma, çocuk kitaplarında akran zorbalığının nasıl temsil edildiğini inceleyerek, kitapların zorbalıkla ilgili farkındalık oluşturma, empati geliştirme ve çözüm önerileri sunma konusundaki rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca, bu tür kitapların, zorbalığın çeşitli türleri hakkında bilgi vererek çocukların sosyal beceriler kazanmalarına, zorbalığa karşı duyarlılık geliştirmelerine ve zorbalık karşısında daha sağlıklı başa çıkma stratejileri geliştirmelerine yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Alanyazın tarandığında, çocuk edebiyatı yapıtlarının zorbalık olgusu açısından incelenmesini konu alan sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Bunlardan biri “Resimli Çocuk Kitaplarının Zorbalık Olgusu Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisan tezidir (Beşer, 2019). Bu çalışma yalnızca resimli okul öncesi düzeyinde kitaplarla sınırlıdır. Bir diğer çalışma ise “Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Zorbalık Olgusu Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tezidir (Sütçü, 2022). Bu araştırma ise zorbalığı, zorbalık türleri, zorba ve mağdurların özellikleri, zorbalığın yapıldığı yerler, yaş grubu, cinsiyeti, ebeveyn tutumları açısından ele almıştır. Bu araştırma ise çocuk kitaplarında çocukların zorbalığa karşı gösterdiği tepkileri ve çözüm önerilerini de ele almıştır. Dolayısıyla çocuk kitaplarındaki zorbalık ile ilgili daha geniş bir alanyazın oluşturulmasına katkı sağlamakla birlikte, eğitimcilere, ailelere ve çocuk kitapları

yazarlarına, akran zorbalığının ele alınması konusunda rehberlik edebilir. Ayrıca, çocukların yaşadığı zorluklarla başa çıkma yollarını bulmalarına yardımcı olacak kitapların, onların duygusal ve sosyal gelişimine nasıl katkıda bulunduğuna ilişkin önemli bilgiler sunacaktır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma, belirli sınırlılıklar doğrultusunda yürütülmüştür. Çalışma kapsamında yalnızca çocuk kitaplarında zorbalık temasının ele alınış biçimi incelenmiş olup, araştırmanın örneklemini 14 kitap oluşturmaktadır. Bu kitaplar şunlardır: *Zorbanı Nasıl Eğitirsin?* (Hanzade Selvi), *Nohut Adam* (Anıl Basılı), *Şapka* (Zülfü Livaneli), *Arkadaşlık Çok Karışık* (Şehniz Baş ve Pınar Akseki), *Zor Balık* (Rıfat Batur), *Yüz Elbisenin Sırrı* (Eleanor Estes), *Tuhaflar Kulübü* (Jordi Sierra i Fabra), *Deniz Yıldızı* (Lisa Fipps), *Nefes Almadan* (Gerard Van Gemert), *Defineyi Beklerken* (Aslı Der), *Belalı Dörtlüye Karşı* (Gülsevin Kıral), *Öteki* (Pedro Manas), *Gerçek* (Carol Cujec ve Peyton Goddard) ve *Mucize* (R. J. Palacio). Bu kitaplar, Türkçe yazılmış ya da Türkçeye çevrilmiş, 6–12 yaş arası çocuklara yönelik ve piyasada erişilebilir olan yapıtlar arasından seçilmiştir. Kitapların yayınevleri dikkate alınmış ancak farklı baskı ve edisyonlar analize dahil edilmemiştir. Kitapların içerik analizleri araştırmacının değerlendirmeleri doğrultusunda yapılmış olup, bulgular yoruma açık olabilir. Dolayısıyla araştırmanın sonuçları yalnızca belirtilen kitaplar ve içerikleri bağlamında geçerlidir; bu bağlamın dışında yapılacak genellemelerde sınırlılıklar dikkate alınmalıdır.

1.6. Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan bazı temel kavramlar aşağıda tanımlanmıştır. Tanımların amacı, çalışmada geçen kavramların sınırlarını çizmek ve okuyucunun kavramsal bir çerçeveye sahip olmasını sağlamaktır.

Zorbalık: Bir ya da birden fazla bireyin, kasıtlı olarak ve tekrar eden biçimde, kendini savunmakta zorlanan başka bir bireye fiziksel, sözel ya da psikolojik olarak zarar vermesi davranışdır. Zorbalık, güç dengesizliğine dayalı olarak süreklilik gösteren ve mağdur birey üzerinde olumsuz etkiler bırakan bir süreçtir (Güven ve Aslan, 2010).

Çocuk Edebiyatı: 2–12 yaş grubundaki çocuklara yönelik olarak yazılmış, onların gelişim düzeyine uygun dil, tema ve anlatım unsurları içeren edebi türlerin genel adıdır. Çocuk edebiyatı, eğitici, öğretici, yönlendirici ve eğlendirici işlevlere sahip olabilir (Demiray, 1958).

Fiziksel Zorbalık: Tekme atma, itme, vurma gibi doğrudan fiziksel temas içeren ve mağdura fiziksel zarar vermeyi amaçlayan zorbalık türüdür (Kapıcı, 2004).

Sözel Zorbalık: Alay etme, isim takma, tehdit etme, hakaret etme gibi sözel ifadelerle gerçekleştirilen zorbalık biçimidir (Pişkin, 2002).

Sosyal Dışlama (Dolaylı Zorbalık): Bir bireyin grup dışına itilmesi, arkadaş edinmesinin engellenmesi ya da başkaları tarafından kötülenmesi gibi dolaylı yollarla gerçekleştirilen zorbalık türüdür (Güler ve Emeç, 2006).

İçerik Analizi: Yazılı, sözlü ya da görsel materyallerin sistematik bir biçimde incelenerek anlamlı temalar ve kalıpların ortaya çıkarılmasını amaçlayan nitel bir araştırma yöntemidir. Bu çalışmada çocuk kitaplarının içerikleri, zorbalık temasının varlığı ve biçimi açısından analiz edilmiştir (Aziz, 2015).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Araştırma Deseni

Krippendorff'a (2004) göre içerik analizi, tekrar eden verileri sistematik ve nesnel bir şekilde tanımlayarak, anlamlı modeller ve temalar ortaya çıkarmayı amaçlayan bir araştırma tekniğidir. Yıldırım ve Şimşek (2018), betimsel analizi, elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalara göre düzenlenmesi, yorumlanması ve okuyucuya anlamlı bir şekilde sunulması süreci olarak tanımlamaktadır. Bu tezde, kitaplarda zorbalık türlerinin varlığı belirlenip hangi sıklıkta geçtiği analiz edilerek kitaplar ayrıntılı olarak incelenerek zorbalığa karşı tutum ve davranışlarla çözüm önerilerine ilişkin temalar, kavramlar ve anlatım biçimleri belirlenerek içerik analizi yapılmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu tezde incelenmek üzere zorbalığı işleyen 14 çocuk kitabı seçilmiştir. Maksimum çeşitlilik sağlamak için kitaplar, farklı yayınevlerinden ve yazarlardan seçilmiş, yapıtların farklı zorbalık türlerini ele almasına da dikkat edilmiştir. Bu bağlamda incelenen kitaplar belirlenmesi için şöyle bir süreç izlenmiştir. Öncelikle yayınevlerinden zorbalık temasını ele alan kitapların listeleri öğrenilmiştir. Yanı sıra arama motorundan “zorbalık ve akran zorbalığı” sözcüğü aratılarak taranmıştır. Böylece 35 kitaptan oluşan bir liste ile çalışmanın örnekleme oluşturulmuştur. Kitapların temel izleğinin zorbalık olmasına, seviye olarak 6 yaş ve üzeri olmasına ve güncel olmasına, çeşitli zorbalık türlerini ele alıyor olmasına dikkat edilerek 14 çocuk kitabı seçilmiştir. Bu kapsamda incelenen kitaplar aşağıda belirtilmiştir.

2.3. İncelenen Yapıtlar

Farklı zorbalık türlerini ele alan 7 tanesi yabancı ve 7 tanesi yerli olmak üzere toplam 14 kitap incelenmiştir. Ortak konusu zorbalık olsa da kahramanların yaşadığı zorbalık türleri ve zorbalığa uğrama nedenlerinin farklı olduğu görülmektedir.

Tablo 2.1. İncelenen Kitaplar ve Yazarları ile İlgili Bilgiler

Kod	Kitap adı	Yazarı	Yayınevi	Konu
K1	Zorbanı Nasıl Eğitirsin?	Hanzade SELVİ	Tudem Yayınları	Güçsüz ve savunmasız olduğu için uğradığı zorbalık
K2	Nohut Adam	Anıl BASILI	Timaş Çocuk Yayınları	Saçının kel olmasından dolayı uğradığı zorbalık
K3	Şapka	Zülfü LİVANELİ	Doğan Egmont	Sarı saçlı çocukların yaşadığı yere göç edip tek siyah saçlı çocuk olduğundan dolayı uğradığı zorbalık
K4	Arkadaşlık Çok Karışık	Şehiz BAŞ ve Pınar AKSEKİ	Timaş Çocuk Yayınları	Sınıfa yeni gelen öğrencinin yaşadığı zorbalık
K5	Zor Balık	Rıfat BATUR	Psilon Yayınları	Kahramanın zayıf ve çelimsiz olduğu için uğradığı zorbalık
K6	Yüz Elbisenin Sırrı	Eleanor ESTES	Beyaz Balina Yayınları	Kahramanın yaşadığı fakirlikten dolayı uğradığı zorbalık
K7	Tuhaflar Kulübü	Jordi Sierra İ Fabra	Günışığı Kitaplığı	Kekeme, disleksi, miyop, kısa boyluluk gibi özel durumu olan çocukların uğradığı zorbalık
K8	Deniz Yıldızı	Lisa FIPPS	Okuyan Koala	Kahraman şişman olduğu için uğradığı zorbalık
K9	Nefes Almadan	Gerard Van GEMERT	Can Çocuk Yayınları	Suriyeli mültecinin uğradığı zorbalık
K10	Defineyi Beklerken	Aslı DER	Günışığı Kitaplığı	İşkolik anne ve baba yüzünden kendini yalnız hisseden kahramanın okula uğradığı zorbalık
K11	Belalı Dörtlüye Karşı	Gülsevin KIRAL	Günışığı Kitaplığı	Dişleri tavşana benzediği için okulun kabadayısından uğradığı zorbalık
K12	Öteki	Perdo MANAS	İletişim Yayınevi	Göz tembelliği olan kahramanın gözüne bandaj takılmasından dolayı uğradığı zorbalık
K13	Gerçek	Carol CUJEC ve Peyton GODDARD	Beyaz Balina Yayınları	Otizm sendromu olan kahramanın uğradığı zorbalık
K14	Mucize	R. J. PALACIO	Pegasus Yayınları	Yüzü deformasyona uğramış çocuğun okulda uğradığı zorbalık

2.4. Verilerin Analizi

Veriler nitel araştırma yöntemlerinden içerik çözümleme yöntemiyle yapılmıştır. İçerik analizi araştırmanın amacıyla ilgili toplanan verilerin kodlanması, sınıflama-tanımlama ve tanımlama-sınıflama biçiminde ilerleyen bir süreçtir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırmaya konu olan zorbalığı ele alan çocuk kitapları zorbalık türleri, zorbalığa karşı tutum ve davranışlar, zorbalığa ilişkin çözüm önerileri açılarından değerlendirilmiştir. Alanyazından alınan zorbalık türlerinin kitaplarda nasıl yer aldığına bakılmıştır. Alanyazınından hareketle zorbalık türleri yedi ulam olarak belirlenmiştir:

Fiziksel Zorbalık: İtme, vurma, yumruk, atma, çelme takma vb.

Duygusal Zorbalık (Psikolojik) Zorbalık: Utandırma, mağdura baskı hissettirme, aşağılama, incitici şakalar yapma vb.

Sözel Zorbalık: Hakaret etmek, ad takmak, tehdit etmek, incitici notlar bırakmak vb.

Dolaylı Zorbalık: Gruptan dışlama, etkinliklere almama, dedikodu yapma, hakkında söylenti çıkarma vb.

Davranışsal Zorbalık: Mağdurun eşyasını alma, eşyasına zarar verme, parasını zorla alma vb.

Cinsel Zorbalık: Sarkıntılık, elle taciz etmek, cinsel içerikli sözler söylemek, cinsel sözcüklerle küfretmek vb.

Siber Zorbalık: Dijital ortamlardan mesaj gönderme, sosyal medyadan mağdura ait fotoğraf veya video paylaşma vb.

Bu ulamlar doğrultusunda kitaplardaki zorbalık türleri incelenmiştir.

Çözümleme adımları aşağıdaki gibidir:

- Öncelikle ilgili çocuk kitapları okunarak gerekli notlar alındı.
- Her kitap ayrı ayrı zorbalık türleri, zorbalık karşısındaki tutum ve tavırlar, zorbalığa ilişkin çözüm önerileri açısından incelendi.
- Daha sonra elde edilen veriler sınıflandırıldı.

- Sınıflandırılan veriler araştırmaya konu olan başlıklar altında bir araya getirildi.
- Kodlamaların yapılması için ortak bir taslak oluşturulmuştur. Çalışmanın geçerlik ve güvenilirliğini sağlamada, Miles ve Huberman'ın güvenilirlik formülü kullanılarak kodlamalar yapılmıştır. Bu çalışmada, iki araştırmacının kodlamaları arasındaki tutarlılık .84 çıkmıştır.

3. BULGULAR

Bu kısımda zorbalık türleri, zorbalık karşısındaki tavır ve tutumlar, zorbalığın çözümüne ilişkin öneriler ele alınmıştır.

3.1. Kitapta Yer Alan Zorbalık Türlerine İlişkin Bulgular

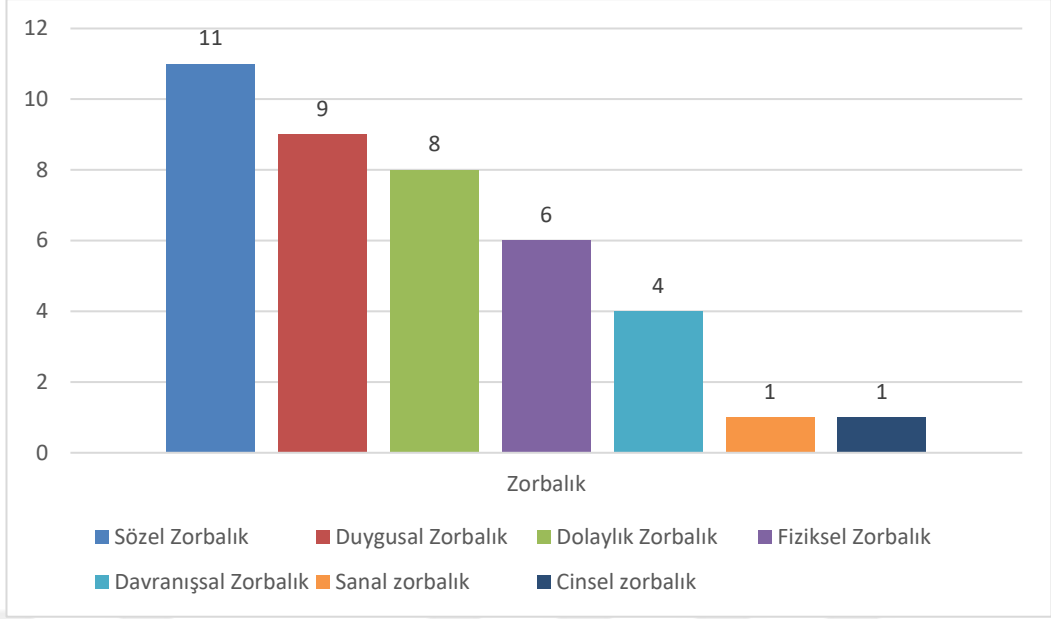
Çalışmanın bu bölümünde zorbalık olgusuna yer veren kitaplarda zorbalık türlerine ilişkin elde edilen bulgular paylaşılmaktadır.

Tablo 3.1. Kitaplarda Yer Alan Zorbalık Türleri

Zorbalık türü	Kitaplar	Frekans
Sözel zorbalık	K1, K2, K3, K4, K5, K7, K10, K11, K12, K13, K14	11
Duygusal zorbalık	K1, K3, K7, K8, K10, K11, K12, K13, K14	9
Dolaylı zorbalık	K2, K3, K5, K6, K8, K9, K13, K14	8
Fiziksel zorbalık	K2, K3, K4, K5, K11, K14	6
Davranışsal zorbalık	K4, K5, K8, K11	4
Sanal zorbalık	K4	1
Cinsel zorbalık	K10	1

Tablo 2’de zorbalık türleri ele alınmıştır. Toplamda 7 farklı zorbalık türünün kitaplarda işlendiği görülmüştür. En fazla görülen zorbalık, 11 farklı kitapta geçen sözel zorbalık olmuştur. En fazla ikinci zorbalık türü ise 9 farklı kitapta geçen duygusal zorbalık olmuştur. En az zorbalık türleri arasın birer defa geçen sanal zorbalık ve cinsel zorbalık olmuştur.

Çınkır ve Karaman Kepenekçi’ye (2003) göre, çocuk kitaplarının, çocuklara yaşamın çeşitli yönlerini tanıtmaya ve onları toplumsal gerçekliklerle buluşturma işlevi dikkate alındığında, bu kitaplarda yer alan içeriklerin öğrencilerin maruz kaldığı şiddet türleriyle örtüşmesi, son derece anlamlı ve dikkat çekicidir. Bu tür bir örtüşme, çocuk edebiyatının yalnızca estetik ve dilsel gelişimi destekleyen bir araç olmanın ötesine geçerek çocukların karşılaştığı ya da karşılaşılabileceği olumsuz yaşantılara karşı bilinç kazanmalarını sağlayan önemli bir toplumsal rol üstlendiğini göstermektedir.

Yukarıdaki grafiğe zorbalık türlerinin kitaplardaki dağılımı gösterilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi sözel zorbalık ve duygusal zorbalık, en fazla zorbalık türleri arasında yer almıştır. Sanal zorbalık ve cinsel zorbalık ise en az görülen zorbalık türleri arasında yer almıştır.

Sözel zorbalık grubunda yer alan lakap takma davranışı, K1 adlı eserde “Selam Do re mi fa!” dedi. Bu bana taktığı lakapların içinde en onur kırıcı olmayanı. Belki “sığır”ı da onur kırıcı kabul etmeyebiliriz. Sonuçta sığırlar iyi hayvanlardır. Şimdiye kadar bana taktığı bazı lakaplar: Kuş yuvalı kafalı! Paytak adım! Ördek sesli! Sivilce surat! Pilav ağızlı! Evet, bir zorbanın varsa pilav yerken ağzınızın etrafında pirinç kalıp kalmadığını sürekli kontrol etmelisin.” şeklindedir (s. 36).

K2 eserinde “Çocukken onunla alay ederlerken kaçarken çamura düşmüştü. Ona “Bakın, hem kel hem de pasaklı!” diye bağırıyorlardı.” şeklinde sözel zorbalığa uğradığı görülmektedir (s. 6).

Duygusal zorbalık grubunda yer alan küçümseyici şekilde gülüp dalga geçme davranışı, K1 adlı eserde “Pembe peluşlu kalemle not aldığım görünce güldüler, güldüler, güldüler. Dora, bugün çok romantiksin kanka dedi Semih Mert.” şeklinde açıkça görülmektedir (s. 30).

İncelenen kitaplar doğrultusunda yapılan değerlendirmelerde, sözel zorbalık bağlamında en yaygın davranış biçimlerinin alay etme ve hakaret etme; fiziksel zorbalık kapsamında ise yumruk atma, itme ve çekme eylemleri olduğu gözlemlenmiştir. İlişkisel zorbalık türünde dedikodu yapma, cinsel zorbalıkta ise

cinsel içerikli sözlerin kullanımı belirgin biçimde ön plana çıkmaktadır. Elde edilen bu bulgular, mevcut literatürde yer alan araştırmalarla karşılaştırıldığında, özellikle Çankaya'nın (2011) çalışmasıyla büyük ölçüde örtüşmekte ve benzer eğilimleri yansıtmaktadır."

Tablo 3.2. Kitaplarda Geçen Sözel Zorbalığa İlişkin İfadeler

Kitap Kodu	Kitaplardaki Tümceler
K1	Sen şakacı mısın Dora, Rengini çevireceğim mora, Gözlerin sanki biraz şaşlı, Gir de bir ineğin sırtını kaşı (Selvi, 2025, s. 10) Kuş yuvalı kafalı! Paytak adım! Ördek sesli! Sivilce surat! Pilav ağızlı! Evet, bir zorbanın varsa pilav yerken ağzınızın etrafında pirinç kalıp kalmadığını sürekli kontrol etmelisin (Selvi, 2025, s. 36) Gözlerime baktı ve "Hazır mısın?" dedi. "Bu bölümü rap olarak yazdım. "Sesin karga gibi, Kulakların kepçe, Yüzünde çok çil var. Boynun upuzun Parmakların sosise benziyor. Gülerken 'höküdik hökidik' diye ses çıkarıyorsun. İşte sen busun!" (Selvi, 2025, s. 41)
K2	Çocukken onunla alay ederlerken kaçarken çamura düşmüştü. Ona "Bakın hem kel hem de pasaklı!" diye bağırmışlardı (s. 6) Nohut adamın saçının olmayışıyla dalga her fırsatta dalga geçiyorlardı. "Hey Nohut kafa, bizler gibi kafan olmasını mı istiyorsun, bütün otları toplamışsın. İstersen otları kafana tutturabilmen için sana tel tokalarımı ödünç verebilirim. Ama tutma garantisi vermiyorum, malum kaygan zemin." dedi Isırgan. Susmak bilmiyordu (Basılı, 2024, s. 24)
K3	Onlar sarı saçlı ben kara. Kara kafa diyorlar bana, kara kafa aşağı, kara kafa yukarı (Livaneli, 2021, s. 55)
K4	Ne kadar paran var Umut? Umarım hepimize limonata almaya yeter, yoksa karışmayız bak (Baş ve Akseki, 2022, s. 31) Ne bu böyle ezik ezik hareketler, mektup yazmalar falan. Ben sana kötü davranmıyorum, sen sarsak sarsak dolaşıyorsun. Durmadan mızızlanıyorsun. Bu sınıf böyle saçmalıklara kanmaz. Bakın hepinize söylüyorum: Umut'la konuşan karşısında beni bulur." (Baş ve Akseki, 2022, s. 102)
K5	"Şşşşt, Kürdan döverim seni!", "Niye korkuyor musun benden?", "Senden niye korkayım patates cipsi?" (Batur, 2024, s. 20) Bak şişko, bundan sonra senin adın dombili olsun. Göbeğin aynı atom bombasına benzemiyor mu? (Batur, 2024, s. 47)

Tablo 3.2. (devam). Kitaplarda Geçen Sözel Zorbalığa İlişkin İfadeler

Kitap Kodu	Kitaplardaki Tümceler
K7	Vicente Matilde’ye kâğıt toplar fırlattığı için dersin birinde sınıftan atıldı. Kız, miyobu nedeniyle kalın camlı gözlük taktığından kâğıt toplarının nereden geldiğini anlayamıyordu. Habire tavandan düştüklerini sanıp yukarı bakıyordu. Ona “dört göz” diyorlardı (Fabra, 2023, s. 32) Ricardo şişman, ona “duba, varil, yağ tulumu” gibi isimler takıyorlar (Fabra, 2023, s. 37) Maria kısa boylu, ona “Mantar, aşağıda havalar nasıl?” gibi alaycı şakalar yapıyorlar, güya başı ayak kokuyormuş (Fabra, 2023s. 40) Patricia kepçekulaklı. Kız korkusundan küpe takamıyor, “püsküllü abajur” diyorlar. Laura çilli, ona “çilek tarlası” diyorlar (Fabra, 2023, s. 45)
K10	Okul konusunu düşünmek istemiyorum. Çünkü tüm hayallerim alt üst oldu. Okulun neredeyse tamamı hala “patlak kız” diye çağırıyor bana. Üstelik yeni gelenlerin bir harika ismi öğrenmeleri beş dakika sürmüştü (Der, 2019, s. 25)
K11	“Ödevini ver.” diyorum. Sana diyorum dişlek, duymadın mı? Defterine mi yaptın şapsal tavsan?” (Kıral, 2023, s.31) “Sen benimle oyun mu oynuyorsun? Bana yanlış ödev vermeye nasıl cesaret edersin? Avaz avaz haykıran sesi sınıfın içinde çınlıyor (Kıral, 2023, s. 106)
K12	“Gözündeki bandaj onu işe yaramaz hale getirdi.”dedi Oliver. Top oynarken iki seksen düşmüştü.”(Manas, 2017, s. 21) “Kayıp gözün bulundu. Kayıp eşya bürosuna uğra ve onu al.” yazılı bir not buldu defterinin arasında. (Manas, 2017, s. 22) Neden her dakika bizlere “çatlaklar, yağ tulumu, pis cüce, inek poposu, iğrenç sıçan, tel saçlı, aygır dişli, diye seslenmelerine katlanmak zorundayız. (Manas, 2017, s. 47)
K13	İkinci sınıftayken bir çocuk boğazına uzandığımı gördüğünde çığlık atmıştı. Sadece paltosundaki parlak gümüş düğmelere dokunmak istemiştım halbuki. “Balık surat” beni boğmaya kalktı demişti. Balık surat bana taktığı lakaptı. Günün sonunda okuldan eve gönderilen ben oluyordum (Cucej ve Goddard, 2023, s. 13)
K14	Okul bahçesinde “korkunç, iğrenç, bu da ne?” sesleri yükseldi. (Palacio, 2023, s. 45) Yemekhanede “tıpkı canavar gibi yiyorsun” dediler. (s. 46) Saçındaki örgüler çok demode. (Palacio, 2023, s. 46) Görüşürüz kusmuklu ucube. (Palacio, 2023, s. 46) “Büzüşmüş kafaları andırıyor. Ona benzesem kendimi öldürürdüm.” (Palacio, 2023, s. 122)

Tablodaki veriler incelendiğinde, sözel zorbalığın farklı biçimlerinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Öncelikle, bireylerin fiziksel özelliklerine dayalı zorbalık önemli bir tema olarak öne çıkmaktadır. Mağdurların beden yapısı, saç

rengi, göz yapısı, boy uzunluğu ve kilo gibi fiziksel özellikleri üzerinden aşağılayıcı ifadeler kullanıldığı gözlemlenmektedir. "Sivilce surat", "duba, varıl, yağ tulumu", "çilek tarlası" gibi ifadeler, bireylerin görünüşlerine yönelik olumsuz etiketlemeler içermekte ve bu durum, bireylerin beden algıları üzerinde olumsuz etkiler yaratabilmektedir.

Bir diğer önemli tema ırk ve etnik kökene dayalı zorbalık olarak öne çıkmaktadır. Örneğin, "kara kafa" ifadesi, bireyin ten rengi nedeniyle maruz kaldığı dışlayıcı ve aşağılayıcı bir söylemi temsil etmektedir. Bu tür ifadeler, mağdurların aidiyet duygusunu zedeleyerek, ayrımcılığı ve toplumsal dışlanmayı destekleyebilir. Benzer şekilde, ekonomik durumun bir zorbalık aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. "Ne kadar paran var Umut? Umarım hepimize limonata almaya yeter." gibi ifadeler, bireyin maddi olanakları üzerinden yapılan bir aşağılama biçimi olup, bireyin ekonomik statüsünün sosyal ilişkilerde bir dışlanma ögesi olarak kullanıldığını göstermektedir.

Ayrıca, akademik başarısızlık ve bilişsel farklılıklara yönelik zorbalık da dikkate değer bir boyuttur. "Şapsal tavşan", "dört göz", "dişlek" gibi ifadeler, bireylerin bilişsel veya fiziksel farklılıklarını hedef alarak onları küçük düşürmeye yöneliktir. Özellikle, gözlük takan bireylerin "dört göz" şeklinde nitelendirilmesi, görme bozuklukları nedeniyle ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olabilmektedir. Bu tür etiketlemeler, mağdurların eğitim hayatlarında kendilerini güvensiz hissetmelerine yol açabilir ve akademik başarılarını olumsuz yönde etkileyebilir.

Son olarak, sosyal dışlanma ve tehdit içeren söylemler de sözel zorbalığın bir diğer boyutunu oluşturmaktadır. "Umut'la konuşan karşısında beni bulur." gibi ifadeler, mağdurları sosyal çevrelerinden dışlamaya yönelik bir baskı ögesi olarak kullanılmaktadır. Bu tür tehdit içeren söylemler, bireylerin yalnızlaşmasına ve sosyal ilişkilerinde güvensizlik hissetmelerine sebep olabilir.

Tablo 3.3. Kitaplarda Duygusal Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K1	Pembe peluşlu kalemle not aldığım görünce güldüler, güldüler, güldüler. Dora, bugün çok romantiksin kanka” dedi Semih Mert. Eray, keman çalıyormuş gibi yaptı. “Silgin de Barbie’li mi dedi Pelinsu (Selvi,2025, s. 30). Kalemimi Derin Su’nun verdiğini öğrenen sınıftan “Ooo!” sesleri yükselmeye başladı (Selvi,2025, s. 31). Zorbada bu klozetin üzerine çıkmış telefonu yukarı kaldırarak tüm gösterimi kaydetmişti. “Şartlarımı yerine getirirsen silerim.” dedi. “Yarın okula kıvrıcık saçlarının arasına kocaman kuşlu bir taç takarak geleceksin. Ve konuşmak yerine sürekli öteceksin (Selvi,2025, s. 38). “Konuşmak yerine sürekli ötersem, öğretmenler bana ceza verir.” dedim. “Mızımız ördek, sence bu benim umurumda mıdır?” dedi (Selvi,2025, s. 39). Aniden plandaki saçmalığı fark ettim. “Videomu izletirsen benimle alay ederler, kuşlu taçla gelip bütün gün ötersem de alay ederler. Normalde, şartını yerine getirdiğimde alay konusu olmaktan kurtulmam gerekmiyor muydu? “Elbette ki gerekmiyordu Paytak adım! Sana istediğim eziyet edebilirim (Selvi,2025, s.39).
K3	Çevremdeki herkesin sarı saçları ve mavi gözleri vardı bana benzemiyordu, kendimi okulda da mahallemizde de yalnız hissediyordum. Her günüm kötü geçiyordu. Herkes benimle dalga geçiyor, arkamdan fısır fısır konuşuyordu (Livaneli, 2021, s.9). Arada çocuklarla göz göre geliyordum. Buz parçaları vardı sanki gözlerinde. Bir taş, ota, böceğe bakar gibi bakıyorlardı bana, gözlerini de hiç ayırmıyorlardı (Livaneli, 2021, s.22). Yeniden zil çalıp içeri girdiğimizde şişman bir çocuk yüksek sesle bir şeyler söyledi. Anlamadan bakmış, sadece “Türk” sözünü seçebilmişim. Bütün çocuklar kahkahayla gülmeye başladılar. şişman çocuk bütün gücüyle haykırıyordu bana doğru. Ağzında bir şeyler var da onları tükürüyor gibi geldi o bağırdıkça diğerleri de ellerini sıraya vurarak gültüyordu (Livaneli, 2021, s.28).
K7	Onu görür görmez hemen “Pist, pepe!” diye bağırان iki üç azman çocuk vardı. Kimisi onunla alay eder, kimisi taklidini yapar, ensesine şaplak indirenler bile çıkardı. En kötüsü de sınıfın geri kalanının bu şakalara gülmesiydi. (Baş ve Akseki, 2022, s.14). “Burada neler döndüğünü derhal açıklayacaksın hececi papağan” diyerek sataştı öfkeli çocuk. Köşeye sıkıştırdı ve “Burada kimin borusu ötüyor bir netleştirelim yoksa seni hamamböceği gibi ezerim. Bir daha çeneni açarsan fena yaparım seni cüce pepe!” dedi (Baş ve Akseki, 2022, s. 89).

Tablo 3.3. (devam). Kitaplarda Duygusal Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K8	Beşinci yaş günümdü bugün. Havuza ilk ben gireyim istedim. Ve sıçradım havaya. Dibe doğru batarken elimde olmadan epey bir su sıçlattım havaya. Ablam “Cumburlop, tsunami yarattı.” diye haykırdı. “Havuzun suyunu boşalttı resmen” dedi abim (Fipps, 2021, s. 7). Jimnastik dersinde “Etrafta yağ tulumu birinin olması gerekmiyor, çekilsin şu balına.” Deyişleri kulağımda çınlıyor (Fipps, 2021, s. 64). Şükran Günü’ydü. Hindiyi garnitürleriyle mideye indirdikten sonra ninemin üzümlü yulaflı kurabiyelerine uzanmışım ki annem eline patlattı. “Bu kadar yeter”. Diyetle başlatıyorum yarın seni. Sen bir şişkosun. O an anladım bedenimin utanılacak, saklanılacak nefret edilecek kadar kocaman olduğunu (Fipps, 2021, s. 73). Cuma günü dolabıma gittiğimde dolap kapağının üstünde photoshopla kafamı bir balınaya yapıştırdıkları resmi gördüm (Fipps, 2021, s. 122). Annemin beni ayna karşısına geçirip bedenimin ger kusurunu bana tek tek gösterdiği günden beri ayna yoktur odamda. “Kalçalarında selülit var, kollarında çatlaklar, göbeğinde yağlar, utanmıyor musun kendinden? İnsanlar beni bir bütün değil de yağ parçası gibi görüyorlardı (Fipps, 2021, s. 159).
K10	Beden eğitimi dersinde denge tahtasına çıkmamız gerekti. Öğretmen sinirli, arkadaşlar sabırsız olunca, zor da olsa tahtanın üzerine çıktım ve beklendiği gibi dengemi kaybedip düştüm. Sonra birden herkes gülmeye başladı. Giydiğim pembe külot, lacivert eşofmanın patlak yerinden ortaya çıkıvermişti. Döndüğümde herkes bana bakıp gülmeye devam ediyordu. Patlak Kız ismi o gün takıldı bana (Der, 2019, s. 25).
K11	Sınıfa girdiğimde sıramın üzerinde büyük bir havuç buluyorum. Başımı kaldırdığımda Savaş ve Poyraz’ın tavşan gibi hopladığını gördüm. Sinir şeyler! Hahaha, aman ne komik! Keşke sesli söyleyebilsem bunu, ama ağzım kilitleniyor, tek kelime edemiyorum (Kıral, 2023, s. 34). “Evet çocuklar bugün size 62’den tavşan yapmayı göstereceğim. Sakın ne işe yarar diye sormayın. Gün gelir bir arkadaşınıza onun resmini hediye etmek isteyebilirsiniz.” (Kıral, 2023, s. 36).

Tablo 3.3. (devam). Kitaplarda Duygusal Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K12	Birisi Franz’ın sırasına çok acımasız bir karikatür çizmiş ve şöyle yazmıştı: Franz Tek Göz, Franz MortGöz (Manas, 2017, s. 44). Linda, Holger’e potaya yetişebileceğini söyledi. Holger de orangutan gibi ellerini tükürükleyerek bir anda potaya tutundu, havada asılı kaldı. O anda Linda Holger’in pantolonunun paçasına asıldı ve aşağı doğru çekti. Çocuksa bir ayağı ayakkabılı diğeri çıplak üzerinde donuyla asılı kalmıştı. Bembeyaz tombul bacakları havada bir o yana bir bu yana sallanıp duruyordu. Tüm avluda kahkahalar yankılanıyordu (Manas, 2017, s. 73).
K13	Aaaaaaaaahhhhhhh! Beni anlamaya çalışmadılar. Bana yardım etmeye çalışmadılar. Ben değersizim küflü bir ekmek gibi. Çiğnenip atılmış bir sakız gibi. Zaman durdu ve gözlerimi sıkıca kapattım: “Ben değerliyim, ben kıymetliyim, gerçek bir hayatı hak ediyorum (Cucej ve Goddard, 2023, s. 50).
K14	Tek günü kötü geçen sen değilsin.” Dedi, Via. “Kötü mü, sana dokunmaktan kaçıyorlar mı, sana vebalı diyorlar mı?” O yüzden kendi kötü gününü benimkilerle kıyaslama (Palacio, 2023, s. 124). Agi’ye dokunup elini yıkamadıysan veba kapmış olabilirsin deyip, güldüler (Palacio, 2023, s. 135). Agi, dolabına baktığında bütün sınıfın olduğu fotoğrafta Agi karalanmış ve “Ucubelere yer yok.” yazıyordu. Sırasında da “Herkes bir iyilik yap ve geber.” notunu buldu (Palacio, 2023, s. 138).

Bu metinlerde, zorbalık, dışlanma, beden algısı, etnik kimlik, psikolojik şiddet ve sosyal baskı gibi konular ön plana çıkmaktadır. Karakterler, fiziksel özellikleri, etnik kökenleri veya kişisel tercihleri nedeniyle yaşlıları tarafından sürekli olarak alay konusu edilmekte, aşağılanmakta ve dışlanmaktadır. Özellikle okul ortamında geçen sahnelerde, bireylerin gruba uyum sağlamak adına başkalarını hedef alması ve zorbalığın yalnızca bir kişi tarafından değil, topluluk halinde gerçekleştirilmesi dikkat çekmektedir.

Bununla birlikte, karakterlerin bu zorbalık karşısında hissettikleri derin yalnızlık ve değersizlik duyguları da vurgulanmaktadır. Küçük yaşlardan başlayarak maruz kalınan psikolojik baskılar, beden algısına yönelik olumsuz yorumlar ve fiziksel şiddet tehditleri, bireyin özsaygısını zedeleyerek onun kendini toplumdan soyutlamasına sebep olmaktadır. Ailelerin de bu süreçte olumsuz bir rol

üstlendiği görülmektedir; özellikle ebeveynlerin eleştirel ve baskıcı tutumları, çocukların kendilerini yetersiz hissetmesine yol açmaktadır.

Özetle, bu metinler, bireylerin kimlik arayışını, kabul görme çabalarını ve maruz kaldıkları zorbalık nedeniyle yaşadıkları psikolojik travmaları çarpıcı bir şekilde ele almaktadır. Zorbalık ve sosyal dışlanmanın birey üzerindeki etkileri, fiziksel ve duygusal yönleriyle derinlemesine işlenmiş olup, toplumun bu tür durumlara duyarsız kalması eleştirel bir bakış açısıyla sunulmaktadır.

Tablo 3.4. Kitaplarda Dolaylı Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K2	Bay Burun, Nohut Adam'ı ormandan göndermediğine sinirlendi. Çoktan gitmesi gerekiyordu. Şapkasının kötü olduğuna ikna ettirmeliydi herkesi. Yoksa orman halkı ondan şapka isterdi. Nohut'un dükkânına kimse gitmesin diye türlü yalanlar söylemeye başladı, onu kötüledi, şapkayı çaldığını bile söyledi (Basılı, 2024, s. 47)
K3	Müdür bana doğru geldi "Şimdi şu küçük Türk dostumuzla konuşacağız. Anahtarı senin aldığını söylediler. Hemen ver şu anahtarı." Benim anahtarı aldığımı sanıyorlardı. "Bilmiyorum." dedim. "Biliyorsun." dediler. Çaresizce etrafıma bakındım. Öğretmenim de benim çaldığımı sanıyordu. Saçlarım siyah, onlardan farklıyım diye mi beni hırsız sanıyorlardı? (Livaneli, 2021, s. 54) Bir çocuk polisleri anlatıyordu. Yılmaz, benim elimden anahtarı zorla alıp kaçtı." dedi (Livaneli, 2021, s. 55).
K5	Ezgi yıkanmaz, çok pis kokar. Ezgi çok kıskançtır. Ezgi iki kere evden kaçmış (Batur, 2024, s. 95) "Hey millet, bizim kürdan aşık olmuş." Sınıfın orta yerinde böğüre böğüre duyuru yaptı (Batur, 2024, s. 103).
K6	Peggy ile Maddie Wanda'yla alay etmek için okulun önüne onu beklerlerdi. Wanda Batak Tepelerde yaşadığından, hiç arkadaşı olmadığından, üzerinde rengi sormuş, üzerine oturmeyen ütüsüz, mavi bir elbise giymesıyla alay konusu olurdu. "Söylesene, evde dolabında kaç elbise var?" "Yüz" derdi Wanda. "Yüz mü?" derdi bütün kızlar hayretle seksek oynamayı bırakıp etrafını sararlardı. "Nasıl elbiseler?" "Hepsi ipek, renkli, sıra sıra dizili, dolabımda." Sonra ince dudaklarını birbirine bastırarak sessizliğe gömülürdü. Sonra gitmesine izin verilerdi. Çok uzaklaşmadan kendilerini tutamayıp çığlık ve kahkahalara boğulurlardı (Estes, 2024, s. 24-25). Her zaman elbiseler hakkında konuşmazlardı. "Kaç ayakkabın var?" "Altmış" "Dün elli demiştin?" "Şimdi altmış oldu, hepsi birbirinden farklı, dolabımda dizili." Derken kızların oluşturduğu kalabalık kahkahalar eşliğinde açılır (Estes, 2024, s. 27).

Tablo 3.4. (devam). Kitaplarda Dolaylı Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K8	Abim Liam, defterinde şunlar yazıyordu: İnsanın şişman bir kız kardeşinin olması berbat bir şey. Hiçbir şey yapamıyoruz, mesela lunaparka gidemiyoruz. Salıncaklara sığmıyor. Keşke onunla birlikte sokaklarda görünmek zorunda olmasam. Herkes bize bakıyor (Fipps, 2021, s. 106). Matematik dersinde oturduğum sıranın bacakları yavaşça ayrıldı. Sıkışıp kaldım. Bir menteşe çatırdadı. Kendimi yerde buldum tahtalar kırılınca. Köpekbalıkları etrafıma toplaşarak gülmeye başladılar. “Zavallı sıranın hiç sansı yoktu.” “Vay be! Metaldi o.” “İtfaiye gelse fayda eder mi?” “Tek kişi onu kaldırabilir mi?” (Fipps, 2021, s. 134). Artık işkence etmektense bana görmezden geliyorlar. Yok saydırıyorlar arkadaşlarına da. İnsanlar size bakıp görmezden gelince hiç yokmuşsunuz gibi hiç öneminiz yokmuş gibi oluyor (Fipps, 2021, s. 148).
K9	Bu tip yabancıları yok sayacaksın yoksa bir bakmışsın telefonun kaybolmuş. Bu yabancılar neyin var neyin yok çalar. Yeter ki birkaç avroya satabilsinler (Gemert, 2021, s. 8). Joey’in babası, “Yaşadıkları ülkeye yakın bir sürü ülkeden geçtiler, şimdi biz mi onlara kendilerini evindeymiş gibi hissettireceğiz? Suriye’den ülkemize gelmek kendi tercihleriydi. Onları biz çağırmadık. Evlerimizde ne var ne yok çalsınlar diye hepimiz onlara kapımızı açmak zorunda mıyız? Ortamı bozmak için futbol takımına üye olmak zorunda mı? Ve çocuklarımızı korkutmak için onlarla aynı okula gitmek zorunda mı? Ben yönetim kurulunda olduğum sürece sizin futbol takımına giremeyecek.” (Gemert, 2021, s. 39). “Şu mülteci Rens’in kolyesini çaldı.” dedi Leander. “Belki kolyeyi sen çalmışsındır. Ve suçu adile atarak ilgiyi üzerinden atmak istiyorsundur. Belki o kolyeye göz dikmiştin, dün suçu Adil’in üzerine atabilmen için fırsat çıktı. Adil şu an burada olmadığı için kendini savunamıyor.” dedi Wouter (Gemert, 2021, s. 43). Adil, futbol oynamak için spor kulübüne geldi. Ayakkabılarını giymek için oturduğu esnada soyunma odasının kapısı pat diye açıldı. Joey’in babası içeri bir hışımla girdi. “Onun ne işi var burada?” dedi Adil’i göstererek. Joey “Şey, Adil bizimle antrenman yapacak.” Bu çocuk sizinle antrenmana katılmayacak, ben yönetim kurulu üyesi olarak bunu reddediyorum (Gemert, 2021, s. 124) Aidatı ödemeye hiçbir zaman gücü yetmeyecek. O bir mülteci, üye olurlar, bir kez aidat öderler, sonra da sezonun geri kalanında bir kuruş ödemezler (Gemert, 2021, s. 125) Yönetim kurulu üyeleri bu konuyu tartışmaya karar verdiler. Eğer kurul ayak takımını kulübe kabul etmeye karar verirse yönetim kurulu üyelimi sonlandıracağım. Kulübümüz saygınlığını yitirecek (Gemert, 2021, s. 149)

Tablo 3.4. (devam). Kitaplarda Dolaylı Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K13	Elvi teyzem beni düğününe istememişti. Büyük ihtimalle iğrenç, tiksiniç, ürkünç otizmimle düğününü mahvedeceğimden korkuyordu. Haftalardır anneme bunu ima ediyordu (Cujec ve Goddard, 2023, s. 20) Okul hayatımın ilk yıllarında radyoaktif patates gibi dolaştırıldım. Öğretmenler kapıdan içeri girdiğim anda benimle ilgili kararlarını veriyorlardı. Yardıma ihtiyacım vardı fakat okullar annemin benimle gelmesine izin vermiyorlardı. Sesim olmadan, el yazım olmadan, beynimin seçtiği cevapları göstermeyen parmaklarım olmadan kaderime terk edildiğimi düşünüyordum (Cujec ve Goddard, 2023, s. 40) Acıma zehirleri kaynadı içimde. Ağlamak istedim ama bunun yerine bedenim zıplayıp el çırpı. Bedenim yapmak istediğimin tersini yapıyordu. Konuşabilmek için yalvardım. Kulaklarım duyuyor, beynim algılıyor. Gerçek bir insan olduğumu görmüyor musun? (Cujec ve Goddard, 2023, s. 75) Yeni tanıştığım insanların çoğu kaçarlar benden belki bulaşıcıyım diye. Ya da orada değilmişim gibi benim hakkımda konuşurlar (Cujec ve Goddard, 2023, s. 106) Kafeterya da iki yüz çocuğun içinde yalnızdım. Kalabalık içinde yalnızdım. Yanımdan geçen kızlar, “böyle bir hayat yaşadığınızı düşünsenize, hastalık bu trajik. Yeşil ojeli kafasını salladı. “Ölmeyi tercih ederdim.” Herkes güldü (Cujec ve Goddard, 2023, s. 112)
K14	27 tane ameliyat geçirdim. Bazıları yüzümün daha iyi görünmesini sağlasa da sıradan bir çocuk olmamı sağlamadı. Sıradan bir çocuk değilim. Sıradan olmayacağımı biliyorum. Sıradan çocuklar diğerleri oyun oynarken onları korkup kaçırtmazlar. Sıradan çocuklara gittiği her yerde dik dik bakmazlar (Palacio, 2023, s. 13) Niye bu kadar çirkin olmak zorundayım? Benimle konuşmuyorlar bile. Farklı olmak çok fark ediyor. Bunun hep önemi olacak mı? (Palacio, 2023, s. 80) Cadılar bayramını seviyorum. Kimse kimseyi tanımıyor. Kimse bulaşıcı hastalığım olduğunu düşünmüyor (Palacio, 2023, s. 121)

Metindeki alıntılar, zorbalığın farklı türlerini ve bireyler üzerindeki etkilerini güçlü bir şekilde gözler önüne sermektedir. Dolaylı zorbalık, bireyin alay edilmesi, aşağılanması veya iftiraya maruz kalması şeklinde kendini göstermektedir. Örneğin, *"Ezgi yıkanmaz, çok pis kokar"* veya *"Hey millet, bizim kürdan aşık olmuş"* gibi ifadeler, bireylerin fiziksel özellikleri veya kişisel durumları üzerinden küçümsendiğini göstermektedir. Bu tür zorbalık, bireyin kendine olan güvenini sarsarak uzun vadede psikolojik travmalara yol açabilir.

Bunun yanı sıra, sosyal dışlanma ve ayrımcılık da zorbalığın önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Metindeki karakterler, farklı oldukları için toplumdan dışlanmakta ve yalnız hissetmektedir. *"Okul hayatımın ilk yıllarında radyoaktif patates gibi dolaştırıldım"* veya *"Kafeteryada iki yüz çocuğun içinde yalnızdım"* gibi ifadeler, bireylerin toplum içinde kabul görmekte zorlandıklarını ve sosyal izolasyon yaşadıklarını göstermektedir. Bu tür dışlanmalar, bireylerin aidiyet hissini zayıflatarak psikolojik anlamda derin yaralar açabilir.

İrkçilik ve önyargıya dayalı zorbalık da metinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. *"Şimdi şu küçük Türk dostumuzla konuşacağız"* ya da *"Şu mülteci Rens'in kolyesini çaldı"* gibi ifadeler, bireylerin kökenleri nedeniyle suçlandığını ve ayrımcılığa uğradığını göstermektedir. İrk temelli zorbalık, bireylerin toplum içinde kendilerini güvende hissetmesini zorlaştırarak aidiyet duygularını zedelemektedir. Buna ek olarak, fiziksel zorbalık da bireylerin doğrudan zarar görmesine neden olmaktadır. *"Matematik dersinde oturduğum sıranın bacakları yavaşça ayrıldı. Kendimi yerde buldum"* gibi olaylar, zorbalığın yalnızca sözlü veya psikolojik değil, aynı zamanda fiziksel olarak da gerçekleştirildiğini göstermektedir.

Zorbalığa maruz kalan bireyler zamanla kendilerini değersiz hissetmeye başlamakta ve kimliklerini saklama eğilimi göstermektedir. *"Niye bu kadar çirkin olmak zorundayım?"* veya *"Cadılar bayramını seviyorum. Kimse kimseyi tanımıyor, bulaşıcı hastalığım olduğunu düşünmüyor"* gibi ifadeler, karakterlerin özgüven kaybı yaşadığını ve toplum içinde kendilerini rahat hissetmediklerini göstermektedir. Bu durum, zorbalığın sadece anlık değil, uzun vadeli etkileri olduğunu ve bireyin psikolojik sağlığını derinden etkilediğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, zorbalık bireylerin hem psikolojik hem de sosyal gelişimini olumsuz etkileyen ciddi bir sorundur. Sözel zorbalık, sosyal dışlanma, ırkçılık ve fiziksel zorbalık gibi farklı şekillerde kendini gösteren bu olgu, bireylerin özgüven kaybı yaşamasına ve topluma uyum sağlamada zorluk çekmesine neden olmaktadır.

Tablo 3.5. Kitaplarda Fiziksel Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K2	Bay Burun, bir keresinde taktığı çelme ile Nohut'un dengesini kaybetmesine neden oldu. Nohut çimlerin üzerinde yuvarlanmaya başladı. “Şuraya bak, kocaman delikler açtın! Ormanın düzenini bozmaktan vazgeç. Bıktık senden.” diye devam etti (Selvi, 2025, s. 16).
K3	Ders boyunca ne zaman öğretmen tahtaya bir şey yazsa Çilli ve arkadaşları bana kağıttan yaptıkları topları fırlatıyor, kendi aralarında gülüyorlardı (Livaneli, 2021, s. 30).
K4	Korkut, Umut'u yakalamacılık oynamak için çağırdı. Sanki araları düzelmiş gibi oynuyorlardı. O sırada Gökhan koşarak Umut'un karşısına çıktı ve ona çelme taktı. Umut neye uğradığını anlamadan yere düştü. Yüzünün sağ tarafı betona çarptı. Korkut'la Gökhan'ın el çaktıklarını gördüm. Bunu planladıklarına inanamadı mı (baş ve Akseki, 2022, s. 83).
K5	“Her gün bana yumruk atmaktan yorulmuyor musun? “Yoo” (s. 22) Okan yumruğunun ulaştığı mesafeleri test ederken burnumu kırdığında, öğretmene şaka yaptım demişti (Batur, 2024, s. 31) Hey Kürdan, nereden buldun bu ayakkabıyı? Dedenden mi kaldı? Ayakkabına basmadan geçirmem. Burada pasaport kontrolü var arkadaşım (Batur, 2024, s. 35). “Hey kum torbası. Bu göbekte sana yumruk işlemez.” Bundan sonra seni yanımda gezdireyim. Canım sıkıldıkça üzerinde çalışırım. deyip ensesine şaplattı (Batur, 2024, s. 46). Dur bakalım, saçının modelini sevmedim. Bunu bozalım şöyle (Batur, 2024, s. 98).
K11	Ege Sarp'a yumruk atıyor. Sarp Ege'yi bileğinden sıkıca tutup acıtıncaya kadar sıkıyor. Ege'yi itip yere düşürüyor. Omzu sıraya çarpıyor (Kıral, 2023, s. 24).
K14	Spor salonunda birdenbire üzerine top atmaya başladılar. Aralıksız vücuduna inen toplar karşısında öylece kalakaldı (Palacio, 2023, s. 47)

Bu metinlerde, zorbalık, fiziksel ve psikolojik şiddet, grup dinamikleri ve birey üzerindeki sosyal baskı gibi temalar ön plana çıkmaktadır. Karakterler, fiziksel özellikleri, kişisel tercihler veya sosyal statüleri nedeniyle yaşatları tarafından hedef alınmakta, alay konusu edilmekte ve aşağılanmaktadır. Özellikle okul ortamında geçen sahnelerde, zorbalığın sadece bireysel bir eylem olmadığı, topluluk içinde güç gösterisi ve eğlence aracı olarak sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Bireylerin, grubun bir parçası olabilmek için başkalarını dışlaması veya şiddete ortak olması, zorbalığın sosyal bir olgu olarak nasıl pekiştirildiğini göstermektedir.

Bununla birlikte, karakterlerin bu zorbalık karşısında hissettikleri çaresizlik, yalnızlık ve değersizlik duyguları da dikkat çekmektedir. Fiziksel şiddete maruz kalmanın yanı sıra sürekli olarak lakap takılması, beden algısına yönelik olumsuz yorumlar yapılması ve küçük düşürücü davranışlara maruz kalmak, bireyin özsaygısını zedeleyerek onun kendisini toplumdan soyutlamasına neden olmaktadır. Zorbalık karşısında çevrenin tepkisiz kalması veya bazen bu durumu geçerli kılması, mağdurların yalnızlığını daha da derinleştirmektedir. Ayrıca, otorite figürlerinin, özellikle öğretmenlerin ve ailelerin, zorbalık karşısında yeterince müdahale etmemesi veya durumu hafife alması, sürecin daha da kökleşmesine yol açmaktadır.

Özetle, bu metinler, bireylerin kabul görme çabaları, aidiyet duygusu ve maruz kaldıkları zorbalık nedeniyle yaşadıkları psikolojik travmaları etkileyici bir şekilde gözler önüne sermektedir. Zorbalık ve sosyal dışlanmanın birey üzerindeki yıkıcı etkileri, fiziksel, psikolojik ve sosyal yönleriyle ayrıntılı bir şekilde ele alınmış olup toplumun bu tür olaylara karşı duyarsız kalmasının olumsuz sonuçları eleştirel bir yaklaşımla sunulmaktadır.

Tablo 3.6. Kitaplarda Davranışsal Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K4	“Hadi Umut, birlikte resim atölyesinde resim yapalım dedi.” Korkut. Sesinde bir alaycılık vardı. Umut’un üzerine boya döktü (Baş ve Akseki, 2022, s. 64).
K5	Okan derste en sevdiğim kalemimi zorla aldı ve geri verdiğinde sadece içi kalmıştı (Batur, 2024, s. 55).
K8	Karşımda yepyeni tişörtümü deneyen Marissa.” Cumburlobun tişörtüne iki kişi sığmaz mı, beraber giyelim şunu.” dedi arkadaşına. Arkadaşı “Değmesin o şişko kızın tişörtü bana.” Bir dikişi söküldü tişörtümün, kol altı yırtıldı” (Fipps, 2021, s. 88).
K11	Sarp Ege’nin teleskobunu kırıyor. Merceği yok, yıldızları yırtılmış. Tozlanmış, ezilmiş (Kıral, 2023, s. 18).

Bu metinlerde zorbalığın fiziksel, psikolojik ve mülkiyetle ilgili farklı boyutları öne çıkmaktadır. Karakterler, kasıtlı olarak zarar verici eylemlere maruz kalmakta ve hem kişisel eşyaları hem de özsaygıları hedef alınmaktadır. Umut’un üzerine boya dökülmesi, Okan’ın sevdiği kalemin kırılması, Marissa’nın tişörtünün zorla giyilerek yırtılması ve Ege’nin teleskobunun kasıtlı olarak kırılması gibi olaylar, mağdurların yalnızca fiziksel zarar görmekle kalmayıp, aynı zamanda duygusal açıdan da örselenmesine neden olmaktadır.

Özellikle eşyalara kasıtlı olarak zarar verilmesi, zorbalığın bir güç gösterisi ve baskı aracı olarak kullanıldığını göstermektedir. Bireylerin değer verdiği nesnelerin yok edilmesi, yalnızca maddi kayıplara değil, aynı zamanda onların kişisel alanlarının dikkate alınmamasına ve duygusal bağ kurdukları nesneler üzerinden incitilmelerine yol açmaktadır. Bu tür saldırılar, mağdurlarda değersizlik hissi yaratmakta ve onların çaresizliğini pekiştirmektedir.

Bunun yanı sıra, karakterlerin fiziksel özellikleri üzerinden alay edilmesi, özellikle beden algısı konusunda olumsuz etkiler yaratmaktadır. Marissa'nın tişörtünün zorla denemesi ve kilosu nedeniyle aşağılanması, bireyin yalnızca dış görünüşü üzerinden değerlendirilerek toplum içinde kabul görmeme kaygısını artırmaktadır. Aynı şekilde, Umut'un üzerine boya dökülmesi de onun alay konusu haline getirilerek küçümsendiğini ve dışlandığını göstermektedir.

Özetle, bu metinlerde zorbalık, bireyin hem fiziksel hem de psikolojik sınırlarını aşan, özgüvenini zedeleyen ve toplum içinde kendini yetersiz hissetmesine neden olan bir olgu olarak ele alınmaktadır. Kişisel eşyalara zarar verme, alaycı sözler ve fiziksel müdahaleler, mağdurların çaresizliğini artırarak, sosyal çevrelerinde kendilerini güvensiz hissetmelerine yol açmaktadır. Bu durum, zorbalık karşısında duyarsız kalan bir ortamın birey üzerindeki yıkıcı etkilerini çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 3.7. Kitaplarda Sanal Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K4	Ucubikler hesabında yayınlanan fotoğraflarımı gösterdi Fulya. Birisi benim ağzımdan gazoz fışkırtmasını ve eteğime basmasını koymuştu. Benim sosyal medya hesabım bile yok. Düşünün bir de başkası garip fotoğraflarımı yayınlıyor. Bu bir kâbus olmalı.” (Baş ve Akseki, 2022, s. 55).

Bu metinde dijital zorbalık ve mahremiyet ihlali ön plana çıkmaktadır. Karakter, kendi rızası olmadan sosyal medyada paylaşılan fotoğraflarıyla alay konusu edilmekte ve özel hayatına müdahale edilmektedir. Özellikle, bireyin kendisinin dahi sosyal medya hesabı olmamasına rağmen başkaları tarafından fotoğraflarının paylaşılması, denetim dışı bir şekilde hedef haline gelmenin yarattığı çaresizlik duygusunu vurgulamaktadır.

Tablo 3.8. Kitaplarda Cinsel Zorbalıkla İlgili Geçen Cümleler

Kitap Kodu	Cümleler
K10	Patlak Kız okulun avlusunda biriyle öpüştü. Patlak Kız büyük sınıflardan biriyle çıkıyormuş (Der, 2019, s. 26). İçimde çok kötü bir ağırlık hissettim. Geçen yıl sonu yaşadıklarım gibi ezildikçe ezildim altında. Beni arka sırada sıkıştırıp göğüslerimi zorla elledikleri, bana iğrenç sözler söyledikleri günlerde içime oturan korkunç bir ağırlık gibi (s. 47). Geçen yılın son haftasıydı. Sınıfın iğrenç erkeklerinin, iğrenç gülümsemelerini takınıp, beni arka sırada sıkıştırdığı o iğrenç hafta.... Nefret ediyorum hepsinden, bana dokundular. Göğüslerime dokundular, sonra kalçama. Bir şey yapamadım engel olmalıydım, olamadım (Der, 2019, s. 85). Okuldaki dedikodularsa aldı başını gitti. Güya sıra arkadaşım ve ben arka bahçede öpüşürken yakalanmışız, öyle kendimizden geçmişiz ki çevrede birilerinin olduğunu fark etmemişiz bile (Der, 2019, s. 96). “Dun okul çıkışı...” diye anlatmaya başladı Mert. Okulun karşısındaki kafede buluşmaya karar verdik. Kafeye giden ara sokakta onları gördüm. Sınıfın kabadayı tayfası. Defne’nin peşine takılmış onu rahatsız ediyorlardı. Defne’yi sıkıştırmaya başladılar. Ben de koşup aralarına daldı, önüme gelene vurmaya çalıştım (Der, 2019, s. 141).

Bu metinde cinsel taciz, dedikodu yoluyla itibarsızlaştırma, sosyal baskı ve toplumsal cinsiyet rolleri ön plana çıkmaktadır. Özellikle genç bireylerin, zorbalık ve istismar karşısında hissettikleri çaresizlik, utanç ve korku güçlü bir şekilde vurgulanmaktadır. Kadın karakterler, fiziksel sınırları ihlal edilerek hedef alınmakta, maruz kaldıkları taciz karşısında savunmasız bırakılmakta ve bunun ağırlığını uzun süre taşımaktadırlar.

Metinde yer alan dedikodular ve cinsiyetçi yaklaşımlar, mağdurların yaşadığı travmanın yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik boyutunun da ne kadar yıkıcı olabileceğini göstermektedir. Okul ortamında yayılan söylentiler, özellikle kadın karakterlerin saygınlığına yönelik saldırı niteliğinde olup onların toplum içinde damgalanmasına neden olmaktadır. Bu süreç, bireylerin kendilerini suçlu hissetmelerine ve içlerine kapanmalarına yol açmaktadır.

Öte yandan, metinlerde bir bireyin mağdurun yanında durarak ona destek olmaya çalıştığı sahneler de dikkat çekmektedir. Ancak bu tür destekler çoğu zaman yetersiz kalmakta, mağdurlar kendilerini yalnız hissetmektedir. Toplumun bu tür olaylara karşı kayıtsız kalması ve faillerin çoğunlukla cezasız bırakılması, mağdurların kendilerini daha da güçsüz hissetmesine neden olmaktadır.

3.2. Zorbalığa Uğrayanların Zorbalık Karşısındaki Tavrı ve Tutumlarına İlişkin Bulgular

Kitaplarda zorbalığın işlenişi kadar zorbalık karşısında takınılan tavır ve tutumlarında dikkate alınması gerekmektedir. İncelenen kitaplarda bu tavır ve tutumlar şöyledir:

Tablo 3.9. Zorbalığa Uğrayanların Zorbalık Karşısındaki Tavrı ve Tutumları

Kitap Kodu	Cümleler
K1	Anneme okulda bir çocuğun zorbalık yaptığını söyleyemiyordum. Söylersem annem ve babam okula gelecekti. Müdür ve öğretmenler durumu öğrenecekti. Zorba çocuğun ailesi okula çağrılacaktı. Tamam, olması gereken buydu. Ama zorba çocuğun pişman olup benden özür dilemesiyle her şeyin tatlıya bağlanacağını düşünecek kadar iyimser değildim (Selvi, 2025, s. 11). Zorbadabu'nun Bugs Bunny'li çantamı her gördüğünde kulağıma eğilip "Naber arkidişşş?" diye güldüğü için çantamı sadece iki kez kullanıp kadırmıştım. Anneme yalvar yakar aldırıldığım, çok pahalı çantadan hevesimin geçtiği yalanını söylemişim. Ve annem de çantamı kuzenime verince gizli gizli ağlamıştım (Selvi, 2025, s. 19) Bir zorbanız varsa huzurunuz kalmazdı. Bahçede oynarken topu kaç kez kafama yemiştin. Çünkü sürekli Zorbadabu, bir yerlerden beni izliyor mu diye sağı solu süzüyordum. Hayal gücümde bana hiç yardımcı olmuyordu (Selvi, 2025, s. 27). Bir çocuğa zorbalık yapmaya gidiyordum. Zorbadabu'nun bana yaptıklarını ben de başkasına yapacaktım. O zaman benim Zorbadabu'dan ne farkım kalacaktı. Belki de tüm zorbalar böyle bir zorbalık zincirinin halkasıydı (Selvi, 2025, s. 45).
K2	Suratına seken taşlar ona zarar vermişti. Vücudunda oluşan çatlaklara aldırmadan, tüm gücüyle bir ağacın köküne tutundu. Gözlerini gökyüzüne dikti. Az önce yaşadıklarını unutmak istercesine düşüncelere daldı. Neden diğerleri gibi hayatına mutlu bir şekilde devam edemiyordu? Elindeki çizikler artık acıtmıyordu ama öncekilerden kalan izler katlanamayacağı kadar çoktu. Gözlerinden akan yaşlar birbiriyle yarışır gibiydi (Basılı, 2024, s. 18). Evine ulaştığında bir hışımla kapıyı kapattı. Tek dostu UzunÇorap kalmıştı. Ona şapka yapmaya karar verdi. Ormanın en iyi şapkacısı olursa belki ona saygı duyarlar diye düşündü (Basılı, 2024, s. 30). Her ne kadar kendine kötü davranışlar da onlara düşmanca duygular beslemiyordu. Böyle bir düşüncenin filizlenmesine izin vermezdi. Ne yaşarsa yaşasın, onlara saygısı vardı. Böylesi güzel bir şapka tasarlamak ona iyi gelmişti. Hiç vazgeçmeden güzel şapkalar yapmaya karar verdi (Basılı, 2024, s. 44). Uzunçorap "Yeterrr! Hepimiz saçlarımızla bozmuşsunuz. Başkalarıyla dalga geçmekten başka işimiz yok. Nohut Adam'ı dışladınız. O benim en yakın dostum. Onun kalbini kırmanızı istemiyorum (Basılı, 2024, s. 54).

Tablo 3.9. (devam). Zorbalığa Uğrayanların Zorbalık Karsısındaki Tavır ve Tutumları

Kitap Kodu	Cümleler
K3	Bir gün eşya eşyaların atıldığı yerde mavi, sarı, kırmızı dilimli bir boyacı şapkası buldum. Belki bu şapkayı takarsam, simsiyah saçlarımı görmezler, onlardan farklı olduğumu fark etmezler diye düşündüm (Livaneli, 2021, s. 10). Benimle dalga geçen çocuklara cebimden ucunu gösteriyordum sadece. Çakı taşıdığımı duyunca benimle uğraşmamaya başladılar (Livaneli, 2021 s. 16). Hırsızlıkla suçlandığım an, “Hayır, yalan, ben bu çocuğu hiç görmedim, anahtarı almadım, bunlar bana düşman bana hep “kara kafa” diyorlar diyemedim. Ağzımı açtım sonra kapadım, o kadar korkmuştum ki bir şey söyleyemedim. Bildiğim tüm sözcükleri unutmuştum. Bir gölün ortasında'yım sanki sular yükseliyor, boğuyordu beni (Livaneli, 2021s. 56).
K4	Umut cebinden tüm parasını çıkardı. Bütün bir haftalık harçlığını çıkardı, limonataları aldı. Seda öğretmen bir şeylerin ters gittiğini anladı. Umut, sesi titreyerek “Her şey yolunda öğretmenim.” Dedi (Baş ve Akseki, 2022, s. 33). “Yeni sınıfımda mutlu olmak istiyorum. Sen bana iyi davranmadığın için mutsuzum. Sınıfa geldiğim ilk günden beri bana kötü davranıyorsun. İlk gün bana limonata aldırдың, üzerime boya döktün, oyun oynarken başka birini kullanarak benim düşmeme neden olduğunda kendimi çok üzgün ve küçük düşmüş hissettim. Artık böyle hissetmek istemiyorum. Bundan sonra böyle davranma. Ben artık güçlü ve kararlıyım. Herkes herkesle arkadaş olmaz zorunda değil, ama birbirimizi incitmeden aynı sınıfı paylaşabiliriz.” (Baş ve Akseki, 2022, s. 60). Umut sınıfa girdi, saç, kıyafetleri, her yeri sarı boya olmuştu. Sesinde ağlamaklı bir ifade vardı. “Kazara oldu öğretmenim, Korkut’un bir suçu yok.” dedi (Baş ve Akseki, 2022, s. 65).
K5	Okan’dan kurtulmak için yüzlerce yöntem denedim. Bunlardan en komiği Okan’ın hiç enerji harcamadan bana yumruk atmasını sağlamamdı. “Sen bana vurma, yumruğunu havada tut. Ben de gelip yumruğuna çarpayım.” (Batur, 2024, s. 23). Sınıfta Okan’la ilgili dedikodu yayacaktım. Bu durumdan Okan’ın haberi olmayacaktı. Herkes ondan nefret edecekti. Sınıfın ayaklı gazetesi Filiz’e birkaç söz söylemem yeterliydi. Tam da düşündüğüm gibi iki gün içinde etrafında kimse kalmadı. Ama bu durum uzun sürmedi. Akıllı çocuk Okan hemen babasını okula çağırdı. Böylelikle babasının azılı bir katil olmadığı ve cezaevine girmediği anlaşıldı (Batur, 2024, s. 41). Annem okulda yaşadıklarımızı duysaydı, mahalleyi, polisi, hâkimi, savcayı ne varsa okula toplardı. Bu yüzden mümkün olduğunca anlatmıyordum. Tekme attıklarında da gözümü morarttıklarında da “Sıraya çarptım.” diyordum. Annemin abartılı tepki vermeyeceğini bilsem onunla paylaşmak en iyi çözüm olabilirdi (Batur, 2024, s. 53). Âşık olduğum söylentisini çıkarınca avazım çıktığı kadar bağırdım. Havada uçarak Okan’ın kafasına yapışıverdim. Deliye dönmüş bir şekilde elime ne gelirse burun, kulak, saç kopartmaya çalıştım. Sonra Okan parmağımı koparacak şekilde ısırınca yere düşüverdim (Batur, 2024, s. 60).

Tablo 3.9. (devam). Zorbalığa Uğrayanların Zorbalık Karsısındaki Tavrı ve Tutumları

Kitap Kodu	Cümleler
K6	Bir gün Wanda'nın babasından okula bir mektup geldi. "Sayın hoca hanım, Wanda artık okulunuza gelmeyecek. Büyük şehre taşınıyoruz. Artık kimse arkamızdan "Pis Polonyalılar" demeyecek. Kimse niye isminiz böyle tuhaf demeyecek. Büyük şehirde bir sürü tuhaf isim var." (Estes, 2024, s. 59).
K7	Hugo kekeme olduğu için okul onun için cehenneme döndü. Resmen nefret ediyordu okuldan. Başkalarının alay konusu olmak istemiyordu. Sersem değildi. Tam tersine çok okuyordu. Zekâsı herkesçe biliniyordu. Ama konuşmaya utandığından öğretmenleri ona pek destek olamıyorlardı (Fabra, 2023, s. 42). Tuhaflar Kulübü sınıfın zorbasına kafa tutmaya başladı. Vicente" Senin mi başının altından çıkıyor bunlar, pepelek" dedi. Hugo "Olsun, ben en azından ne olduğumu biliyorum, bazılarıysa budala ve bunun farkında değil, bu daha da beter." (Fabra, 2023, s. 51).
K8	Herkesin hayatında gördüğü en sulu bombalamayı yaptığım için benimle dalga geçtiklerinde, ben de dalarak suyun dibine boğdum kendimi gözyaşlarına hüznle (Fipps, 2021, s. 7). İşte ben böyle öleceğim. Çevremdekiler bana kahkahalarla gülerken. Elbette görecektir beni debelenirken, kimse beni kurtarmak için bu savaşa son vermeyecek (Fipps, 2021, s. 65). Ancak sanıyorlar ki ben şişman olduğum için mutsuzum. Oysa işin doğrusu sürekli şişmansın diyerek zorbalık ettikleri için mutsuzum (Fipps, 2021, s. 87).
K9	"Ona iyi davranmadığım hale boğulma tehlikesi yaşadığımda arkamdan kurtarmak için atlayan, beni kıyaya çıkaran oydu. O olmasaydı boğulmuştum." dedi Leander gözyaşlarını silerek (Gemert, 2021, s. 118).
K10	Yine alay ediyorlar benimle, yine berbat tipler olmayı sürdürüyorlar. O iğrenç grup beni köşeye sıkıştırmanın planlarını yapıyor. Canları cehenneme! Ön sırada yalnız başıma oturuyorum. Umurumda değil. Olduğu gibi günlüğüme yazacağım (s. 24). Tam tahmin ettiğim gibi sıra arkadaşım dedikodular başladı. Kimse anlamasın diye okul çıkışı bulduğumuz falan yayılıyordu kulaktan kulağa. Belki de onunla gerçek sevgili olursam bu iğrenç dedikodudan kurtulabilecektim (Der, 2019, s. 51). Onlar beni sıkıştırırken korktum, keşke korkmasaydım. Bağırmalıydım, bağıramadım. Boğazıma bir düğüm yerleşti, gözlerim doldu, sustum (Der, 2019, s. 85). Ölmek istiyorum, ölmek istiyorum. Uyumak ve bir daha uyanmamak istiyorum. Ben olmak istemiyorum. Defne olmak istemiyorum (Der, 2019, s. 125).

Tablo 3.9. (devam). Zorbalığa Uğrayanların Zorbalık Karsısındaki Tavrı ve Tutumları

Kitap Kodu	Cümleler
K11	Defne havuç getirdi. Havucumu keyifle yiyor gibi yapıp tam belalılarının önünden geçerken “Ay çok komikmişşş!” diye bağırıp çingiraklı bir kahkaha patlatıyorum. Umarım inandırıcı olmuştur (Kıral, 2023, s. 38). Bizim ödev yapmak için canımız çıkarken sizlerin hiç çalışmadan notları kapmanızdan bıktık. Nasıl ağzımdan çıktı bilmiyorum. “Zorbalıklarınızdan da” diye bağırıyorum (Kıral, 2023, s. 94) Defne, “Evet, kabadayılığınızdan, başkalarını küçük görmenizden, her istediğinizi kaba kuvvetle halletmenizden bıktık usandık.” (Kıral, 2023, s. 108).
K12	Franz tepeden tırnağa değişmişti. Çocuk maç sırasında takım oyuncuları seçilirken sonuncu gelmekten bıkmıştı. Basamaklardan sendelemen inebilmek için merdivende hep sona kalmaktan. Yemekhanede kendisine yer tutmamalarından. Onunla konuşurken gözündeki bandaja bakmalarından çekingen ve güvensiz bir çocuk olup çıkmıştı. Daima bir şeyini kaybetmiş gibi başı eğik yürüyordu (Manas, 2017, s. 23). Teneffüslerde kuytu köşelere gidiyordu. Bu köşelerde başka çocuklarında olduğunu fark etti (Manas, 2017, s. 33). Ailenin tuhaf çocuğu olmaktan bıktım usandım artık. Her zaman benim delinin teki olduğuma inandın. Diğerlerinin bana kaçık demeleri, defterime sümük yapıştırımları, öksürüğümle arkamdan alay etmeleri umurumda değil. Ama senin ne düşündüğün umurumda. Tek isteğim senin de biraz tuhaf olduğunu fark etmendi (Manas, 2017, s. 101).
K13	Merhaba, benim adım Otizm. Doğduğumdan beri tek kelime konuşmadım. Her gün kimsenin anlamadığı, ne yapacağı belli olmayan bedenimden korkarak yaşıyorum (Cucej ve Goddard, 2023,s.7). Bayan Marcia beni odanı diğer ucuna sürükledi. Bedenim çılgın atıp zıpladı. Aaaaaaaahhhhhh! Beni anlamaya çalışmadılar. Bana yardım etmeye çalışmadılar. Ben değersizim küflü bir ekmek gibi. Çiğnenip atılmış bir sakız gibi. Zaman durdu ve gözlerimi sıkıca kapattım: “Ben değerliyim, ben kıymetliyim, gerçek bir hayatı hak ediyorum (Cucej ve Goddard, 2023,s. 50). Acıma zehirleri kaynadı içimde. Ağlamak istedim ama bunun yerine bedenim zıplayıp el çırpı. Bedenim yapmak istediğimin tersini yapıyordu. Konuşabilmek için yalvardım. Kulaklarım duyuyor, beynim algılıyor. Gerçek bir insan olduğumu görmüyor musun? (Cucej ve Goddard, 2023,s. 75).
K14	Çocuklarla tanışmak yetişkinlerle tanışmaktan daha zordur. Çocuklar gizlemeyi başaramaz. Yüzüme tuhaf tuhaf bakarlar. O yüzden genelde aşağıya bakarım. Ayakkabılardan da bir şeyler öğrenirim (Palacio, 2023, s. 15). Okulda en sevmediğim yer okul bahçesi. Bana bakıp bakışlarını kaçırıp sonra tekrar bakıyorlar. Tuhaf görüldüğümün farkındayım. Bu sorun değil demek istiyordum. (Palacio, 2023, s.89). Diğer insanların yemek yerken beni görmelerini istemiyorum. Yemek yerken tarih öncesi bataklık kaplumbağası gibi hissediyorum (Palacio, 2023, s. 93).

Metin, çocuklar ve gençler arasındaki zorbalık ilişkisini, mağdurların hissettikleri korku, utanç ve çaresizlik üzerinden derinlemesine incelemektedir. Zorbalık yapan bireylerin, mağdurlar üzerinde oluşturduğu psikolojik etkiler ve bu kişilerin yaşadıkları travmalar açıkça betimlenmiştir. Ayrıca, zorbalık karşısında sergilenen tepkiler, hem bireysel bir güç arayışını hem de Toplumsal baskılarla şekillenen bir mücadelenin dinamiklerini yansıtmaktadır. Zorbalığa uğrayan bireylerin çoğu, yaşadıkları olumsuz deneyimi aileleriyle paylaşmaktan kaçınmakta, çünkü durumu daha da büyütme ve zorbalık yapan kişinin ailesiyle karşılaşma korkusu, onları gizlilik ve içe kapanma davranışlarına itmektedir. Bu bağlamda, bireysel baş etme stratejilerinin geliştirilmesi önemli bir yer tutmakta, ancak bu stratejilerin çoğu zaman yetersiz kaldığı ve derin duygusal zorluklarla karşılaşıldığı vurgulanmaktadır. Metin ayrıca, zorbalık yapan bireylerin de kendi yaşadıkları travmalarla şekillenen davranışlar sergileyebileceğine dikkat çekmektedir. Çeşitli karakterlerin zorbalıkla yüzleşme biçimleri, bir yandan içsel bir dönüşüm ve iyileşme arayışını, diğer yandan toplumsal baskılara karşı bir direnişi ifade etmektedir. Sonuç olarak, metin, zorbalığın bireyler üzerindeki psikolojik ve duygusal etkilerini, bu olgularla baş etme süreçlerini ve toplumsal yapının bu süreçteki rolünü kapsamlı bir şekilde ele almaktadır.

Tablo 3.10. Zorbalığa Uğrayanların Zorbalık Karsısındaki Tavrı ve Tutumlarına İlişkin Veriler

Zorbalığa verilen tepki	Kitaplar	Frekans
Zorbalığa uğradığını saklamak	K1, K5, K8	3
Zorbadan özür beklentisi	K1, K4,	2
Başka birine zorbalık yapıp kendini rahatlatmaya çalışmak	K1, K5, K11,	3
Zorbalığa alışmak	K2	1
Zorbalığa iyilikle yanıt vermek	K2, K11, K13	3
Korkmak	K3, K13	2
Ağlamak	K8	1
Zorbalığa uğramamak için saklanmak	K12, K14	2

Yukarıdaki tabloda kitaplarda zorbalığa karşı verilen tepkiler ele alınmıştır. Zorbaya uğrayanlar, genelde zorbalığa uğradıklarını sakladıkları (3) görülmüştür. Çocuklar ailelerine veya öğretmenlerine bu durumdan söz ettiklerinde farklı tepki

vereceklerini düşünmüştür. Bir diğer tepki ise başka birine zorbalık yaparak kendisini rahatlatmak (3) olmuştur. Bu sayede zorbalığa uğrayan kişi bu durumun altında kalmayarak kendini rahatlatmış olacaktır. Ancak bunu uygulamadıkları görülmüştür. Zorbalığa iyilikle yanıt vermek (3), zorbadan özür dilemesini sağlayıp bir daha zorbalık yapmaması (2), zorbadan korkmak (2) ve zorbalığa uğramamak için saklanma (2) durumları da zorbalığa karşı verilen tepki arasında yer almaktadır.

3.3. Çocuk Kitaplarında Zorbalığa ve Çatışmaları Ortadan Kaldırmaya Yönelik Çözüm Önerilerine İlişkin Bulgular

Zorbalığın kitaplardaki görünümüne bakılarak zorbalıkla oluşan çatışmaların bazen zorbalığa uğrayan bazen de çevresindekiler tarafından nasıl çözümlenmeye çalışıldığı belirlenmiştir.

Tablo 3.11. Zorbalığın Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri İfadeleri

Kitap Kodu	Cümleler
K1	“Fadik Nine insanların kendisiyle alay etmesine aldırıyor.” dedim anneme. Annem, “Herkesi aynı anda mutlu edemezsin Dora. Bu sebeple önce kendini mutlu etmelisin. Seni mutlu eden şeylerin başkasına zararı yoksa bunlarla dalga geçilmesine aldırış etmemelisin. Hayatımızı başkalarının fikirlerine göre yaşamayız.” dedi (Selvi, 2025, s. 19). Şunu asla unutma: Sorun sen değilsin. Bir Zorbadabu kırmızı hırkanla dalga geçti diye mavi giyersin, onunla dalga geçerler. Yeşil hırka giyersin onunla da geçerler. Yanı konunun seninle alakası yok. Konu onun kendisiyle ilgili. Sen karışma. Şunu asla unutma: Her zorba kendisi de zorbalanan ya da zorbalanmaktan korkan bir çocuktur (Selvi, 2025, s. 70).
K2	Nohut’un babasının söyledikleri geldi aklına. “İnsanlar bazen kendini güçsüz ve mutsuz hisseder. Böyle durumlarda elinden gelen en iyi şeyin kaçmak olduğunu düşünür. Oysa hiçbir şeyi kaçarak çözemez. Problemler kaçtıkça artar ve daha kalabalık bir şekilde peşine düşer. Sen problemlerin peşine düş. Hiç pes etme.” “Hiç pes etme.” Nohut bu cümleyi defalarca tekrarladı (Basılı, 2024, s. 19). Nohut Adam ve Uzunçorap birbirlerini anlamışlardı. Başkalarının cümleleriyle hareket etmenin anlamsız olduğunu fark ettiler. Şapka takmak yerine onu çıkarmaya cesaret edecek güçte hissettiler. Kendisiyle barıştılar. Şapka kusurları örter ama düzeltmezdi. Beraber vakit geçirmeye karar verdiler. Yan yana güçlü hissediyorlardı. Dışlanmış olmaları umurlarında değildi (Basılı, 2024, s. 57).

Tablo 3.11. (devam). Zorbalığın Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri İfadeleri

Kitap Kodu	Cümleler
K3	Arkadaşım halimi görünce “Öyle ürkek durma, korktuğunu belli edersen üstüne gelirler. “dedi (Livaneli, 2021, s. 20).
K4	Çözüm olarak her gün bir teneffüs Korkut, Umut’la beraber olumlu bir etkinlik bulacakmış (Baş ve Akseki, 2022, s. 59). Yardım alması için yaşadıklarını güvenli bir yetişkine anlatması konusunda motive edebiliriz (Baş ve Akseki, 2022s. 75). Peri Siber zorbalıkla baş etme yöntemlerini araştırdı. Dijital ortamlarda güvenliğimizi nasıl sağlarız: Sosyal ağlara giriş şifrenizi kimseyle paylaşmayın. Kaynağına güvenmediğiniz iletileri açmayın. Başkasını ilgilendiren bir içerik paylaşmadan önce izin alın. Siber zorbalığa maruz kalırsanız güvendiğiniz bir yetişkinle paylaşın. İnternete erişim hakkınızı kullanırken başkalarının haklarını gözetme sorumluluğunuz olduğunu unutmayın. Dijital dünyada attığınız her adımın gerçek dünyada karşılığı olduğunu unutmayın (Baş ve Akseki, 2022, s. 93). Her iki tarafın ailesi de okul yönetimi tarafından okula çağrıldı. Herkes kendi yanlışlarını gördü. Korkut’un ailesi saldırgan, Umut’un ailesi iyi niyetli davranmış. Neyse ki okul yönetimi her şeyi doğru şekilde ele almış. Aileler de çözüm odaklı olunca işler çözülmüş (Baş ve Akseki, 2022, s. 138).
K5	Ondan kurtulabilmek için defalarca öğretmenimize şikâyet ettim. Evlerini arayıp annesine şikâyet ettim (Batur, 2024, s. 27). Babam ertesi gün tekvando salonuna götürdü. Hocaya “Bizim oğlana nasıl kavga edilir, öğret, öğret ki bir daha gözümü morartmasınlar” (Batur, 2024, s. 61).
K6	Mektubun okunmasının ardından sınıfa derin bir sessizlik çöktü. Öğretmen konuşma yaptı. Eminim benim çocuklarımdan hiçbiri uzun ve alışılmadık ismi var diye bilerek ve isteyerek kimsenin duygularını incitmemiştir. Bu çok talihsiz bir olay. Ve üzücü. Hepinizin bunun üzerine düşünmesini istiyorum (Estes, 2024, s. 60).
K7	Hugo, disleksisi olan Bernardo ile bir Tuhaflar kulübünü kurmaya karar verdi. Sana bulaşırlarsa ben yardım ederim, bana bulaşırlarsa sen yardım edersin. Bütün tuhaflar birleşelim. Sayımız artarsa zorbalık yapamazlar (Fabra, 2023, s. 39). Biz çıkıp tuhaf olduğumuzu söyleyeceğiz. Böylece onları silahsız bırakacağız. Çünkü sen istemedikçe kimse sana zarar veremez (Fabra, 2023, s. 44).
K8	Matematik öğretmenimiz beni yanına çağırdı. Senin de cesur olduğunu düşünüyorum. Müthiş bir yazarsın sen. Kelimelerle aran iyi. Umarım kullanırsın sesini. Zorbalık edenlere karşı direnmeye (Fipps, 2021s. 124). Belki önce kim olduğuna ve ne hak ettiğine odaklanmalısın. Kendi değerini bil. Kendini kanıtlamaya çalışma senin ne kadar şahane biri olduğunu anlamayanlara (Fipps, 2021s. 134).

Tablo 3.11. (devam). Zorbalığın Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri İfadeleri

Kitap Kodu	Cümleler
K9	K9’da çözüm önerisi bulunmamıştır.
K10	K10’da çözüm önerisi bulunmamıştır.
K11	K11’da çözüm önerisi bulunmamıştır.
K12	K12’de çözüm önerisi bulunmamıştır.
K13	“Arkadaşlığı içine çek. Ben bedenden daha fazlasıyım. Yalnızlığı dışarı ver. Kendimi seviyor ve kabulleniyorum” (Cucej ve Goddard, 2023s. 127).
K14	“Biri aşağılık davrandığında sen daha olgun davranmalısın. Haklı kalmakla nazik olmak arasında kaldığında nazik olmayı seçmelisin” dedi annesi. “Biri seni iterse sen de itmeliisin.” dedi babası (Palacio, 2023, s. 25). Okulun bahçesine vardıklarında “Artık astronot kaskını çıkarmalısın” dedi babası. “Yüzünü sevmediğini biliyorum ama ben çok seviyorum. O benim oğlumun yüzü. Ben oğlumun yüzünü özlüyorum. Yalnız olduğunu hissedeceksin ama yalnız değilsin, unutma!” (Palacio, 2023, s. 33). Mezuniyetteki ödül töreninde yaptığı konuşmada da Agi Bay Brown’un son kuralını hatırlattı. “Nazik olun. Herkes zaten zorlu bir sınavın içinde.” (Palacio, 2023, s. 304).

İncelen kitapların dördünde zorbalığa ilişkin çözüm önerisi sunulmamıştır. Diğer kitaplardaki önerilen çözümler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.12. Zorbalığa İlişkin Çözümler

Zorbalığa ilişkin çözümler	Kitaplar	Frekans
Aldırış etmemek	K1, K7	2
Problemlerle savaşmak	K2, K13	2
Güçlü görünmek	K3	1
Etkinlik yapmak	K4	1
Önlemler almak	K5, K6, K7	3
Özgüvenli olmak	K8	1
Birlik olmak	K12	1
Zorbalığa karşı nazik olmak	K14	1

Tablo 14’te zorbalığa dair verilen çözümler ele alınmıştır. Çözümlere göz atıldığında en fazla zorbalığa karşı önlem almak (3) ön plana çıkmaktadır. Zorbalık yapan bireylerin bir daha zorbalık yapmaması ve zorbalığa uğrayan bireylerin

korunması için çeşitli önlemler alınmıştır. Aldırış etmemek (2) ve problemlerle savaşmak (2) da bir diğer çözüm önerileri arasında yer almaktadır. Diğer çözüm önerileri ise güçlü görünmek (1), etkinlik yapmak (1), özgüvenli olmak (1), birlik olmak (1) ve zorbalığa karşı nazik olmak (1) şeklinde gelişmiştir.

Karakterlerin zorbalığa karşı geliştirdikleri stratejiler, kendilerini savunma yöntemlerini, toplumsal ilişkilerdeki güven duygusunu ve benlik saygısını yapılandırmayı amaçlayan bir dizi içsel değişim sürecini kapsamaktadır. Bu metinler, aynı zamanda zorbalığa karşı duyarsız kalmama, duygudaşlık kurma ve çözüm odaklı bir yaklaşım benimsemenin, bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratabileceğini de göstermektedir.

4. TARTIŞMA

Zorbalık, bireylerin psikolojik, sosyal ve akademik yaşamlarını olumsuz etkileyen önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle çocuklar ve gençler arasında yaygın olarak görülen zorbalık, mağdurlar üzerinde düşük benlik saygısı, depresyon, akademik başarısızlık ve toplumsal dışlama gibi ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu bağlamda, yapılan araştırmalar zorbalığın sadece bireysel bir sorun olmadığını, aynı zamanda toplumsal bir sorun olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Çalışmanın bulguları, zorbalığın genellikle güç dengesizliği içeren bir ilişki biçimi olarak ortaya çıktığını ve mağdurların kendilerini savunmakta zorlandığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, zorbalık davranışlarının hem bireysel hem de çevresel etmenlerden etkilendiği anlaşılmıştır. Özellikle aile yapısı, ebeveyn tutumları, arkadaş çevresi ve okul ortamı gibi etmenlerin zorbalığın ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Ayrıca, dijital teknolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte siber zorbalığın da giderek arttığı ve mağdurların bu süreçte daha savunmasız hale geldiği belirlenmiştir.

Bu doğrultuda, zorbalığın önlenmesi ve etkilerinin azaltılması için çok yönlü ve kapsamlı stratejiler geliştirilmesi gerektiği söylenebilir. Okullarda zorbalıkla mücadeleyle yönelik farkındalık eğitimlerinin düzenlenmesi, öğretmenlerin ve ailelerin bilinçlendirilmesi, mağdurların psikolojik destek almasının sağlanması ve zorbalık yapan bireylerin rehabilite edilmesi gibi önlemler, sorunun çözümüne katkı sağlayabilir. Ayrıca, siber zorbalıkla mücadelede dijital okuryazarlığın artırılması ve güvenli bilgisayar (internet) kullanımı konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılması önemlidir.

Beşer'e (2019) göre, en çok görülen zorbalık türü sözel, ikinci sırada fiziksel zorbalıktır. Bu çalışmada ise birinci sırayı aynı şekilde sözel zorbalık alırken ikinci sırada ise dolaylı (psikolojik) zorbalık yer almaktadır. İnsanların bedensel bütünlüğünü koruma bilinci, şiddet karşıtlığı, bireylerin hoşgörü oranı düşük olması ve daha görünür bir suç oluşturması açısından zorbalarında zaman içinde fiziksel zorbalığı tercih seçenekleri azalmıştır. Kitaplarda en az görülen zorbalık ise sanal ve cinsel zorbalıktır. Bunun nedeni ise kitapların hitap ettiği yaş grubunun gelişimsel özellikleri düşünüldüğünde pek az rastlanır olması doğaldır. Teknolojiyi ebeveyn güdümünde kullanacak yaşta olmaları sebebiyle sanal zorbalık, cinsel

kimliklerinin ve buna ilişkin birçok konunun henüz gün yüzüne çıkıyor olması sebebiyle cinsel zorbalık son sıradadır.

Karabulut vd.'ne (2023) göre, akran zorbalığına maruz kalan öğrencilerin zorbalıkla baş etme yöntemleri incelenmiştir. Elde edilen veriler, öğrencilerin dalga geçme, alay etme, dışlama ve eşyalarını zorla alma gibi akran zorbalığına maruz kaldığını göstermektedir. Mağdur öğrenciler, akran, aile ve öğretmen desteği ile toplumsal etkinlikler mağduriyetlerini hafifletmişlerdir. Akran arabuluculuğu eğitimi ve ailelere yönelik çocuklarıyla kaliteli zaman geçirme eğitimlerinin verilmesi, zorbalığın önlenmesi açısından önemlidir. Bu eğitimlerin, öğrencilerin zorbalıkla daha etkin bir şekilde mücadele etmelerini sağlayacağı düşünülmektedir.

Saydam ve Yılmaz'a (2024) göre, ortaokul öğrencilerinin ve öğretmenlerin görüşleri alınarak akran zorbalığının durum değerlendirmesi yapılmıştır. Öğrenciler, zorbalık karşısında genellikle etkisiz tepkiler verirken, öğretmenler en çok sözel zorbalığa tanık olduklarını belirtmiştir. Zorbalığın temelinde ailevi nedenlerin yattığı vurgulanmış, farkındalığın artırılması ve bilgi güncellenmesinin önemi ortaya konmuştur.

Taşı Gökçen'e (2024) göre, ortaokul öğrencilerinde zorbalık düzeyleri ve başa çıkma tarzları incelenmiştir. Çalışma sonucunda ortaokul öğrencilerinde arkadaş kıskançlığının mağduriyet ve zorbalık türlerini olumlu veya olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir. Çevrimiçi güvenlik ve sosyal dışlanma mağduriyet ve zorbalığı azaltırken, önemsenmeme ve arkadaş kıskançlığı artırmıştır. Seyhan'a (2020) göre, ebeveyn tutumları ve internet kullanım alışkanlıklarının geleneksel ve sanal zorbalık ile mağduriyet üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Otoriter ebeveyn tutumu, her iki zorbalık türü ve mağduriyetle olumlu ilişkilidir, demokratik tutumun düşük olması ise geleneksel zorbalığı artırmaktadır. Ebeveynlerin sürece dahil olması, zorbalığın önlenmesi açısından önemli görülmekte olup, farklı yaş gruplarıyla ileri araştırmalar önerilmektedir.

İncelen kitapların 10'unda zorbalığın çözümüne ilişkin önerilerde bulunulmuştur. Bu anlamda çocukların çatışma çözme stratejilerini geliştirmesi açısından eğitsel niteliktedir. 4 tane kitapta ise herhangi bir çözüm sunulmamıştır. Bu kitaplarda zorba ve mağdurun yaşadığı olay örgüsüne yoğunlaşmış olup zorbalığın çözümüyle ilgili herhangi durum veya olaya yer vermemiştir. Bu sorunun çözümünde aile, öğretmenler, rehberlik servisi, çevredeki arkadaşlar çok önemli rol oynamaktadır. İşbirlikçi hareket etme ve ortak tutum geliştirme kişinin

benlik algısını güçlendirme zorbalarla başa çıkma konusunda çoğu zaman çözüm olmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç olarak, bu araştırmalar, zorbalıkla mücadelede kapsamlı, çok yönlü stratejilerin önemini ortaya koymaktadır. Zorbalık, okul ve çevre gibi çevresel etmenlerle birlikte bireysel düzeyde de önlenmesi gereken bir olgudur. Öğrencilere yönelik psikolojik destek, ebeveynlere yönelik eğitimler ve okulda farkındalık artırıcı programlar, zorbalığın etkilerini azaltmada ve önlemede etkili yöntemlerdir. Bu bağlamda, tüm paydaşların (öğrenciler, aileler, öğretmenler ve okullar) ortak bir çaba içinde olması, zorbalığın önlenmesinde büyük bir rol oynayacaktır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, tabloda yer alan sözel zorbalık örneklerinin bireylerin hem psikolojik hem de sosyal gelişimleri üzerinde son derece olumsuz etkiler yaratabileceği görülmektedir. Özellikle fiziksel görünüm, etnik köken, ekonomik durum, akademik yeterlilik ve sosyal dışlanma gibi çeşitli temalar etrafında şekillenen bu zorbalık biçimleri, bireylerin benlik algısını zedeleyerek uzun vadede özgüven kaybı, sosyal kaygı, depresyon ve akademik başarısızlık gibi ciddi psikolojik sorunlara neden olabilmektedir. Bu bağlamda, sözel zorbalığın yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bir mesele olarak ele alınması gerekmektedir.

Zorbalıkla mücadelede en önemli unsurlardan biri farkındalığın artırılmasıdır. Eğitim kurumlarının, öğrenciler, öğretmenler ve aileler arasında etkili iletişim ve bilinçlendirme çalışmaları yürüterek bu konuda toplumsal bir farkındalık yaratması büyük önem taşımaktadır. Erken yaşta müdahale ve önleme stratejileri, çocukların duygusal dayanıklılıklarını artırmanın yanı sıra empati becerilerinin gelişmesini de destekleyecektir. Her bireyin farklılıklarıyla kabul gördüğü ve saygı duyulduğu bir ortamın inşa edilmesi, sadece bireylerin ruh sağlığı açısından değil, aynı zamanda daha kapsayıcı ve sağlıklı bir toplumun oluşumu açısından da temel bir gerekliliktir.

Metinlerde yer alan karakterler aracılığıyla zorbalığın hem bireysel hem de toplumsal etkilerine dair çeşitli çözüm yolları ve başa çıkma stratejileri sunulmaktadır. Bu anlatımlar, bireylerin zorbalık karşısında içsel dirençlerini nasıl geliştirdiklerini, psikolojik dayanıklılıklarını nasıl yapılandırdıklarını ve sosyal ilişkilerini nasıl yeniden yapılandırdıklarını ortaya koymaktadır. Böylece okuyucuya yalnızca zorbalığın zararları değil, aynı zamanda bu süreçte kazanılabilecek güçlenme yolları da gösterilmektedir.

Zorbalığın bireyler üzerinde bıraktığı psikolojik, duygusal ve sosyal etkiler göz önüne alındığında, bu sorunun çok boyutlu bir yaklaşımla ele alınması gerektiği açıktır. Özellikle okul çağındaki bireylerde daha yaygın görülen zorbalık türlerine karşı etkili ve sürdürülebilir çözümler üretebilmek için aşağıda sıralanan öneriler doğrultusunda kapsamlı politikalar ve stratejiler geliştirilmelidir:

Eğitim Programları ve Farkındalık Çalışmaları: Okullarda zorbalıkla mücadeleyle yönelik farkındalık programları düzenlenmeli; öğretmenler, öğrenciler ve velilere yönelik kapsamlı eğitim seminerleri hazırlanmalıdır. Sözel, fiziksel, duygusal ve sanal zorbalık gibi farklı türlerin tanınması ve bu türlerin bireyler üzerindeki etkilerinin anlaşılması amacıyla bilgilendirici broşürler, afişler, videolar ve sınıf içi uygulamalarla desteklenen çalışmalar yürütülmelidir. Bu tür faaliyetler, katılımcılarda zorbalıkla ilgili empati duygusunun gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

Öğretmen ve Okul Yönetiminin Aktif Rolü: Okul yöneticileri ve öğretmenler, öğrencilerin davranışlarını düzenli olarak gözlemlemeli ve olası zorbalık vakalarını erken dönemde tespit edebilmek için etkili bir raporlama ve izleme sistemi kurmalıdır. “Zorbalığa sıfır tolerans” politikası benimsenmeli; zorbalık yapan öğrencilere sadece cezai değil, aynı zamanda eğitici ve rehabilite edici nitelikte rehberlik hizmetleri sunulmalıdır. Bu yaklaşım hem mağdurun korunmasını hem de zorba bireyin davranışını dönüştürmesini amaçlamalıdır.

Psikolojik Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi: Zorbalığa maruz kalan bireylere yönelik psikolojik destek hizmetleri kurumsal bir yapıya kavuşturulmalı, okul psikolojik danışmanlarının görev alanları genişletilmelidir. Travmatik etkilerin azaltılması adına bireysel ve grup terapileri uygulanmalı; öğrencilerin kendilerini güvende hissedebileceği gizlilik esasına dayalı danışmanlık ortamları oluşturulmalıdır. Psikolojik destek, yalnızca mağdurlara değil, zorbalık davranışı sergileyen öğrencilere de sunulmalıdır.

Ailelerin Sürece Etkin Katılımı: Zorbalıkla mücadelenin etkili olabilmesi için ailelerin sürece etkin olarak dahil edilmesi gerekmektedir. Ebeveynler, çocuklarının zorbalığa maruz kalıp kalmadığını veya zorbalık davranışı sergileyip sergilemediğini fark edebilecek şekilde bilinçlendirilmelidir. Ailelere yönelik atölye çalışmaları, bilgilendirici seminerler ve rehberlik hizmetleri sunularak, ev içi destek mekanizmalarının güçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Siber Zorbalıkla Mücadele: Günümüzde teknolojik araçların yaygınlaşması ile birlikte sanal ortamlarda gerçekleşen zorbalık (siber zorbalık), çocuklar ve gençler arasında hızla artmaktadır. Bu nedenle dijital okuryazarlık, çevrimiçi güvenlik ve etik internet kullanımı konularında eğitim programları geliştirilmelidir. Aynı zamanda sosyal medya platformları ile iş birliği içinde çalışarak, etkin filtreleme ve şikâyet sistemlerinin işler hale getirilmesi sağlanmalıdır. Mağdurlar için çevrimiçi danışmanlık hizmetleri ve başvuru merkezleri oluşturulmalıdır.

Yasal Düzenlemeler ve Disiplin Önlemleri: Zorbalıkla mücadelede mevcut yasal düzenlemeler gözden geçirilmeli ve eksiklikler giderilerek mağdurların korunmasına yönelik yeni politikalar oluşturulmalıdır. Okullarda uygulanacak disiplin önlemleri hem caydırıcı hem de eğitici nitelikte olmalı; ceza yerine davranış değişikliğini destekleyen yaklaşımlar benimsenmelidir. Öğrencilerin haklarını koruyan ve güvenli bir okul ortamı oluşturmayı amaçlayan yasal çerçeveler belirlenmelidir.

Empati Geliştirme ve Sosyal Etkileşim Etkinlikleri: Öğrenciler arasında empati duygusunu güçlendirecek sosyal etkinlikler, drama çalışmaları ve rol yapma oyunları gibi grup dinamiklerine dayalı uygulamalar desteklenmelidir. Bu tür etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin birbirlerine karşı anlayış ve saygı geliştirmeleri sağlanmalı, farklılıklara hoşgörü ile yaklaşma bilinci kazandırılmalıdır. Böylece okul ortamında olumlu sosyal ilişkiler ve aidiyet duygusu güçlendirilebilir.

Zorbalığın Önlenmesine Yönelik Politika ve Strateji Geliştirme: Okullarda düzenli aralıklarla öğrenciler arasında anketler yapılarak, zorbalık algısı ve yaşanmışlık düzeyi ölçülmeli; elde edilen veriler doğrultusunda risk haritaları çıkarılmalıdır. Öğrenciler için güvenli alanlar ve destek grupları oluşturulmalı; okul yönetimi, rehberlik servisi ve öğrenci temsilcilerinden oluşan bir izleme kurulu aracılığıyla olaylar yakından izlenmelidir. Bu tür stratejiler, önleyici ve koruyucu politikaların etkinliğini artıracaktır.

Zorbalığın Önlenmesinde Çocuk Edebiyatından Yararlanmak: Her yaş düzeyine seslenen çocuk edebiyatı yapıtlarıyla çocuklar buluşturulmalı. Böylece zorbalar bu davranışların kötü olduğuna, mağdurlar ise yalnız olmadıklarına ve nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin birtakım ipuçları bulacaklardır. Kitaplar okunduktan sonra çocuklarla okuma atölyeleri oluşturulup, kitabın değerlendirilmesi yapılabilir, böylece öğrencilerin zorbalık üzerine düşünmeleri,

zorbalık konusunda kitaplardaki eğitsel iletilerin aktarılması sağlanabilir. Ayrıca kitapları okuduktan sonra çocuklarda davranış değişikliği olup olmadığına bakılabilir. Kitapların drama, rol oynama, tiyatro gibi etkinliklerle canlandırılması ve bunun zorbalığı azaltmada etkisi olup olmadığı araştırılabilir. Zorbalığı ele alan seçilmiş kitaplarla ilgili öğrenci görüşlerinin alındığı bir araştırma yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Aksaray, D. (2011). *Siber Zorbalık. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20 (2), 405-432.
- Aktepe, E. (2013, February). Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet. In *Yeni Symposium* (Vol. 51, No. 1).
- Akyol, N., Atış Akyol, A., & Bilbay, A. (2018). *Akran Zorbalığının Nedenleri ve Çözüm Önerilerine İlişkin Okul Öncesi Öğretmen Görüşleri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(3), 859-875.
- Alper, S. İ. (2008). *İlköğretimde zorbalık* (Master's thesis, Bursa Uludağ University (Turkey)).
- Alpöge, G. (2011). Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı. *Okul Öncesi Çocuk Edebiyatı Kitap Kataloğu*, 10-13.
- Arseneault, L., Bowes, L., & Shakoor, S. (2010). Bullying Victimization In Youths And Mental Health Problems: 'Much Ado About Nothing'? *Psychological Medicine*, 40(5), 717-729.
- Kahraman, Ö. G., & Derdiyok, Z. S. (2024). Gelişim dönemlerine göre çocuklarda davranış problemlerinin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi. *Early Childhood Education Researches*, 2(3), 1-26.
- Aslan, C. (2006). Yazınsal Nitelikli Çocuk Kitaplarının Çocuğun Gelişim Sürecindeki Yeri. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu'nda Sunulmuş Bildiri*, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Aslan, C. (2019). *Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aslan, C., Karagül, S., & Doğan Güldenoğlu, N. (2016). *Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Barış Eğitimi*. Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Ayas, T., & Pişkin, M. (2007). *Akran Zorbalığı Belirleme Ölçeği Ergen Formunun Geliştirilmesi. IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, 17-19 Ekim 2007.
- Aziz, A. (2015). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bassa, Z. (2015). *Çocuk Kitaplarında Resimleme. Çocuk Edebiyatı* (M. Gönen, Ed.), Ankara: Eğiten Kitap Yayınları.
- Belsey, B. (2005). Cyberbullying: An Emerging Threat To The Always On Generation. *Recuperado El*, 5(5), 52-64.
- Beşer, R. (2019). *Resimli Çocuk Kitaplarının Zorbalık Olgusu Açısından Doküman Analizi ile İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Beşer, R., & Kartal, H. (2020). Resimli Çocuk Kitaplarının Zorbalık Olgusu Açısından Çok Yönlü Olarak İncelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 8(2), 108-123.
- Brower, A. M., & Nurius, P. S. (1993). *Social Cognition And Individual Change: Current Theory And Counselling Guidelines* (1st Ed., P. 167). UK: SAGE.
- Bulgurcu, S. (2011). *İstanbul İlinde Bir İlköğretim Okulunda 6-8. Sınıflarda Akran Zorbalığı Sıklığının Araştırılması* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Can, D. T. (2013). *Çocuk Edebiyatında Dilin İdeolojisi: Anlatı Bilimsel Yaklaşım. Dil Araştırmaları*, 12(12), 191–213.
- Chrysanthou, G. M., & Vasilakis, C. (2020). Protecting The Mental Health Of Future Adults: Disentangling The Determinants Of Adolescent Bullying Victimization. *Social Science & Medicine (1982)*, 253, 112942.
- Coggan, C., Bennett, H., Hooper, R., & Dickinson, P. (2003). Association Between Bullying And Mental Health Status In New Zealand Adolescents. *International Journal Of Mental Health Promotion*, 5(1), 16–22.
- Cole, D. A., Sinclair-Mcbride, K. R., Zelkowitz, R., Bilsk, A., Roeder, K., & Spinelli, T. (2016). Peer Victimization And Harsh Parenting Predict Cognitive Diatheses For Depression In Children And Adolescents. *Journal Of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 45, 668–680.
- Connor, D. F. (1998). Over Categorical Aggression In Referred Children And Adolescents. *Journal Of The American Academy Of Child And Adolescent Psychiatry*, 67(1), 66–73.
- Copeland, W. E., Wolke, D., Angold, A., & Costello, E. J. (2013). Adult Psychiatric Outcomes Of Bullying And Being Bullied By Peers In Childhood And Adolescence. *JAMA Psychiatry*, 70(4), 419–426.
- Corbett, J. B. (2006). *Communicating Nature: How We Create And Understand Environmental Messages*. Island Press.
- Craig, W. M. (1998). The Relationship Among Bullying, Victimization, Depression, Anxiety, And Aggression In Elementary School Children. *Personality And Individual Differences*, 24, 123–130.
- Çankaya, İ. (2011). *İlköğretimde Akran Zorbalığı. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 81–92.
- Çinkır, Ş. ve Kepekçi, Y. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram Ve Uygulama Eğitim Yönetimi*, (34), 236–253.
- Çocuk Vakfı. (2018). Çocuk Vakfından YÖK Başkanlığına Sunulmak Üzere Hazırlanan Özet Rapor.
- Demiray, K. (1958), *Türkçe Çocuk Edebiyatı*, İstanbul: Maarif Basımevi.
- Dewey, J. (1916). *Democracy And Education*. New York: Macmillan.
- Erden, M., & Akman, Y. (1997). *Eğitim Psikolojisi, Gelişim-Öğrenme-Öğretme* (3. Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erdur Baker, Ö., & Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal Of Educational Research (EJER)*, (27), 31–42.
- Ertürk, S. (1998). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan A. Ş.
- Eskicumalı, A. (2012). *Eğitimin Temel Kavramları* (Yüksel Özden & Selahattin Turan, Eds.), *Eğitim Bilimine Giriş* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Eşkisü, M. (2014). The Relationship Between Bullying, Family Functions, And Perceived Social Support Among High School Students. *Social And Behavioral Sciences*, 159, 492–496.
- Fidan, N. (1985). *Okulda Öğrenme Ve Öğretme*. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.
- Glew, G. M., Fan, M. Y., Katon, W., & Rivara, F. P. (2008). Bullying And School Safety. *The Journal Of Pediatrics*, 152(1), 123–128.

- Gönen, M. (1989). Beş ve Altı Yaş Anaokulu Çocuklarının Resimli Çocuk Kitaplarındaki Değişik Resimleme Tarzlarına Tepkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 3(1), 32–35.
- Gönen, M., & Arı, M. (1989). Anaokuluna Giden Dört-Beş Yaş Çocuklarına Resimli Kitaplarla Yapılan Eğitimin Dil Gelişimine Etkisinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 13(72), 21–30.
- Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M., & Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim Birinci Kademe Öğrencilerine Yönelik Çocuk Kitaplarının, İçerik, Resimleme ve Fiziksel Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim ve Bilim*, 36(160), 250–265.
- Gönen, M., & Veziroğlu, M. (2015). *Çocuk Edebiyatının Genel Özellikleri* (3. Baskı). *Çocuk Edebiyatı*, Ankara: Eğiten Kitap.
- Griffin, R. S., & Alan, M. G. (2004). Childhood Bullying: Current Empirical Findings And Future Directions For Research. *Aggression And Violent Behavior*, 9(4), 379–400.
- Güler B. K., Emeç H., (2006), Yaşam Memnuniyeti ve Akademik Başarıda İyimserlik Etkisi, D.E.Ü.İ.B.F. Dergisi, Cilt:21 Sayı:2, ss:129-149
- Gültekin, A. G. (2010). A Study On Peer Abuse Among Children At Boarding And Day Schools. *World Applied Sciences Journal*, 10(2), 219–224.
- Güven, M. & Aslan, S. (2010). Ergenlerde Ayrışma Bireyleşme ile Okul Zorbalığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11 (3), 125-142.
- Hakan, S. (2011). İlköğretim Öğrencilerinin Farklı Zorbalık Türleri İle Karşı Karşıya Kalma Sıklığının Ve Boyun Eğme Davranışı İle Durumluk-Süreklilik İlişkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 41(190), 54–71.
- Hamurcu, S. (2020). İlkokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı: Ankara Pursaklar Örneği. *OPUS International Journal Of Society Researches*, 16(Eğitim ve Toplum Özel Sayısı), 5540–5564.
- Harris, S., & Petrie, G. (2003). *Bullying: The Bullies, The Victims, The Bystanders*. Lanham, MD And Oxford: Scarecrow.
- Hilton, J. M., Angela, C. L., & Wakita, J. (2010). A Cross-Cultural Comparison Of Factors Associated With School Bullying In Japan And The United States. *The Family Journal*, 18(4), 413–422.
- Jan, A., & Husain, S. (2015). Bullying In Elementary Schools: Its Causes And Effects On Students. *Journal Of Education And Practice*, 6(19), 43–56.
- Kabil, M. (2010). *Sınıflardaki Öğrenci Sayılarının, Zorbalık Üzerine Etkileri* (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). Sakarya.
- Kapıcı, E. G. (2004). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığa Maruz Kalma Türünün ve Sıklığının Depresyon, Kaygı ve Benlik Saygısıyla İlişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1–13.
- Karakuş, N. (2014). Türkiye’de Çocuk Edebiyatı Öğretiminin Başarısızlığının Sebepleri. *Türk Dili, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı, CVII*, 756, 286–288.
- Karaman-Kepenekçi, Y., & Çınkır, Ş. (2006). Bullying Among Turkish High School Students. *Child Abuse & Neglect*, 30(2), 193–204.
- Kartal, H., & Bilgin, A. (2013). İlköğretim Öğrencilerine Yönelik Bir Zorbalık Karşıtı Program Uygulaması: Okulu Zorbalıktan Arındırma Programı. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 207–227.
- Kaya, M. (2014). Okuma Kültürü ve Çocuk Edebiyatı. *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*.

- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An Introduction To Its Methodology* (2nd Ed.). Sage Publications.
- Kowalski, R. M., & Limber, P. (2013). Psychological, Physical And Academic Correlates Of Cyberbullying And Traditional Bullying. *Journal Of Adolescent Health*, 53(1), S13–S20.
- Morkan Şahin, M. (2021). Ergenlerin Akran Zorbalığı Algıları İle Öğretmenlerin Akran Zorbalığına İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- National Center For Disease Control. (2018). CDC. National Center For Injury Prevention And Control. <https://www.cdc.gov/violenceprevention/>
- Olweus, D. (1994). *Bullying At School: What We Know And What We Can Do*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Olweus, D., & Limber, P. (2010). Bullying İn School: Evaluation And Dissemination Of The Olweus Bullying Prevention Program. *American Journal Of Orthopsychiatry*, 80(1), 124–134.
- Özden, Y. (1999). *Öğrenme ve Öğretme* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özdiğer Arslan, Ö., & Savaşer, S. (2009). Okulda Zorbalık. *Milli Eğitim Dergisi*, 39(184), 218–227.
- Özkan, Y., & Çiftçi, E. (2010). Düşük Sosyo-Ekonomik Düzeydeki İlköğretim Okullarında Akran Zorbalığı. *İlköğretim Online*, 9(2), 576–586.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies Move Beyond The Schoolyard: A Preliminary Look At Cyberbullying. *Youth Violence And Juvenile Justice*, 4(2), 148–169.
- Pişkin, M. (2002). Okul Zorbalığı: Tanımı, Türleri, İlişkili Faktörler Ve Zorbalık Sorununu Önleme Stratejileri. *Eğitim ve Bilim*, 27(124), 31–42.
- Rigby, K. (2007). *Bullying İn Schools: And What To Do About It*. Australian Council For Educational Research.
- Santos Pais, M. (2016). Annual Report Of The Special Representative Of The Secretary-General On Violence Against Children. United Nations.
- Schreier, A., Wolke, D., Thomas, K., Horwood, J., Hollis, C., Gunnell, D., Lewis, G., Thompson, A., Zammit, D., Duffy, L., Salvi, G., & Harrison, G. (2009). Prospective Study Of Peer Victimization İn Childhood And Psychotic Symptoms İn A Nonclinical Population At Age 12 Years. *Archives Of General Psychiatry*, 66(5), 527–536.
- Slee, R. (2006). Limits To And Possibilities For Educational Reform. *International Journal Of Inclusive Education*, 10(2-3), 109–119.
- Senemoğlu, N. (2009). *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2013). *Çocuk Edebiyatı ve Okuma Kültürü*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sharma, R. (2015). *Unvansız Lider* (F. Gülerkaya, Çev.). İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Slonje, R., & Smith, P. K. (2008). Cyberbullying: Another Main Type Of Bullying? *Scandinavian Journal Of Psychology*, 49(2), 147–154.
- Straub, R. H., & Cutolo, M. (2018). Psychoneuroimmunology Developments İn Stress Research. *Wiener Medizinische Wochenschrift*, 168(3–4), 76–84.

- Sun, J., & Cao, L. (2021). Explaining Physical Bullying In Chinese Middle Schools. *Journal Of School Violence*, 21(1), 1–15.
- Sünbül, A. M. (2011). *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (5. Baskı). Konya: Eğitim Akademi.
- Şimşek, T. (2014). Çocuk Edebiyatında Estetiğin Rolü, Mevcut Potansiyeli Uyandırmak ve Bakış Açısı Kazandırmaktır. *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi, Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*.
- Şimşek, T., & Yakar, Y. M. (2018). *Çocuk Ve Edebiyat. Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı* (5. Baskı). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı*. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.
- Takizawa, R., Maughan, B., & Arseneault, L. (2014). Adult Health Outcomes Of Childhood Bullying Victimization: Evidence From A Five-Decade Longitudinal British Birth Cohort. *The American Journal Of Psychiatry*, 171(7), 777–784.
- Tanju, E. H. (2010). Çocuklarda Kitap Okuma Alışkanlığına Genel Bir Bakış. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(21), 30–39.
- Temizyürek, F., Gürel, Z., & Şahbaz, N. K. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Tıpırdamaz-Sipahi, H. (2008). İzmir İli Bornova İlçesinde İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Akran Zorbalığını Etkileyen ve Eşlik Eden Faktörler (Doktora Tezi, Ege Üniversitesi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Turan, F., & İpek Yükselen, A. (2015). *Çocuk Gelişimi I: Bebeklik Döneminde Gelişim*. Ankara: Hedef CS.
- Ulusoy, M., & Altun, D. (2018). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Edebiyatı ve Resimli Çocuk Kitapları ile İlgili Metaforları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 1206–1221.
- Ward, C., & Linke, P. (2011). The Measurement Of Sociocultural Adaptation. *International Journal Of Intercultural Relations*, 35(3), 271–281.
- Watt, R. (2014). Attachment, Parenting Styles And Bullying During Pubertal Years. *Journal Of Child And Adolescent Health*, 26(3), 251–261.
- Wolke, D., & Lereya, S. T. (2015). Long-Term Effects Of Bullying. *Archives Of Disease In Childhood*, 100(9), 879–885.
- Wright, M. (2018). Cyberbullying Victimization Through Social Networking Sites And Adjustment Difficulties: The Role Of Parental Mediation. *Journal Of The Association For Information Systems*, 19(2), 113–123.
- Yağız, M. (2024). Okul Yöneticiliği Bağlamında Ortaokul Öğrencilerinin Yaşadıkları Akran Zorbalığı ile Sosyal Kaygı İlişkisinin İncelenmesi (Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü). Denizli.
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2016). *Çocuk Edebiyatı* (8. Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, R. (2012). Akran Zorbalığı. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 39–51.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakul, M. (2023). Çocuk Kitaplarına Yansıyan Akran Zorbalığı Üzerine Bir İnceleme (Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü). Burdur.

Zhang, A., Musu-Gillette, L., & Oudekerk, B. A. (2016). Indicators Of School Crime And Safety: 2015. *Institute Of Education Sciences, National Center For Education Statistics*.

<https://www.Umut.Org.Tr/Umut-Vakfi-Turkiye-Silahli-Siddet-Haritasi-2018/> Adlı Siteden Alıntı Yapılmıştır. Erişim Tarihi: 21.11.2024.

EKLER

EK 1 İncelenen Zorbalık Konulu Yapıtlar

- Basılı, A. (2024). *Nohut Adam*. İstanbul: Timaş Çocuk.
- Baş, Ş. Akseki, P. (2022). *Arkadaşlık Çok Karışık*. İstanbul: Timaş Çocuk.
- Batur, R. (2024). *Zorbalık*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Cucej, C. Goddard, P. (2023). *Gerçek*. İstanbul: Beyaz Balina.
- Der, A. (2019). *Defne 'yi Beklerken*. İstanbul: Gün Işığı Kitaplığı.
- Estes, E. (2021). *Yüz Elbisenin Sırrı*, İstanbul: Beyaz Balina
- Fabra, J. (2023). *Tuhaflar Kulübü*. İstanbul: Gün Işığı Kitaplığı.
- Fıpps, L. (2024). *Deniz Yıldızı*, İstanbul: Okuyan Koala
- Gemert, G. (2021). *Nefes Almadan*. İstanbul: Can Çocuk
- Hanzade, S. (2025). *Zorbanı Nasıl Eğitirsin?* İzmir: Tudem Yayınları.
- Kıral, G. (2023). *Belalı Dörtlüye Karşı*. İstanbul: Gün Işığı Kitaplığı.
- Livaneli, Z. (2021). *Şapka*. İstanbul: Doğan Çocuk.
- Manas, P. (2017). *Öteki*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Palacio, R. J. (2023). *Mucize*. İstanbul: Pegasus.